

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**SON DÖNEM TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE
GÖÇ (2015-2022)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET BAHADIR

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**SON DÖNEM TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE
GÖÇ (2015-2022)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AHMET BAHADIR
(200101015)**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Mesut Koçak)**

İSTANBUL, 2023

23/01/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı tezli yüksek lisans programı öğrencisi 200101015 numaralı **Ahmet BAHADIR**'ın, hazırladığı “*Son Dönem Türk Öykücülüğünde Göç Olgusu*” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 23.01.2023 Pazartesi günü saat 10:30’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ~~Kabulüne Oy Çokluğu/Oy Birliği~~ ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının *Son Dönem Türk Öykücülüğünde Göç (2015-2022)* şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Mesut KOÇAK	(Başarılı)
2. Prof. Dr. M. Fatih ANDI	(Başarılı)
3. Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	(Başarılı)
4.	
5.	
6. (İkinci Danışman)*.....	

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet Bahadır

SON DÖNEM TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE GÖÇ (2015-2022)

Ahmet Bahadır

ÖZET

Bu çalışmada Türk öykücülüğü merkeze alınarak insanlık tarihi kadar eski olan göç olgusunun edebiyattaki aksi incelenmiş; dünyada büyük bir etki uyandıran son dönem göçlerinin edebiyata ne şekilde yansıdığı tartışılmıştır.

2000’li yıllarda Amerika-Irak savaşı ile başlayan süreç Arap baharı ile devam etmiş, Suriye iç savaşı ile Türkiye yoğun göç hareketliliğinin merkezi haline gelmiştir. İlk başlarda kamplara yerleştirilen sığınmacılar sayılarının fazlalaşmasıyla birlikte şehirlere dağılmaya başlamıştır. Özellikle 2015 yılı sonrasında ülkenin birçok şehrine yerleşen bu sığınmacılar, toplumla iç içe yaşamaya başlamışlar ve onun bir parçası olmuşlardır. Son dönem Türk öykücülüğünde bu göçlerin ele alındığı, izlek olarak seçildiği ve tartışıldığı görülmüştür.

Bu amaçla belirlenen edebiyat dergilerinde 2015-2022 yılları arasında yayımlanan öyküler bu bağlamda taranmış ve 80 adet öykünün göç olgusu ile bağlantılı olduğu görülmüş, belirlenen öyküler konularına göre tasnif edilmiştir. Edebiyat ve göç üzerine kavramsal bir inceleme yapılmış, Türk anlatı geleneğinde göç olgusunun tezahürü izlenmiş ve tespit edilen öyküler üzerinden göç olgusunun öyküde ele alınış biçimi incelenmiştir. Çalışmada, disiplinler arası bir yöntemle sosyoloji biliminin açılımlarından yararlanılmış; insan, kimlik ve aidiyet kavramlarının göç olgusu ile olan ilişkileri öncelenerek, öykünün bireysel ve toplumsal anlamda göçü yansıtma şekli incelenmiştir.

Anahtar kelimeler; Göç, Mültecilik, Eleştiri, Kimlik, Öykü

MIGRATION IN RECENT TURKISH STORYTELLING

(2015-2022)

Ahmet Bahadır

ABSTRACT

In this study, the reflection of the migration phenomenon, which is as old as the history of humanity, in literature has been examined by taking Turkish storytelling as the center; it has been discussed how the recent migrations, which have a great impact on the world, have been reflected in literature.

In terms of the way literature deals with social problems, modern Turkish storytelling in the recent period has also turned to issues related to people, emotions and identity. The story, which has a human being at its center, has also examined how an individual copes with social problems. Fictional reality, which is woven around the city, urban life, feelings of loneliness, also has a social-oriented side. The deep connections of man with his roots and the society he lives in through migration, identity and conflict are featured in the stories.

The process that started with the USA-Iraq war in the 2000's continued with the Arab spring, and with the Syrian civil war Turkey has become the center of intense migration mobility. At first, the refugees who were placed in the camps began to disperse to the cities with increasing numbers. Especially after 2015, these ones, who settled in many cities of the country, began to live intertwined with society and became a part of it. It has been seen that these migrations have been discussed, selected as a topic and related in Turkish storytelling of the recent period.

The stories published between the years 2015-2022 in the literary journals, determined for this purpose were read in this context and 80 stories were found to be related to the phenomenon of migration. The selected stories were classified according to their themes. A conceptual review on literature and migration has been made, the manifestation of the phenomenon of migration has been observed in the

Turkish narrative tradition and the way in which the phenomenon of migration was handled in the story has been examined through the identified stories. In the study, the expansions of sociology science were used with an interdisciplinary method. By prioritizing the relations of the concepts of human, identity and relation with the phenomenon of migration, the way of the story reflects individual and social migration has been examined.

Keywords: Migration, Refugee, Criticism, Identity, Story

ÖNSÖZ

Yer, yurt, vatan ve memleket gibi kavramlar insanın kimlik inşasında önemli faktörlerdir. İnsan içine doğduğu toplumla kurduğu ilişkilerde kendi varlığını tanımlar ve anlamlandırır. Evreni ve evrendeki yerini toplum ve yurt kavramıyla ilişkilendirerek anlar. İnsan, kimlik inşasında toplum yaşantısının getirdiği gelenek, kültür ve diğer normlarla birlikte kendilik bilincini de inşa eder. Kök saldığı ve değerlerini benimsediğı yurdu, onun için güvenli bir alan, toplum ise varoluşsal olarak bağılı olduğu bütündür.

İnsan, anlatı geleneğı ile evrendeki varoluşu ontolojik sorunlarla ele alarak ilk defa mitleri kurar. Varlığın yeryüzündeki anlamının bilinmezliklerine mitlerle cevaplar üretir. Kurduğu bu mitler toplumsal bilincin dışavurumudur. Böylelikle kendini büyük bir boşluktan kurtarıp zamanı ve mekânı anlamlandırır. Anlatı geleneğı birçok forma dönüşse de özünde insanın ontolojik sorunlarına cevap aramaya devam etmiştir.

Tarihi birçok süreçlerle birlikte insanın inşa ettiği edebiyat ve sanat ürünleri, insanın kendi varlığını anlama ve anlamlandırma çabasına birer katkı sunar. Hayatın içinden örnekler alarak bireyi ve toplumu düşünmeye, idrak etmeye sevk eder.

Edebi türler içerisinde öykünün konumlandığı yer, insanın bu anlam arayışının merkezidir. Roman türünde olduğu gibi insanın zaman, mekân ve toplumla ilişkisinden beslenerek üretilen eserlerdir. Türk edebiyatında yeni bir tür olan öykü, ilk defa Tanzimat döneminde görülür ve geleneksel hikâye yerini zamanla öyküye bırakır. Ancak bu dönüşüm bir anda olmaz. Emin Nihat'ın *Müsameratname'si* (1871-1875) Batılı tekniklerden etkilenen ilk eser olur. Bireyi ele alış biçimi yönünden öyküden izler taşır. Öyküde birey, geleneksel anlatıda olduğu gibi ideal, örnek bir tip olmaktan çıkar ve zaafları, hataları ve duyguları olan bazen de çaresiz, acınası, sıradan insana dönüşür. İnsanın kendini anlama ve anlatma macerasında

yaşantısından izler bulduğu öykü, toplumun temayüllerine ve bireyin yaşantısına tutulan bir objektif olur.

Öykü, bir edebi tür olarak toplumu yansıtmayı açısından, toplumun dönüşümünde etkili olan birçok unsurların inceleneceği bir alan olmuştur. Birey ve bireyin çevresiyle kurmuş olduğu ilişkiyi, onun yaşamış olduğu iç kargaşaları derin duygu ağı içerisinde sunması, bireye dair tahlillerin olması, modern insana dair anlam bütünlüklerinin bir mecrası haline gelmesi, öykü ve insan ilişkisini ön plana çıkarmıştır. Bu noktada günümüzde dünyada ve Türkiye’de yankı bulan göç meselesine öykü ve insan ilişkisi üzerinden bakmak, çalışmanın temelinde yer almıştır.

Çalışmanın merkezinde, belirlenmiş edebiyat dergilerinde yer alan öyküler bulunmaktadır. 2015 yılından 2022 Aralık ayına kadar yayınlanan dergilerde yer alan bu öyküler göç olgusu çerçevesinden ele alınmış ve incelenmiştir. Öyküler konuyu ele alış biçimlerine göre tasnif edilerek tarih içerisindeki göç olgusuyla ilişkilendirilmiştir. Çalışmada göç olgusu özelinde mültecilik başlığının diğer başlıklardan farklılaştığı görülmüştür. Nicelik olarak artış gösteren mültecilik kavramında, Suriye iç savaşının da etkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu tezin hazırlanış süresinde yakın ilgilerini gördüğüm değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mesut Koçak’a, tezin oluşum sürecinde yol gösteren muhterem hocam Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu’na, yazım sürecinde fikirleriyle destek olan kıymetli hocam Orhan Güdek’e, çalışmalarımında desteğini eksik etmeyen eşim Zeyneb’e, kızım Erva Betül’e, anneme ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak, 2023

Ahmet Bahadır

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	9
1. EDEBİYAT VE GÖÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR BAKIŞ	9
1.1. EDEBİYAT, TOPLUM VE GÖÇ İLİŞKİSİ.....	16
1.2. GÖÇ OLGUSU	20
1.3. GÖÇ KAVRAMI.....	22
1.3.1. Göçmen	22
1.3.2. Düzensiz Göçmen.....	23
1.3.3. Mülteci	23
1.3.4. Sığınmacı.....	23
1.4. GÖÇ TÜRLERİ.....	24
1.4.1. İç Göç	24
1.4.2. Dış Göç	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
2. TÜRK GELENEĞİNDE GÖÇÜN TEZAHÜRÜ	26
2.1. TÜRK DESTANLARINDA GÖÇ OLGUSU.....	27
2.2. TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE GÖÇ OLGUSU	32
2.3. TÜRKÜLERDE GÖÇ OLGUSU	35
2.4. TÜRK ATASÖZLERİNDE GÖÇ OLGUSU.....	37
2.5. TÜRK ROMANINDA GÖÇ OLGUSU.....	38
2.6. TÜRK ÖYKÜSÜNDE GÖÇ OLGUSU.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
3. SON DÖNEM TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE GÖÇ (2015-2022)	47
3.1. MÜLTECİ GÖÇÜ	51
3.1.1. Dil ve İletişim Sorunları	54
3.1.2. Memleket Özlemi	57

3.1.3. Ötekileştirilmek.....	60
3.1.4. Yardımlaşma ve Uyum.....	64
3.1.5. Kayıtsızlık.....	66
3.1.6. Göç Yolculukları.....	68
3.1.7. Hayata Tutunma ve Varolma Mücadelesi.....	74
3.2. KIRSALDAN KENTE GÖÇ	79
3.3. SAVAŞ NEDENİYLE GÖÇ.....	90
3.4. EVLİLİK NEDENİYLE GÖÇ	97
3.5. TERSİNE GÖÇ	101
3.6. KAN DAVASI VE TERÖR NEDENİYLE GÖÇ.....	108
3.7. TÜRKİYE'DEN BAŞKA ÜLKELERE GÖÇ	112
3.8. BAŞKA ÜLKELERDEN TÜRKİYE'YE GÖÇ	118
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	138

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C:	Cilt
Sayı:	Sayı
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

“Böğü Kağan’ın soyundan bir kağan seçtiler kendilerine.

‘Buyruk senin!’ dediler.

O uslu bir kağandı.

‘Buyruk Tanrı’nın’ dedi. ‘Göçeceğiz. Hazırlanın.’

‘Ne yana gideceğiz Kağan!’

‘Göçmemizi isteyen Tanrı, elbet nerede kalacağımızı da bildirecek
bize!’

Artık orada olmayacağını anlamışlardı. Kağan buyruğu kesindi.
Hemen hazırlandılar. Çadırlarını topladılar. Eşyalarını arabalara yüklediler.
Sürülerini önlerine katıp yola çıktılar.

En önde Kağan yürüyordu,

Böylece başladı göç.”¹

Yukarıdaki metin Türk destan geleneğinde önemli bir yere sahip olan Uygurların *Göç Destanı*’ndan bir bölümdür. Türlü sıkıntılar yaşayan halk Tanrı’dan gelen bir işaretle göçe başlar. Göç kutsaldır artık. Toparlanmanın, yeniden bir düzen kurmanın ilk yolu göç etmektir. Mücadele edecek güçleri kalmamıştır çünkü. Bir milletin en eski edebi eserlerinde göç olgusu ile karşılaşılması, insan ve göç imgesinin ilişkisine dair önemli ipuçları verir. Edebi eserler toplumun bir parçasıdır ve ait olduğu toplumun sosyal yapısı ve yaşantısı hakkında bilgiler barındırır. Destanlardan halk hikayelerine, türkülerden atasözlerine, roman, şiir ve öyküye kadar birçok edebi eserde göç imgesi ile karşılaşılması göçün insanla ve onun varoluşuyla olan ilişkisini gösterir.

---

¹ Ahmet Haldun Terzioğlu, *Göç Destanı*, Panama Yayınları, 2018, s.78-79.

İnsan tabiatı gereği sosyal bir varlıktır. Özünde ise hareket ve deveran vardır. Yeryüzündeki varlığını anlamlandırması için keşfetmesi, görmesi ve anlaması gerekmektedir. Bu nedenle her bir yolculuk ve yer değiştirme özünde bir göçtür.

Nedeni ne olursa olsun varlığının derinliklerinde beliren bu imge onu bir yerden başka bir yere hareket ettirir. Bu hareket onun dünyaya geldiği günden başlayarak ölümüne kadar geçen süre içerisinde durmadan devam eder. Mustafa Kutlu'nun *Dergâh* dergisinde yayınlamış olduğu *Bulut* adlı öyküsünde göç edenin kalbinde ulaşmak istediği başka bir menzil olduğundan söz eder. Asıl göç bu menzile doğrudur. Kutlu, öyküde geçen “Nasıl bir yol ki bu yol, çöl düşeni yutuyor. Ayakta kalanları acaba kim tutuyor? Herhalde bir niyet var, muhacirin kalbinde, bu kalp menzile varmak için atıyor.”² cümleleri ile göç yolculuğunda varılacak yeri kalple ilişkilendirerek, göçe ulvi bir anlam yükler. Bir destandaki göç imgesinin bin yıl sonra bir edebi eserde de belirmesi, göç ve insan arasındaki derin ilişkinin devam ettiğine işarettir. Hz. Adem'in ve birçok peygamberin kıssasında yer verilen göç olgusu, ilk metinlerle birlikte dikkatimizi yine insanın göçüne çekmektedir.

Göç, klasik dönem Türk edebiyatında hicretin insanlar tarafından anlaşılmasına dönük bir motif/anlatı olarak görülmektedir. Bunda hicretin İslam aleminde kutsal bir mefhum olmasının, simgesel çokanlamlılığının yanında tarihin başlangıcı, yani bir sıfır noktası olarak kabul edilmesinin de etkileri olmuştur. Klasik dönem Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in risaletinin altıncı yılında Mekke'den Medine'ye hicreti birçok edebi türde işlenmiştir. Örneğin Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ında (Mevlid) hicret başlı başına bir bölüm olarak ele alınmıştır.³

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Kırım'ın kaybedilmesiyle başlayan göç dalgası, 93 Harbi ile Kafkaslardan, Balkan savaşlarıyla da Balkanlardan Anadolu'ya göçü hızlandırmıştır. Rusya'nın işgaliyle birlikte buralarda yaşayan Müslüman halk güvenli bir liman olarak Anadolu'ya akın etmiştir.⁴ Ahmet Mithat, Kafkas coğrafyasına dair izlenimlerinin de yer aldığı “*Gürcü Kızı Yahut İntikam*”

---

²Mustafa Kutlu, “Bulut”, *Dergâh*, 2016, Sayı: 315, s.32.

³Atıf Akgün, “Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine bir Değerlendirme”, *Göç Dergisi*, 2015, Sayı: 2, s.73.

⁴Ahmet Oğuz, “Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Anadolu'ya Gelen Muhacirlerin Göç Ettiği Bazı Şehirlerdeki İskân Politikaları”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2019, Sayı: 9, s.1.

romanında Kafkasya'dan Sibirya ve Osmanlı'ya göç etmek zorunda kalan insanların meselelerini kaleme almıştır.⁵ Balkan göçlerine ve mübadele yıllarına dair anlatıları dönemin öykü ve romanlarında da görmek mümkündür. Kendisi de Dağıstan göçmeni bir ailenin çocuğu olan Ömer Seyfettin, "Kulah" öyküsünde Balkan göçlerine değinmiştir. Öyküde ana karakter Mıstık'ın Bulgaristan'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra burada ticaret yapmaya karar vermesiyle başından geçenleri anlatmıştır.

İlk kez 1927 yılında yayınlanan Aka Gündüz'ün *Dikmen Yıldızı* romanı, Anadolu'dan Yunanistan'a göç eden Rumlardan söz etmiştir. Cumhuriyetin ilk yılları eşi benzeri görülmemiş bir göç dalgasına tanıklık eder. 1923 yılında yapılan bir sözleşmeyle kararlaştırılan ve sonrasında Lozan Antlaşmasında kesinlik kazanan mübadele, 1923'ten 1930'lu yıllara kadar sürmüştür.⁶ Her iki devletten yüz binlerce insanın yer değiştirdiği bu önemli olay, göçe tabi olanlar kadar göç ettikleri yerlerdeki halk için de zor bir süreç olmuştur. Aka Gündüz'ün bu göç hadisesini romanına taşıması edebiyatın sosyal hadiselerle tanıklık işlevine de bir örnektir.

1942 yılında yayınlanan Reşat Nuri Güntekin'in *Ateş Gecesi* ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Panorama* romanları göç ve mübadelenin izlerini taşımaktadır. Mübadele dönemlerinin toplumda doğurmuş olduğu ve halkın yaşamış olduğu aidiyet ve kimlik gibi sorunların edebiyata da yansıdığını görürüz.

Doğrudan göçü konu edinen müstakil bir romanın ortaya çıkışı Cumhuriyetin ilanı sonrasına kadar uzanmaktadır. Bu alanda yazılmış ilk eser 1943 yılında Yusuf Ziya Ortaç'ın *Göç* romanı olmuştur.⁷

1950'li yıllarda başlayan sanayileşme ile hızlanan kente göç, roman ve öykülerde kentleşme ve bireyin kentlerdeki davranışları olarak yer alır. Köyden şehre göçü kimlik arayışı, uyum ve aidiyet gibi kavramlar üzerinden anlatan iç göç olgusu;

---

⁵ Serap Aslan Cobutoğlu, "Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında Göç Coğrafyası: Özgürlükten Sürgünlüğe 'Kafkasya'", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Bahar, 2019, Sayı: 45, s.13.

⁶ Seydi Vakkas Toprak, "I. Dünya Savaşından Sonra Nüfus Mübadelesi Kapsamında Türkiye'ye Göçenlere Karşı Yunanistan'ın Tutumunun İstanbul Basınına Yansıması", **Türkiyat Mecmuası**, 2015, C. 25, Bahar, s.253.

⁷ Feridun Ay, **Yaşar Kemal'de Göç Olgusu (Bir Ada Hikayesi I Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikayesi II Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikayesi III Tanyeri Horozları)**, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.2.

bireyin yalnızlığı ve şehirde kayboluşuyla birleşmiştir. Türk edebiyatının en üretken yazarlarından olan Orhan Kemal, on iki öykü kitabıyla birlikte Türk öykücülüğünün de kilometre taşlarından biridir. Kentleşme ve köyden şehre göç olgusuna dair kaleme aldığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1954) ve *Gurbet Kuşları* (1962) göçe dair önemli eserlerden olmuştur.

1961 yılında Türkiye ve Almanya arasında yapılan İşçi Göçü anlaşmasıyla Türkiye’den Almanya’ya ilk işçi göçleri başlamıştır. Böylelikle yeni bir göç dalgası edebiyatta yankılanacaktır. Geçim sıkıntısına maruz kalan insanlar umudu Almanya’ya göç etmekte bulmuştur. Ancak göç eden bireylerin farklı bir ülkeye ve farklı bir kültüre uyum sağlaması güç olmuştur. Dil, kültür ve sosyolojik farklılıklar göç etmiş bireyin üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. *Türk Dili* dergisinin 1972 yılında yayınlanan Ocak sayısında “Türk Yazınında Dış Göç” soruşturmasına dahil olan Fakir Baykurt, bu alanda daha çok eser üretilmesi gerekliliğini dile getirmiş, birçok yazara öncülük etmiştir.⁸ Baykurt’un Duisburg üçlemesi, Almanya’ya göç olgusunu en ayrıntılı işleyen eser olmuştur. Öykü cephesinde ise Bekir Yıldız’ın 1966 yılında yayınlanan *Türkler Almanya’da*, Tomris Uyar’ın 1972 yılında yayınlanan *Ormanların Gümbürtüsü*, Burhan Arpad’ın 1973 yılında yazdığı *Büyük Kapının Anası* ve Nevzat Üstün’ün 1976 yılında yayınlanan *Bir Kadın* öyküleri ile Almanya’ya dış göç olgusunu kurmaca metinlerine taşırlar.

1990’lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu illerinde terör korkusu nedeniyle iç göçlerin yaşanması, hatta bazı köylerin tamamen boşaltılması gündeme terör nedeniyle göç olgusunu getirmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde Türkiye; sınır ülkelerinde başlayan kargaşa ve kaosla birlikte, Amerika ve Irak savaşı, Afganistan savaşı, Pakistan’daki iç karışıklıklar ve terör eylemleri nedeniyle dış göçün merkezinde yer almaya başlamıştır.

2011 yılında başlayan Arap Baharı, Cumhuriyet tarihinin en yoğun dış göçüne ve yeni göç kavramlarının da literatürümüze eklenmesine neden olacaktır. Arap baharı ile başlayan Suriye iç savaşı, 2011’de başladığından bu yana Türkiye’ye yakın sınır bölgelerinden binlerce insan da göç etmeye başlamıştır. Sayıları binlerle ifade edilen bu göç dalgasını 2014 ve 2015 yılında DAESH terör örgütünün ortaya

---

⁸ Macit Balık, “Fakir Baykurt”, *Türk Dili Dergisi*, 2010, Sayı: 700 s.826.

çıkmasıyla sayıları milyonları aşan mültecilerin göçüyle devam etmiştir. Bu büyük göç dalgasının Türk öykücülüğünde karşılığını bulmak ve toplumdaki yansımalarına edebiyat gözüyle bakmak araştırmamızın en önemli parçasını oluşturmaktadır.

Araştırmada öyküye yönelmenin nedenleri arasında öykünün edebiyat alanında kapladığı yer ve önem etkili olmuştur. Geleneksel anlatı türünü temsil eden hikâyenin günümüzdeki karşılığı öykü türü olmuştur. Alver'e göre hikâye geleneksel anlatı biçimini temsil ederken, öykü modern dünyanın yeni bir anlatım biçimini temsil etmektedir.⁹ Sanayileşme, kentleşme, kırsaldan kente göç gibi birçok unsur toplumda yeni değerlerin oluşmasında etkili olmuştur. Toplumun özelinde bireye indirgenen davranışlar, aidiyet ve yer edinme, bireyin toplumdaki yalnızlığı gibi birçok konu artık öykünün temasını oluşturmuştur. Lekesiz, hikâye ve öykünün Türk edebiyatındaki bu dönüşümünün batıdaki dönüşümden bir farkının olmayışını dile getirir. Lekesiz, hikâye türünün değişimi ile ilgili şunları söylemiştir:

“Hikâyenin gerek etimolojik gerekse türsel serüveni, Doğu ve Batı edebiyatlarında benzer bir gelişme süreci izlemiştir. Yunan söylence ve destanlarıyla, Tevrat ve İncil'deki kıssalar Batı hikâyeciliğine, Hint ve Cahiliye devri Arap hikâyeleriyle Türk destanları Kur'an'daki kıssalar ve tasavvuftaki menkıbeler de Doğu hikâyeciliğine kaynaklık etmiştir. Bugün de modern hikâye yani öykü kendisine mahsus teknik imkanlarıyla Batıya, dil ve aura itibarıyla de Doğuya bağlı olarak bizdeki varlığını sürdürmektedir.”¹⁰

Öykünün Türk edebiyatında yer edinmesi ve yaygınlaşmasında edebiyat dergilerinin önemi büyüktür. Türün yapısı itibarıyla dergilerde yayımlanmaya da elverişli olması bunda etkili olmuştur. Tanzimat'tan günümüze kadar geçen sürede öykü türüne katkı sağlamış birçok ismin öykülerini dergilerde ve mecmualarda yayımlamış olması öykünün ilk yayın yerinin ekseriyetle dergiler olduğunu gösterir. 1880'li yıllardan itibaren gazetelerin sayfalarında sınırlı yer kaplayan eserler artık

---

⁹ Cemal Şakar, **40 Soruda Türk Öyküsü**, içinde, “Öykünün doğuşunda sanayileşmenin etkisi olduğu söylenir. Sanayileşme ve kentleşmeyle öykü arasında nasıl bir bağ olduğunu düşünüyorsunuz?”, Köksal Alver, Ketebe Yayınları, 2018, s.49

¹⁰ Cemal Şakar, **a.g.e.** içinde, “Tarihsel Süreç İçinde Öykü Kavramında Genişleme ve Daralma Oldu mu? Olduysa Ne Yönde Değişti?”, Ömer Lekesiz, s.17

müstakil bir şekilde yayınlanan mecmualarda kendine geniş yer bulmaya başlamıştır.¹¹ II. Meşrutiyet’le birlikte mecmuaların sayısı artmış hem edebi hem de siyasi fikirlerin en güçlü sesi olmuştur. Özellikle Cumhuriyet’in ilanından sonra yayınlanan ve artık dergi olarak adlandırılacak bu yayınlar arasında; *Yedi Meşale*, *Mavi*, *Hisar Topluluğu*, *Pazar Postası* gibileri edebiyat akımlarının doğduğu ve tartışıldığı yerler olmuştur. Andı, Cemil Meriç’ten alıntılacağı “Dergi, hür düşüncenin kalesidir.”¹² cümlesine ek olarak şunu söyler: “Gerçekten de, kitabın ağır aksak, temkinli ve ağır adımlarla yol alışına ve derinden gidişine, yahut gazetenin günöbirlük çıkışlarına ve çabucak eskiyişine karşılık, dergi aktüalitenin içinden doğar, daha taze, sıcak ve samimî heyecanları, ilgileri ve beklentileri kucaklar ve ileriye taşımaya çalışır.”¹³ Edebiyat dergileri yayımlandıkları dönemin siyasi, fikri ve toplumsal olaylarının bir yansıması ve tezahürü; genel yönelişlerin, düşünce biçimlerinin ve özellikle genç kalemlerin kendilerini ifade edebilmesinin bir yolu ve mecrası olmuştur. Öykü türünün dergilerde önemli bir yer edinmesi, edebiyat araştırmalarında dergilere yönelişlerin de bir nedeni haline gelmiştir.

Bu çalışmada da öykünün bu hususiyeti esas alınarak dergiler ele alınmış, öykünün nabzının attığı dergilerde göç olgusunun izleri aranmıştır. Araştırmada 2015 yılından itibaren yayın hayatına devam eden ve öyküye verdiği yer açısından değerlendirilen altı edebiyat dergisi taranmıştır. Bu dergiler; *Dergâh*, *Hece Öykü*, *İtibar*, *Karabatak*, *Kitaplık*, *Muhit*, *Post Öykü* ve *Varlık*, dergileridir. Ayda bir veya iki ayda bir yayınlanan dergilerin, son sekiz yılda çıkan sayıları taranmış ve göç olgusunu tema olarak seçen 80 öykü tespit edilerek incelenmiştir.

Bu araştırmada insanın dünyadaki serüveni kadar eski bir olgu olan göçün, edebî eserlerde ne şekilde işlendiği ve edebiyatın ne şekilde konusu olduğu üzerinde durulmaktadır. Taranan dergiler arasında göçü bir olgu olarak ele alan eserler tespit edilerek göçün yansımaları tartışılmakta ve edebi eserlerin tanıklık yönü ele alınmaktadır. Göç, insan için bir kimlik arayışından çıkarak dilini ve kültürünü korumak için verilen bir mücadeleye dönüşebilmektedir. Göçün bu çok katmanlı yapısının son dönem Türk öykücülüğünde ne şekilde tezahür ettiğinin ortaya

---

¹¹ M. Fatih Andı, **Hayata Edebiyatla Bakmak**, Hat Yayınevi, 2013, s. 166.

¹² M. Fatih Andı, **a.g.e.** s.166.

¹³ M. Fatih Andı, **a.g.e.**, s.168.

konulması çalışmanın amaçlarından biridir. Edebiyatın toplumsal olgu ve olaylarla, güncel gelişmelerle, ulusal ve uluslararası sorunlarla hangi şekilde ve ne ölçüde ilgilendiği de çalışmanın odak noktalarından biridir.

Türk edebiyatında göç olgusuna dair birçok çalışma mevcuttur. Ali Kurt 2011 yılında hazırlamış olduğu “1950 Sonrası Türk Romanında Anadolu’dan İstanbul’a Göç (1950-1980)” adlı doktora tezinde; tarih boyunca İstanbul şehrinin göç ile bağlantısını kurarak, sanayileşme ve kentleşmenin hız kazandığı 1950 ve 1980 yılları arasında yaşanan iç göçlerin Türk romanına yansımalarını araştırmıştır.

Feridun Ay’ın 2011 yılında hazırlamış olduğu “Yaşar Kemal’de Göç Olgusu (Bir Ada Hikayesi I Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikayesi II Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikayesi III Tanyeri Horozları)” adlı yüksek lisans tezinde göç olgusunu Yaşar Kemal’in Bir Ada Hikayesi üçlemesi üzerinden ele almıştır.

Polat Sel, 2018’de hazırladığı “Cumhuriyet Dönemi Romanlarında İç Göç (1923-2000)” adlı doktora tezinde; Cumhuriyetin kurulduğu zamandan 2000 yılına kadar iç göçün dönüşümünü ve yazarın bakış açısıyla Türk romanında nasıl işlendiğini araştırmıştır.

Ömer Çokdan’ın 2019 yılında hazırlamış olduğu “Orhan Kemal’in Romanlarında Göç Olgusu” adlı yüksek lisans tezinde; Türk romanındaki göç olgusu Orhan Kemal’in romanları üzerinden incelenerek değerlendirilmiştir.

İncelenen bu çalışmalar Türk öykücülüğü üzerine de benzer ve kapsamlı bir araştırmanın yapılması isteğini uyandırmıştır. Türk romanı üzerine sayıca çok fazla araştırma olmasına karşın öykü özelinde bu çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Tanzimat’tan günümüze edebiyat dergilerinde yayınlanan öykülerin göç olgusunu ne şekilde ele alındığına dair bir çalışmaya rastlanılmaması, özellikle günümüzde olduğu gibi tarihi dönemlerde de karşılaşılan mültecilik olgusunun ne şekilde ele alındığına dair bir çalışmayla karşılaşılmaması da bu araştırmayı diğer çalışmalardan ayırtmıştır.

Bu çalışmada, son sekiz yılda yayınlanan bahsi geçen dergilerde 80 öykünün tema olarak göç olgusunu ele aldığı görülmüştür. Bu öykülerin ise 36 tanesinin mültecilik olgusuna yer verdiği tespit edilmiştir. Edebiyat dergilerinin ve dergilerde

yayınlanan öykülerin güncel bir meseleye olan ilgisinin bir karşılığı olarak görülen mültecilik konusunun sayıca fazla bir şekilde ele alınması, çalışmanın önemli çıktılarından biri olmuştur. Bir dönemin en dikkat çekici göç hadiseleri arasında sayılan kan davası nedeniyle göç olgusuna dair sadece 3 öykünün tespit edilmesi ise günümüzde toplumun da gündeminden düşmeye başlayan bu göç hadisesinin öykülerde de artık karşılık bulmadığının bir göstergesi olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışmadan elde edilen sonuçların literatüre önemli bir katkı sunacağı ve önemli bir boşluğu dolduracağı anlaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EDEBİYAT VE GÖÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR BAKIŞ

Sözlü kültürden başlayarak günümüze kadar üretilen tüm edebi eserlerin toplum yaşantısına dair izler taşıdığını, üretildiği dönemin dil, kültür ve yaşayışlarına dair ipuçları barındırdığını görürüz. Edebiyatın işlevleri arasında yer alan toplumsallık; onun toplum üzerindeki bu etkisini de ön plana çıkarmaktadır. Köksal Alver¹⁴ edebiyatın toplum yaşantısında üstlenmiş olduğu bu rolü, tanıklık etme rolü üzerinden değerlendirir. Alver'in şu cümleleri edebiyatın toplum özelindeki rolüne dikkat çeker: “Edebiyatın tanıklığı tartışılmaz bir gerçektir. Edebiyat bütün çağların, zamanların, olayların, gelişmelerin şaşmaz tanığıdır. Toplumsal ve insani gerçekliğin bire bir izini süren edebiyat, toplumların ve insanlığın ayak izlerini takip eder, nefes alıp verişlerini hisseder, eylemlerini kare kare kaydeder.”¹⁵

Ayhan Bulut, edebi eser ile medeniyet arasında zorunlu bir ilişki olduğunu öne sürer. Edebiyatın tanıklık işlevini medeniyet ve sanat eserleri ilişkisi üzerinden ele alır. Bulut, “Medeniyet, bir toplumun insana, eşyaya, tabiata, kısacası tüm varlık alemine bakışını, duyarlılığını yansıtan en önemli göstergelerden biridir. Dolayısıyla medeniyete has değerler manzumesinin sanat aracılığı ile kendini dışa vurması kaçınılmazdır.”¹⁶ diyerek, aslında sanatsal eserlerin bulunmuş oldukları medeniyetin bir dışa vurumu olarak ele alınması gerektiğini söyler. Edebi eserlere de bu yönüyle bakıldığında üretilmiş olduğu dönemin izlerini o eser üzerinden sürmek mümkün ve doğru olacaktır. Tarihin başlangıcından günümüze kadar yaşanan toplumsal olaylar

---

¹⁴ Cemal Şakar, **a.g.e** “Öykünün doğuşunda sanayileşmenin etkisi olduğu söylenir. Sanayileşme ve kentleşmeyle öykü arasında nasıl bir bağ olduğunu düşünüyorsunuz?”, Köksal Alver, Ketebe Yayınları, 2018, s.49

¹⁵ Cemal Şakar, **a.g.e**, içinde, “Öyküyle toplumsal olaylar, kültür, teknoloji, iktisat... arasında nasıl bir etkileşim olmuştur? Öykü tüm bunlardan bağımsız, kendini kendi içinden üreten bir yapı mıdır?”, 2018, s.51.

¹⁶ Ayhan Bulut, **Modern Çağda ‘Amentü’ü Arayış: Ricat, Yaşayan Hikayemiz**, Editör: Necati Tonga, Kesit Yayınları, 2014, s.17.

edebi metinlere yansımıştır ve bu eserler üretilmiş oldukları çağı temsil etmişlerdir. O çağın bilgi birikimini kullanarak ortaya konan eserler aynı dönemin dil özelliklerini de yansıtır. Bu noktadan bakıldığında edebi eserler tema olarak işlediği konularla, dilin işlenişi ile ve yansıttığı zevk anlayışı ile tarihi bir belge niteliği de taşımaktadır.¹⁷

Edebiyatın bu işlevinin ona bir tarihi belge niteliği yüklemesinin yanı sıra eserlerin ortaya çıkışını ve üretilişini sadece bu toplumsal olaylara indirgemek de yanlış olacaktır. Wellek buna “Edebiyatla medeniyet tarihinin özdeş kılınması, edebiyat incelemesinin kendine özgü alan ve yöntemlerinin reddedilmesi demektir.”¹⁸ cümleleriyle karşı çıkar. Bir edebi eseri incelerken onun edebiliğini ön plana çıkaran unsurların incelemeye esas olması gerekmektedir. Burada Eagleton’ın “Edebi eser derken kast edilenin, ne söylediği ve nasıl söylediğine dayanarak karar verilen eser” şeklindeki yorumlaması, bir edebi eseri incelerken usulün ne şekilde olması gerektiğini de belirtir. Her edebi eserin şüphesiz kendi içinde kuralları ve yöntemleri vardır. Yazılı kültürle birlikte şiir, destan, hikaye, mani, ağıt gibi bir çok edebi eserin toplumsal olayları konu olarak seçmesi bir kenara eserin esas önemi, dilin işlenişi ve yapı unsurlarındadır. Mikhail Bakhtin metnin arkasında varolan dil sisteminden şöyle bahseder:

“Metinde aktarılan ve yeniden üretilen her şey, aktarılabilen ve yeniden üretilen her şey, verili bir metnin dışında verili olabilen her şey, bu dil sistemine tabidir. Aynı zamanda, her metin (bir sözce olarak) tekil, benzersiz ve aktarılmazdır ve tüm önemi de (planı, yerine getirmek üzere yaratıldığı amaç) bundan kaynaklanır.”¹⁹

Edebi eserlerde kullanılan dilin, sıradan günlük dilden farklı olduğunu dile getiren Roman Jakobson’un edebiyat tanımı içerisinde yer alan “Sıradan konuşmaya karşı örgütlü bir şiddeti temsil eden yazı türüdür.” cümleleri dilin edebi eserde ne

---

¹⁷ Şerif Aktaş, “Edebi Metin ve Özellikleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S: 39, 2009, s.199.

¹⁸Rene Wellek, Austin Warren, **Edebiyat Teorisi**, Çev: Ö. Faruk Huyugüzel, Dergâh Yayınları, 2019, s.25.

¹⁹ Mikhail Bakhtin, **Karnavaldan Romana**, Ayrıntı Yayınları, 2001, s.337.

şekilde bir dönüşüme uğradığını gösterir.²⁰ Şüphesiz bu yaklaşımda 1915’lerde ortaya çıkan Rus biçimcilerin etkisi yadsınamaz. Victor Şiklovski, Roman Jakopson, Osip Brik, Yuri Tinyanov gibi isimlerin mensup olduğu Rus biçimciler, edebi eser incelemesinde kullanılan dilin mahiyetine yönelmişlerdir. Onlara göre edebiyat “dil belirlenmiş bir düzenleniş biçimidir”²¹. Rus biçimciler kendilerinden önce gelen eleştiri türlerinden ayrılarak eser merkezli edebiyat incelemesine yönelmişlerdir. O döneme kadar yapılan eser incelemeleri sanatçıyı merkeze alırken bir başka bakış açısıyla da sanata, dış dünyayı yansıttığı görüşü ile edebi eserleri anlamak için tarihe, sosyolojiye ve psikolojiye yöneliyordu.²² Rus biçimcilerin anlayışına göre ise eser, başka bir unsurdan değil kelimelerden oluşmuştur. Bir bakıma eserin yazarın zihninin dışavurumu olarak görünmesine karşıydılar. Bu nedenle edebi metinleri diğer bilimlerle ilişkilendirilmeyi bir sapma olarak görmüşler ve eserin incelenmesinde metnin gözden kaçırılacağını savunmuşlardır. Dil kuralları içerisinde zaten olması muhtemel dizilimler bir araya gelerek metni oluşturmuştur. Bu konuda Eagleton’un aktardığına göre Osip Brik’in; “Puşkin yaşamamış olsaydı bile *Yevgeniy Onegin* yine yazılırdı.” demesi abartılı görünse de Rus biçimcilerin esere bakışındaki temel tutumun ne olduğunu gösterir.²³ Biçimcilerin bu görüşü Rusya’daki siyasi olaylardan dolayı çok uzun sürmese de Prag Dil Okulu’na katılan ve Çekoslovakya’ya giden Roman Jakopson’un fikirleriyle devam ettiği söylenebilir. Eserlerin sadece dil unsurlarının incelenmesine yönelik metin merkezli bir eleştiri yöntemine itirazlar da olmaktadır. Bu yöntemin eseri var eden arka planı gözden kaçırmak anlamına geleceğini savunan isimler de çıkmıştır. Üstelik eserin onu okuyan ve değerlendirenler tarafından da yeniden anlamlandırıldığı düşünülürse, tarih devirlerinde esere atfedilen anlamların dahi zamanla değişebileceği düşünüldüğünde sadece dil özelliklerine değil daha bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.²⁴ Bu konuda Eagleton, “Bir başka deyişle bütün edebiyat eserleri, onları okuyan toplumlar tarafından, bilinçsiz olarak da olsa ‘yeniden yazılırlar’; hatta

---

²⁰ Terry Eagleton, **Edebiyat Kuramı**, 2018 s.17.

²¹ Terry Eagleton, **a.g.e.** s.17.

²² Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayıncılık, 2018, s.84.

²³ Terry Eagleton, **a.g.e.** s.18.

²⁴ Terry Eagleton, **a.g.e.** s.18.

bir eserin aynı zamanda bir ‘yeniden yazım’ olmayan hiçbir okunuşu yoktur.” diyerek okurun dahi bir edebi eserde ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Günümüz modern öykücülerinden olan Cemal Şakar, Rus biçimcilerin benimsemiş oldukları bu tutuma karşılık şunları demiştir:

“Biçimcilerin iddia ettiği gibi edebiyat salt kendi için, kendine yönelik bir edim değildir. Toplumsal süreçlerden etkilenir. Edebiyat bir anlığına da olsa hayattan kopma, kesintilik, paranteze alma olsa da düşünümsel değildir. Toplumsal süreçlerden etkilenmesi ve dilde doğması nedeniyle hayatın ritmine bağlıdır; kendi üzerine düşünmez dilden doğduğu için yine dilin içinde yaşar ve orayı besler...”²⁵

Sonrasında ise cümlelerini şu şekilde bağlamıştır: “Biçim, eseri eser yapan öznitelikse de eseri salt bu özneliğe bağlamak meseleyi eksik anlamaktır.”²⁶

Edebi metin incelemelerinde üretilmiş olan metni merkeze alan yöntemler olduğu gibi okuru veya yazarı merkezine alan yöntemler de vardır. Çok boyutlu olan bir edebi eseri şüphesiz tek bir bakış açısıyla anlamak mümkün değildir. Eagleton’a göre edebi eserlerin sabit bir anlama indirgmeden değerlendirilmesi gerekir. Ona göre edebi eserler, olabildiğince farklı anlamları içeren geniş perspektife sahip matrislerdir.²⁷ Bu çok yönlülük edebi eser incelemelerini de etkilemiştir. Bir eser sadece metnin içerisinde var olmaz. Onu var eden koşullar da önemlidir. Bu yüzden edebi eserin nasıl var olduğu da oldukça önemlidir. Dönemin toplumsal koşullarının ve yazarın kendi iç dünyasının eserin ortaya çıkışında ne kadar etkili olduğunun da anlaşılması önem arz eder. Edebi eser incelemelerinde eserin bu sosyal ortam ile ele alınması ilk defa 17. yüzyılda da Vico’nun *La Scienza* adlı kitabında, Homeros’u psikolojik ve sosyolojik açıdan yorumlamaya çalışması ile olmuştur. Bu yorumlama şekli daha sonra bazı eleştirmenlerin de dikkatini çekmiştir. Sosyolojik eleştiri adını alacak bu yöntem, önce Almanya’da sonra da Fransa’da kullanılmaya başlanmıştır. Yöntemin tam anlamıyla Hippolyte Taine tarafından kullanıldığı kabul edilir. Taine,

²⁵ Cemal Şakar, **Post Öykü**, “Edebiyatın Doğası”, Eylül-Ekim 2017, Sayı: 18, s.48.

²⁶ Cemal Şakar, **a.g.e.** s.48.

²⁷ Terry Eagleton, **Edebiyat Nasıl Okunur?** Çev: Elif Ersavcı, İletişim yayınları, 2019, s.157.

farklı ırkların farklı eserler üretmesini sosyolojik bağlamla ele alırken ırk, ortam ve dönemin, eserin çıkışında önemli faktörler olduğunu dile getirir.²⁸ Sosyolojik eleştiri kısaca hem yazarı hem de eseri hatta okuru dahi ortaya çıkardığı dönemdeki sosyal koşulların belirlediğini öne sürer. Bir edebi eserin ortaya çıkması için onu üretenlerin, eserin üretildiği ülkelerin, o dönem varolan sosyal yapı ve politik unsurların hatta iklim ve coğrafi koşulların da etkili olduğunu ileri sürer.²⁹ Taine'nin fikirlerinin bir uzantısı olan bu yöntem, günümüzde sosyoloji biliminin de gelişmesi nedeniyle bilimsel ve yöntemsel olarak metnin yazılma koşullarını daha iyi analiz edebilmektedir. Sosyolojik eleştiri genellikle eser hakkında bir yargıda bulunmaz. Bunun yerine betimlemekle yetinir. Ama Taine'in yaklaşımının yargılar içerdiği de bilinmektedir.³⁰ Bir sanat eserinin ortaya çıkışının nedenlerini inceleyen sosyolojik eleştiriye Marksist eleştiri de dahil olur. Sosyolojik eleştiride bir eserin ortaya çıkış nedenleri arasında bir çok faktör vardır. Marksist eleştiri ise bunu ekonomik nedenler ve sınıf farklılıkları ile ilişkilendirir.³¹ Taine'in psikoloji ile ilgili görüşlerinin yerini ekonomik koşullar ve sınıf farklılıkları almıştır. Böylelikle marksist eleştiri eserin ortaya çıkışını sınıf farklılıkları ve ekonomik koşullarla irdeler.³² Toplum bilimsel eleştiri olarak da adlandırılan eleştiri yöntemi, Georg Lukacs, Pierre Barberis, Lucien Goldman gibi isimlerin çalışmalarıyla bilinir ve yalnızca eser ve toplum ilişkisini irdemez, bunun yanında eğitici ve bilgilendirici doktrinler de ileri sürer. Temelde sosyolojik eleştiri kuramı eserin nasıl ortaya çıktığını, hangi koşulların eseri meydana getirdiği üzerine çalışmalar yaparak aslında insanı ve onun anlatma çabasını, neyi nasıl anlattığını incelemek ister.

İnsan bu evreni dil vasıtasıyla tanımlayarak kendini ve varlığını dil ile sorgulayabilmektedir. Bu sayede de anlatma ihtiyacı doğar. Başta anlam veremediği olayları kendince yorumlayarak mitleri, efsaneleri ortaya çıkarır. Ama evrenle kurduğu ilişkiyi dil sayesinde kurmuştur.³³ İnsan ontolojik olarak evrendeki konumunu kendi ürettiği mitler sayesinde anlamlandırarak varoluşunun nedenlerini

---

²⁸ Berna Moran, **a.g.e.** s.178.

²⁹ Berna Moran **a.g.e.** s. 84.

³⁰ Berna Moran **a.g.e.** s.86.

³¹ Berna Moran **a.g.e.** s. 87.

³² Tahsin Yücel, **Eleştiri Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.52.

³³ İsmail Gezgin, **Homo Narrans İnsan Niçin Anlatır?** Redingot Yayınları, s.128.

de kendince ifade etmeye çalışmıştır. Böylelikle ilk öyküler diyebildiğimiz mağara çizimleriyle başlayarak kendinden sonrakilere de bu anlamları aktarma gayreti içine girmiştir. İnsanın anlatma gayesi aslında anlama gayesi olmuştur. Anlattıkça anlayan ve anladıkça anlatan bir varlık olarak bu süreç günümüzde de devam etmektedir. Bir edebi eseri de ortaya çıkaran unsurlar özünde insanın kendisi ile doğrudan ilişkilidir. Onun kullanmış olduğu dil bir bakıma yaşamış olduğu toplum ve içinde bulunduğu doğa ile kurduğu ilişkidir.

Bu ilişki sözlü kültürde anlatma geleneğini ortaya çıkarır. Dünyada var olmanın nedenlerini, yaşamdan ve bilinçdışından gelen gizemleri çözebilecek bir anlatı geleneği oluşturmuştur. Bu anlatı yöntemine “ontolojik sığınma” adını veren Gezgin, anlatının önemini şu şekilde vurgular,

“Özünde olmayan, bilincine sığmayan bilinçdışının karanlıklarında dile gelmiş, anlatılmış ve mağaraların duvarlarına yansımış, kimi taşların şekline sığınmıştır. Bu ontolojik sığınma sağlayan öykülere mythos ismi verilir; insanı kaybolduğu, anlamlandıramadığı kaostan, kimliksizlikten kurtaran sözel anlatılardır. Bu mitler, insanın ihtiyaç duyduğu simülakrı inşa eden senaryolar içerir.”³⁴

Mitler, yeryüzünde yaşamış tüm toplulukların, tüm çağlarda üretmiş olduğu, insanın varlığıyla evreni algılama yeteneğinin bir tezahürüdür. Campbell, “Mitin, kozmosun sonu gelmez enerjilerini insanın kültürel yaratımına akıtan gizli bir yarık olduğunu söylemek çok ileri gitmek olmayacaktır”³⁵ der. “Dinler felsefeler, sanatlar, ilkel ve tarihsel insanın sosyal biçimleri, bilim ve teknolojideki büyük buluşlar, uyku kaçırır düşler hep mitin o temel, büyümlü yüzüğünden fişkirir.”³⁶ söylemi ile insanın evreni anlama eyleminde mitlerin tuttuğu önemli bir yerden söz eder. Üretilmiş olan bu mitlerin ise ortak bir noktası insanın ruhundaki devinimdir. Merkezde yine anlama ve anlatma güdüsü vardır. Mitler insanın dünyadaki varlığı, evren ve yaratılış ile ilgili bilgilerin yanında toplumsal olaylardan da bahseder. Böylelikle toplumun

³⁴ İsmail Gezgin, a.g.e., s.128

³⁵ Joseph Campbell, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, Kabalcı Yayınevi, 2010, s.13.

³⁶ Joseph Campbell, a.g.e, s.13.

yapısı, korkuları, inanışları gibi pek çok bilgileri de barındırır.³⁷ Günümüz anlatılarının da benzer konuları işlediğini görürüz. Campbell, tüm anlatıların kaynağı olarak gösterdiği mitolojik unsurları masallarda, hikayelerde ve diğer anlatı türlerine başka bir şekil ve formda karşılaşmanın mümkün olduğunu söyler.³⁸

İnsan medeni bir varlık olduğundan üretmiş olduğu her bir eser onun yaşamış olduğu toplumdan da parçalar barındırır. Bu durum toplumcu görüşe göre, insanın zayıf ve güçsüz olduğu için ancak toplumla varolabilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Bundan dolayıdır ki ilk dönem eserlerde, savaş, göç, doğal afetler gibi toplumu etkileyen olaylar sıklıkla işlenmiştir.³⁹ Bu toplumsal olayların edebi eserlerde ne şekilde konu edinildiği ise başlı başına bir araştırma konusu iken, kısaca söylenmesi gereken toplumsal olayların bir şekilde edebi eserlerde yer bulduğu gerçeğidir. Bu gerçeklik üzerinden bakıldığında tarih ve sosyoloji gibi bilim dallarının geçmişi değerlendirirken edebi eserleri de dikkatlice okuması; edebiyatın da bir edebi eseri incelerken tarih, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarından yararlanması disiplinlerarası bir bakışı getirmiştir. Özellikle sosyoloji biliminin yapmış olduğu edebiyat çalışmaları edebiyat sosyolojisi alanına girer. Moran bu durumu, “sosyal bir kurum olarak edebiyata yönelme”⁴⁰ olarak niteler. Neticede insan medeni bir varlık olduğundan, üretmiş olduğu her bir eser onun yaşamış olduğu toplumdan da parçalar barındırır. Bu parçaların izlerini sürmek, kavramaya çalışmak tek bir bakış açısıyla mümkün olmamaktadır. Farklı bilim alanları ve farklı disiplinler bir araya gelerek edebi eserlerin ortaya çıkışında etkili olan nedenlere anlamlı bir açıklama getirmek adına birçok çalışma yapabilmektedir. Edebiyat ve sosyoloji alanında da böyle bir ilişkiden söz edilebilir. Sosyolojik birçok araştırma edebi eserlere yönelirken, Edebiyat eleştirisi de sosyoloji bilimine yönelebilmektedir.

---

³⁷ Mehmet Şükrü Nar, “Günümüz Toplumunda Mitler: Anadolu Halk Efsaneleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Folklör/Edebiyat Dergisi**, C.20, S: 79, 2014, s.57.

³⁸ Joseph Cambell. **a.g.e.**, s.47.

³⁹ Faruk Uğurlu, “Bir Edebiyat Bakışı”, **Kurgu Dergisi**, 1992, Sayı:10, s.196.

⁴⁰ Berna Moran, **a.g.e.**, s.86.

1.1. EDEBİYAT, TOPLUM VE GÖÇ İLİŞKİSİ

19. yy. başlarında, Mme Stael (1766-1817) edebiyatın sosyal kurumlarla olan ilişkisini incelediği, *Sosyal Kurumlarla İlişkisi Bakımından Edebiyat*, kitabında din, gelenek, töre ve kanun gibi kurumların edebiyatla olan karşılıklı etkileşimini incelemiştir. Sonrasında H. Taine (1828-1891), Marx (1818-1889), Engels (1820-1895), Çernişevski (1818-1889), Plekhanov (1856-1918) ve Lukacs (1885-1971) gibi isimlerin yapmış oldukları çalışmalar edebiyat sosyolojisinin ilk habercileri olmuştur.⁴¹ Robert Escarpit'in alanın ilk modern çalışması olarak nitelendirilen ve 1958 yılında yayınlanan *Edebiyat Sosyolojisi* kitabı, sosyolojik analizlerle eserin ortaya çıkışını incelemesi bakımından, bir disiplin alanı olarak ilk çalışma kabul edilir.⁴² Escarpit'in edebiyat sosyolojisi; eser, yazar, okur ve yayım olarak dört unsur etrafında incelenmesinin gerekliliğinden bahsetmesiyle alanın kuramsal temellerini de attığı farz edilir.⁴³ Böylelikle edebi eserin ortaya çıkışında yazarın bilinçsel özellikleri ile birlikte toplumun sosyolojik yapısı, okurun toplumsal kurumlardaki algıları ve davranışları gibi unsurlar gündeme alınarak tartışılmaya başlanmıştır.⁴⁴

Türkiye'de Edebiyat sosyolojisi ile ilgili ilk çalışmalara 1950 yılında Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun *Bayburtlu Zihni* kitabında rastlanır. Bir şiir incelemesi kitabı olsa da yazıldığı dönemki Anadolu'ya has sosyal unsurları ve halkın ıstıraplarını işlemiş olması; eserin sosyolojik olarak da incelenmesini mümkün kılmıştır. Burada Bayburtlu Zihni'nin toplumsal eleştirilerini edebiyat ile dile getirdiğini düşünür.⁴⁵ Kemal Karpat da 1971 yılında yayınlanan *Türk Edebiyatında Sosyal Konular* adlı kitabında, edebiyatın sosyolojik yönüne dikkat çekmiştir. Ancak gerçek manada bir disiplin alanı olarak ilk çalışmaları Nurettin Şazi Kösemihal

---

⁴¹ Nurettin Şazi Kösemihal, *Edebiyat Sosyolojisine Giriş*, İstanbul University Journal of Sociology, S:2, 2014, s.2.

⁴² Neslihan Şen Altın, "Edebiyat Sosyolojisinin Sınırları", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:10, S:2, 2017, s.41.

⁴³ Köksal Alver, "Edebiyat Sosyolojisi ve Hayat", *Sosyoloji Dergisi*, Yıl:2006, Sayı:15, s.107.

⁴⁴ Ejder Çelik, "Edebiyat eserleri toplumun aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C:104, Sayı:738, 2013, s.62.

⁴⁵ Hıdır Önür, "Türk Sosyolojisinde Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 42, s.177.

yapmıştır. 1960'lı yıllarda üniversitede ders olarak okutulan Edebiyat Sosyolojisi alanı ile ilgili birçok çalışma yaparak öğrenciler yetiştirmiştir.⁴⁶

Edebiyat sosyolojisi, toplumda varolan unsurların edebiyat alanındaki yerini tespit ederek ve edebiyatın toplumla olan bağlarını kuvvetlendirerek yeni bağlar oluşmasına katkı sağlar.⁴⁷ Toplumla yön veren ve toplum yaşantısını düzenleyen din, töre ve kanunların o toplum üzerinden edebiyata yansımaları edebiyat sosyolojisi ile tespit edilir. Kısacası edebiyat ve toplum ilişkisini çok yönlü bir şekilde araştırıp, eserin üretildiği dönemdeki toplumsal yapıyı analiz ederek eserlere olan etkisini irdeler.⁴⁸ Edebiyatın toplumla kurduğu ilişki esasında dilin mahiyeti ile ilgilidir. Çünkü edebiyatın esas hammadresi dildir ve merkezinde de insan vardır. İnsanlar toplum içerisinde sosyal bir varlık oluşunu dil ile tesis ederken, benliğini ve varlığını da yine dil ile inşa eder. Edebiyat ise insanı o toplumdan seçerek, inşa ettiği dil üzerinden yeni eserler üretir.⁴⁹ Edebiyatın toplumla olan ilişkisi çok katmanlı olmakla birlikte eserlere yansıma şekli de bir o kadar çok yönlü ve çeşitlidir. Edebi eserlerin topluma yön verdiği kadar toplumdaki kırılımların ve değişimlerin de edebiyatta izler bıraktığını görürüz. Edebiyat ve toplumun birbiriyle olan bu derin ilişkisi, bağlarının ne kadar kuvvetli olduğunu da gösterir.

Edebiyat, insanın hikayesiyle başlar. İnsanın yeryüzünde var oluşu ile birlikte var olur. Bu da edebiyatın; insanın yeryüzündeki varoluş sürecine tanık olmasının yanında, onun yaşadığı değişimleri ve dönüşümleri en yakından izlediğini gösterir. Edebiyatın tarih içerisindeki bu konumu ve diğer bilim dalları ile zaman zaman kurduğu ilişki, edebi eserleri inceleme yöntemlerinin de genişlemesini sağlamıştır. Edebiyat sosyolojisi de bu tanıklık ile insanın ve toplumun, eserlerin üzerinden incelenmesini ve araştırılmasını sağlamaktadır. Sosyal bir canlı olan insanın ilişki içerisinde olduğu din, kültür ve gelenek gibi birçok unsur edebiyata yansayarak nesillere aktarılmıştır. Edebiyatla toplumun birbirleriyle olan etkileşimleri, her iki

---

⁴⁶ Sezai Coşkun, "Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:4, Sayı: 8, 2006, s.406.

⁴⁷ Ejder Çelik, **a.g.e.**, s.59.

⁴⁸ Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, İz yayıncılık, 2019, s.9.

⁴⁹ Sezai Coşkun, **a.g.e.** s.405.

bilim alanını da (Edebiyat ve Sosyoloji) kapsayacak şekilde amaçlı çalışmalar ortaya çıkarır.⁵⁰ Alver Edebiyat sosyolojisini tanımlarken şu cümlelere yer verir:

“Edebiyatın oluşma, yayılma ve topluma yansıma durumlarını, aktörleri, ortamları, edebiyat çevrelerini ve bizatihi edebiyatın kendisini odak noktası bilen edebiyat sosyolojisi, insan ve toplum gerçekliğine bu odakla ulaşmaya çalışır. Bu manada çığır açıcı çalışmalara imkân tanır. İnsan hikâyesinin keskin tanığı olan edebiyatı sosyoloji ile buluşturan edebiyat sosyolojisi, böylece sosyolojik okumalara ve sosyolojinin araştırma tecrübesine yeni ufuklar açar.”⁵¹

Edebi eserlerin ham maddesinin dil olduğu, yukarıda belirtildiğı üzere bu ham maddenin de kaynağının toplum olduğu vurgulanmıştı. Wellek, dil ve toplum için “Edebiyat toplumun yarattığı dili kullanan sosyal bir kurumdur.⁵² diyerek edebiyatın topluma dönük yönüne vurgu yapmıştır. Edebiyatın tabiatı itibariyle sosyal oluşu onun yansıtmış olduğu gerçekliklerin toplumdan ayrı düşünülmemesini gerektirir. Ancak edebiyat eserlerinin doğruluk ve gerçeklik üzerinden tartışılması bazı sorunları da beraberinde getirebilir. Harrigton, edebiyatın diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi net bir şekilde doğruluk ve yanlışlık nitelemesine izin vermeyeceğinden bahseder⁵³. Ona göre edebiyat, “Belli bir düşünce sisteminin ve ideolojinin savunucusu, olmayanı var gösterici ve hayalci, hatta toplum dışı, münzevi bir hal alabilir, ama sırf bu özelliğı itibariyle edebiyat yalan söylemez.”⁵⁴ ifadesinden de anlaşılacağı üzere edebi eserler üzerinden toplumsal yapının okunmasında edebiyatın kendine has tutumunun dışına çıkılmaması gerekmektedir. Esas itibariyle edebiyat özünde insan yaşamını dilin vermiş olduğu imkanlar dahilinde anlatır. İnsan hayatı ise sosyal bir gerçekliktir. Wellek “Edebiyat ‘hayat’ı ‘canlandırır’. Hayat ise büyük

---

⁵⁰ Ertuğrul Aydın, Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynaklar ve Ölçütler, **Turkish Studies International Periodical For The Languages** Sayı:4 2009, s.357.

⁵¹ Köksal Alver, **a.g.e.**, s.9.

⁵² Rene Wellek, Austin Warren, **a.g.e.**, 2019, s.118

⁵³ Austin Harrigton, Sosyal Dünyanın Edebiyat Yoluyla Kavranması: Robert Musil’in Niteliksiz Adam Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler, çev: Nurettin Çalışkan, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, Editör: Köksal Alver, İz yayıncılık, Yıl:2019, s.109.

⁵⁴ Austin Harrigton, **a.g.e.**109.

ölçüde sosyal bir gerçekliktir.”⁵⁵ diyerek edebiyatın sosyal yönü olduğu gibi yazarın da toplumun bir parçası olduğuna değinir. Ancak edebiyatın “taklit ettiği şeyler arasında tabiat dünyası ve kişinin iç veya sübjektif dünyası da vardır.”⁵⁶ diyerek edebi eser incelemelerinde yazarın, insanın ve şahsiyetin geri planda kalmasının yanlış olacağını vurgular. Bu noktada edebi eser incelemelerinin daha dar ve yüzeysel bir şekilde yapılmasından kaçınılmalı, onu tarihi bir belgeye indirgemekten uzak durulmalıdır. Edebiyat eseri ortaya çıktıktan sonra artık toplumun bir parçası olur ve toplumda var olan kurumlar tarafından girdiği ilişkilerle tekrar tekrar okunarak varlığını sürdürür. Eagleton’un edebi eseri “çok boyutlu bir matris”⁵⁷ olarak tanımlamasında onun kurumlarla olan bu ilişkisini vurgulamaktadır. Alver de sosyolojik okumaların bu çok boyutluluğuna da değinmiştir: “Edebiyatın kendisi sadece metin olarak varlık kazanmaz. Metin, farklı durumların, aktörlerin ve ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Böylece yazar/edebiyatçı-toplum, yazar/edebiyatçı- okur, metin-okur, kitap-yayıncı, metin ideoloji gibi değişik ilişkilerin kurulması mümkün hale gelir.”⁵⁸ ifadelerine de yer vermiştir.

Aynı metinde edebi eserlerin incelenmesinde eserin merkezde olduğu bir incelemenin, kısacası eserden bir sapma oluşturmayacak şekilde yapılmasının önemine değinerek; “Edebiyat sosyolojisi, edebi metinlerin merkezi önemini teslim etmekle birlikte kendi varlık alanını ve işlemlerini söz konusu metinlerin uzandığı temel noktaları arar. Bu doğrultuda *edebiyat ilişkileri* edebiyat sosyolojisinin önemli bir mecrası haline gelir”⁵⁹ demiştir.

Bir eleştiri kuramı olarak sosyolojik eleştiri türüne de burada değinmek gerekir. Sosyolojik eleştiri, edebiyat sosyolojisi, edebiyat ve toplum incelemeleri gibi birçok çalışmayı da kapsar. Fakat daha çok edebi eserin üretildiği toplumla olan ilişkisini, eserin içeriğinden yola çıkarak okumayı amaçlar. Bir bakıma edebiyat ve sosyoloji ilişkisinin ne düzeyde olacağını belirler. Sosyolojik eleştiri kuramı, sosyoloji ve edebiyatın kesişim yerinde kendini konumlandırarak disiplinlerarasılık bağlamında edebiyat ve sosyolojinin karşılıklı etkileşimini merkeze alır. Bu

---

⁵⁵ Rene Wellek, Austin Warren, **a.g.e.**, s.118.

⁵⁶ Rene Wellek, Austin Warren, **a.g.e.**, s.118.

⁵⁷Terry Eagleton, **a.g.e.**, s.157

⁵⁸ Köksal Alver, **a.g.e.**, s.9.

⁵⁹ Köksal Alver, **a.g.e.**, s.9.

çalışmalarda amaç, edebi eserlerin üretilmiş olduğu toplumsal ortamla olan bağının eserin içeriğinden yola çıkarak okunmasıdır.⁶⁰

Son olarak edebi eser incelemelerinde eserin çok boyutluluğu nedeniyle diğer bilimlere başvuru olarak disiplinler arası bir çalışma yapmak elbette mümkündür. Ancak burada esas olan eserdir ve eserin edebiliğidir. Bir başka deyişle kullandığı dil ve yapı unsurlarıyla dili kullanma becerileridir. Harrington da buna vurgu yaparak şunları söylemiştir: “Edebiyat eserleri kendi dönemlerine ilişkin vesikalar imiş gibi görülmemeli ve üretenlerinin sosyal dünyalarının basit yansıyışları olarak nesnelleştirilmemeli. Zira edebi ürünler ahlaki ve manevi şartlarımızı kavramada bize fayda sağlayan mananın vazgeçilmez kaynaklarıdır.”⁶¹

Hem edebiyatın hem de sosyolojinin keşiştiği yerde kendini konumlandıran edebiyat sosyolojisi, disiplinler arası bir yöntemle iki alana da katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu keşişim noktası ise şüphesiz toplum ve insandır. Toplumu etkileyen, onu dönüştüren ve iz bırakan; savaşlar, göçler, kıtlık ve doğal afet gibi birçok konu bu iki alanın keşiştiği noktada yer almaktadır. Özellikle göç hareketleri, vatanından kovulma veya gitmek zorunda olma durumunun mitolojiden başlayarak destanlarda, halk masallarında ve daha birçok edebi eserlerde de yer alması, bu keşişim noktasına en güçlü örneklerdir. Edebiyatın göçle ilgisi yeni olmamakla birlikte sosyoloji biliminin yeni bir alan olduğunu düşündüğümüzde sosyolojik incelemelerin bu metinlerden hareketle yapılması bir başka keşişim noktası oluşturur.

1.2. GÖÇ OLGUSU

Göç kavramı insanın dünya macerasının başlamasıyla birlikte karşılaştığı ilk sınanmadır. İnsan doğası gereği bir yerde mukim olmak ister. O yere kök salarak yeni bir toplum ve kültür inşa eder. Uzun yıllar boyunca itinayla örülen bu kültür ağı yeni nesillere de aktararak toplumun var olma sürecine katkıda bulunur. İnsan medeni olduğu için kendini toplumla birlikte var eder. Toplumun normlarına, kurumlarına bağlı bir şekilde yaşantısını inşa eder. Korkularının, endişelerinin ve zayıflığının üstesinden toplum yaşantısı ile gelir. Onun uyum sağladığı ve yaşantısını bu sayede düzenlediği toplumdan koparılışı bir yıkıma neden olur ve insan yalnızlığa

---

⁶⁰ Ejder Çelik, **a.g.e.**, s.61.

⁶¹ Austin Harrington, **a.g.e.** s.110.

itilmiş kimsesiz biri olarak varlığını sürdürür. Ancak bir nedenden dolayı inşa ettiği o kültürden uzaklaşması, başka bir yerde ikamet etmek zorunda kalması, insanın bir yerden başka bir yere göç etmesi kendi köklerinden, kültüründen uzaklaşması anlamına gelmektedir. Topakkaya Heidegger'in "Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit)" kavramını göçle birlikte tahlil etmiştir: "Köklere bağlı olmanın mümkün olabilmesi için öncelikle belirli bir yerde mukim olmak ve iskân etmek gerektiğini" vurgular. Bunun mümkün olmadığı; insanın sükûn bulduğu, kök saldıği bir mekanın olamayışının köksüzleşme veya yer değiştirmek, göç etmek demek olduğunu söyler.⁶² Toprakkaya'nın Novalis'in "Nereye gidiyoruz böyle?" cümlesiyle insanın sonsuz yolculuğunda göçün, bir yere ait olmanın arzusunu, aynı zamanda kargaşasını vurgulamak ister. Sonraki bağlamda Heidegger'in esasında "Modern insan yersiz yurtsuz insandır." cümleleriyle hakikatin özünün aslında insanın ait olduğu yeri aramasında saklı olduğuna değinir.⁶³ İslami bağlamda insanın yeryüzündeki varlığını, gelip gitmelerini, bu koşuşturmanın anlamını sorgulatan Tekvir süresinde yer alan 29. ayeti sanki tasdik etmektedir. Ayetten iktibasla "Nereye gidiyorsunuz?"⁶⁴ sorusu insanın varlığının özünde bir hareketin ve bir gidişin olduğunu akla getirir. Bergson, da "Yaratıcı Tekâmül" adını verdiği kitabında hayatın özünde hareketin olduğunu vurgular. Tekâmülün özünün de hayatın bu hareketliliğinde olduğunu dile getirir.⁶⁵ Wellek'in "Edebiyat hayatı 'canlandırır'"⁶⁶ cümlesini yukarıda aktarmıştık. Öyleyse bu hareket, yol ve göç kavramlarının da edebi eserlerde canlandırıldığını, kurgulandığını söyleyebiliriz.

---

⁶² Arslan Toprakkaya, M. Heidegger'de Köklere Bağlılık, **Temaşa Dergisi**, S:8, Ocak 2018. s.64. "(Ortsverbundenheit) Köklere bağlı olmak her şeyden önce belirli bir yerde mukim olmayı gerektirir. Mukim olmak ise dünyanın belirli bir coğrafyasında "oturmak" ya da "iskân etmek" demektir. "İskân etmek" Arapça anlamıyla bir yerde "sükûn bulmak", "sükûna ermek" uzak anlamıyla ise "rahat ve huzura" ermek demektir. Kısaca Köke bağlı olmak ve bağlı kalmak, oturmak, kök salmak, yerini sağlamlaştırmak ve böylece sükûna ermek demek iken bütün bunların tersi ise yersiz yurtsuz olmak, kökünden kesilmek, köksüzleşmek demektir. Köksüzleşmenin doğal bir sonucu ise zorunlu olarak "yer değiştirmek" yani göç etmek demektir".

⁶³ Arslan Toprakkaya, M. Heidegger'de Köklere Bağlılık, **a.g.e** s. 67.

⁶⁴ Kur'an-ı Kerim, Tekvir Suresi, 26. Ayet, **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Tefsiri**.

⁶⁵ Henri Bergson, **Yaratıcı Tekâmül**, MEB Yayınları, Yıl: 1989, s.170.

⁶⁶ Rene Wellek, Austin Warren, **a.g.e**.119.

1.3. GÖÇ KAVRAMI

İnsan yaşadığı çevreyle ve bulunmuş olduğu toplumla çok katmanlı bir ilişki içerisinde. Doğup büyüdüğü mekân ise bu ilişkinin merkezinde yer alır. Mekân ile kurmuş olduğu ilişki hem sosyal hem de fiziki çevresini tanıyıp benimsemesini sağlar. Yaşayışını, kültürünü, dinini ve dünyaya bakışını kurmuş olduğu bu ilişki sayesinde tesis eder. Bu ilişkinin herhangi bir nedenle bozulması sonucunda zorunlu veya gönüllü bir şekilde yer değiştirmesi göç kavramının tanımı içerisinde yer alır. Ekici ve Tuncel, “İbn-i Haldun’un asabiyet teorisini çevresel koşullar üzerine bina etmesi, mekânın toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisini belirtmesi açısından oldukça manidar”⁶⁷ olduğunu söylemiştir. Bu nedenle insanın evrendeki yerini anlamlandırmasında ve kendini bir yerde mukim olarak görmesinde mekân ve çevre ilişkisi oldukça önemli görülmüştür. Bireyin kimliğinin ve aidiyet duygusunun oluşmasında ayrıca vatan ve millet kavramında, inanç, aile ve sosyal birlikteliklerde mekân önemli bir unsur olmuştur.⁶⁸ Gerek bireysel gerekse kitlesel göçler özünde bir nedenden dolayı gerçekleşmektedir. Bu nedenlerle birlikte göç kavramı zorunlu göçler ve isteğe bağlı göçler olarak iki bölümde ele alınmaktadır. Toplumsal ve siyasi yapı nedenleriyle, ekonomik nedenlerle, iklim ve doğa koşulları nedeniyle yapılan yer değiştirmeler en temel anlamıyla göç kavramını oluşturmaktadır.⁶⁹ Ancak göçe sebep olan faktörler arasında savaşlar, kıtlıklar ve geçim sıkıntıları gibi bireyin var olma sürecinde karşılaştığı engeller ve sorunlar da yer almaktadır. Özetle göç, insanların belirli nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesidir. İnsanların bu yer değiştirme şekline göre ise, göçmen, düzensiz göçmen, mülteci ve sığınmacı olarak dörde ayırmak mümkündür.⁷⁰

1.3.1. Göçmen

Göçmen kavramı literatürde birçok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bireyin kendi inisiyatifi ile yabancı bir ülkeye göç ederek orada bir yıldan fazla kalması Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen en yaygın tanım olmuştur. Göçün düzenli

---

⁶⁷ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan” **Birey ve Toplum Dergisi**, C:5, Sayı:9, Yıl:2015, s.11.

⁶⁸ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, **a.g.e.**, s.12.

⁶⁹ Yusuf Adıgüzel, **Göç Sosyolojisi**, Nobel Yayınları, 2016, s.3.

⁷⁰ Yusuf Adıgüzel, **a.g.e.**, s.3.

veya düzensiz oluşu ya da zorunlu veya gönüllü olmasına bakılmadan yapılan her türlü göç bu kapsamda ele alınmıştır.⁷¹

1.3.2. Düzensiz Göçmen

Genellikle göç edilen ülkeye yasadışı yollarla gelen yahut ev sahibi ülkede yasal bir statüsünün olmaması durumları için kullanılır. Düzenli göçmen ise bulunduğu ülkeden yaşam koşulları veya ekonomik nedenlerle göç etmiş kişilerdir. Çoğunlukla yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışan aile fertlerine daha iyi imkânlar sunabilmek amacıyla yapılmaktadır.⁷²

1.3.3. Mülteci

Mülteci kavramı ise kendi ülkesinde zulme uğrayacağı endişesi taşıyan insanların ülkelerine dönememesi veya dönmek istememeleri olarak tanımlanır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde (1951 Refugee Convention) mülteci kavramının tanımı, "ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi."⁷³ şeklinde yapılmıştır.

1.3.4. Sığınmacı

Sığınmacılık kavramı ise çoğunlukla mültecilik kavramı ile karıştırılmaktadır. Yukarıda bahsi geçen nedenlerle birlikte ülkeye göç eden insan o ülkenin yasaları ve uluslararası kabul gören belgelerle birlikte mültecilik hakkı için başvuru yapan ve bu başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Uluslararası koruma bekleyen ve statüsü

---

⁷¹ Büşra Türkkan, "Uluslararası Göç Olgusu: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Ekonomik ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019. s.9.

⁷² Yusuf Adıgüzel, **a.g.e.**, s. 5.

⁷³ Yusuf Adıgüzel, **a.g.e.**, s. 5.

henüz belli olmayan kişilerdir.⁷⁴ Edebi metinlerde de sık sık mülteci ve sığınmacı kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığını görmekteyiz.

1.4. GÖÇ TÜRLERİ

Göç eden kişiler kendi ülkelerinde olduğu gibi sınırı aşarak başka ülkelere göç edebilmekteler. Kasabadan şehirlere veya kasabadan kasabaya, köyden köye veya köyden şehre doğru yapılan bu yer değişiklikleri ülke sınırları içerisinde yer almasından dolayı iç göç olarak tanımlanırken başka ülkelere doğru yapılan göçler ise dış göç olarak tanımlanmaktadır.

1.4.1. İç Göç

İç göç kavramı bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere doğru yapılan göçlerdir. Coğrafi olarak yapılan yer değiştirme eylemi aynı ülkenin bir şehirden başka bir şehrine olduğu gibi kırsaldan kente, kentten kırsala doğru da olabilmektedir.⁷⁵ Tersine göç olarak ele alınan kentten kırsala doğru yapılan bu göç, büyüyen şehirlerin sorunlarıyla baş edemeyen modern kentli insanın nispeten daha sakin ve dingin küçük şehirlere, kasabalara yahut köylere doğru yapmış olduğu göçlerdir. Bunun yanında kentli yaşama uyum sağlayamayan göçmenlerin de tekrar memlekete dönüşleri de bu başlıkta ele alınabilmektedir. Mevsimlik göçler, sürekli ve geçici göçler, işçi göçleri, zorunlu ve gönüllü göçler ülke içerisinde görülen en sık göç hareketliliklerindedir.

1.4.2. Dış Göç

Göç hareketlerinin yönü ülke içine olduğu gibi ülke dışına doğru da olabilmektedir. Ülkenin dışına doğru yapılan bu göçlere dış göç denilmiştir. Dış göç kavramı, göç tanımları içerisinde ayrı bir tanıma gerek duyulmamış, yapılan göçün ülkenin dışına doğru olması durumlarında ele alınmıştır⁷⁶. Dış göç, göçün yapılış şekline göre beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçü, siyasi ve ekonomik göçler

---

⁷⁴ Büşra Türkkkan, **a.g.e.**, s. 11.

⁷⁵ Serdar Sağlam, “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:5, 2016, s.34.

⁷⁶ Türken Çağlar, “Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, C:5, Sayı: 8, 2018, s.34.

olarak dörde ayrılabilir. Buldukları ülkeden düzenli veya düzensiz bir şekilde yapılan bu göçler, kendi ülkelerinden daha iyi şartlarda olan ülkelere doğru yapılmaktadır.⁷⁷

---

⁷⁷ Yusuf Adıgüzel, **a.g.e.**, s.2.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK GELENEĞİNDE GÖÇÜN TEZAHÜRÜ

Neredeyse tüm anlatılarda bir yolculuk imgesinin belirlenmesi insanın arayışlarının bir tezahürü olarak anlaşılır. Bu arayış insanın yeryüzündeki varoluşunu, evrendeki yerini arayıştır. Bu yolculukların göçü çağrıştırmasıyla birlikte sonradan üretilen eserlerin de göçü işlemleri, ister istemez edebi eserlerle göç olgusunun bağına akıllara getirir. Gerek Yunan anlatılarında gerekse Türk, Asya ve Uzak doğu anlatılarında hangi formda olursa olsun bu göç ve yolculuk imgeleriyle karşılaşırız.⁷⁸ Türk medeniyetinin ise göçle daha özel bir bağı vardır. Türkler göçebe bir millettir. Tarihin uzun devirlerinde de büyük oranla göç ederek varlıklarını devam ettirmişlerdir. Göç ve Türk kelimeleri yan yana telaffuz edilmeye o kadar uygundur ki ‘Türk’ kelimesinin kökeninde dahi göçebelik anlamının oluşu bunu göstermektedir.⁷⁹

Türk tarihinde, mitolojisinde, destan ve halk hikayelerinde göç olgusu önemli bir yer tutar.⁸⁰ Günümüzde dahi göçle ilgili atasözlerinin ve deyişlerin kullanılıyor olması, kültürel anlamda göçün Türk medeniyeti ile kurmuş olduğu sıkı bağı gösterir. Destanlardan hikâyeye uzanan anlatı geleneğinde göç imgesi de önemli bir yere sahiptir.

Tarih boyunca edebi metinlerde göç olgusunun iz düşümlerini, göç destanlarında yahut göçmen edebiyatı alanında veya izlek olarak göç olgusunu belirleyen metinlerde görmekteyiz.⁸¹ Edebi eser üreten sanatçıların göçü eserlerine taşıdığı ve ondan yararlandığı gerçeği ile birlikte, göçmen sanatçıların üretmiş

⁷⁸ Burak Çavuş, **Türk Romanında Dış Göç (1960-1990), A.j. Greimas’ın Eyleyenler Modeline Göre Dış Göç Romanlarında Yapı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s.37.

⁷⁹ Özkul Çobanoğlu, **Halk Edebiyatına Giriş II**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın no:1753, s.5.

⁸⁰ Fuat Bozkurt, Seyfi Özgüzel, Türk Yaşam Tarzı Olarak Göç Olgusu “Göç Yolda Düzülür”, **Folklor Edebiyat Dergisi**, C:25, Sayı:100, Yıl:2019, s.816.

⁸¹Atif Akgün, **a.g.e**, s.69.

oldukları eserlerle beraber müstakil bir alan olarak edebiyatta yer edinmiştir. Böylelikle edebiyat ve göç olgusu arasında karşılıklı bir bağ olduğu anlaşılmaktadır.⁸²

2.1. TÜRK DESTANLARINDA GÖÇ OLGUSU

Destanlar, sözlü kültür dönemlerinde oluşmuş ve gelişmiş edebi eserlerdir. Üretildiği dönem itibariyle var oluş, yaratılış ve Tanrılar gibi doğaüstü varlıklarla olan ilişkiler anlatılır⁸³. Destanlarda işlenen birçok konu o dönemin sosyal ve toplumsal yapısı ile ilgili ipuçları barındırır. Göçebe bir topluluk olan Türklerin üretmiş oldukları destanlarda göç ve göçebeliğe dair birçok unsur bulunur. Ahmet Hikmet'in Altın Ordu dergisinde ilk defa 1913 yılında yayınlanan kurgusal yazısı, destanlarda yer alan göç olgusuna da dikkati çekmesi açısından önemli bir eser olmuştur.⁸⁴ "Altın Ordu" adlı yazısında Türklerin Orta Asya'dan Batı'ya yönelerek göç edişlerini anlatır. Ahmet Hikmet bu durumu kutlu bir göç olarak anlatırken göçün nedenini de 'Tanrı Buyruğu' olarak açıklar. Tanrı buyruğu ile göç Uygurların Göç Destanı'nda da geçtiği üzere göçün Türk toplumunda kutsal bir yere sahip olmasının göstergelerindedir. Destanda Uygur Devleti'ni yıkmak isteyen Çinlilerin planları tutmuş bunda Galı Tekin'in düşüncesizlikleri de etkili olmuştur. Neticede Kutlu Dağ kaybedilmiş ve Türkeli büyük bir değişime uğramıştır. Galı Tekin'in yedi gün sonra ölmesiyle devlette ardı ardına felaketlere sürüklenmiştir. Galı Tekin'in yerine Tanrı tarafından dünyaya gönderilen Buğu Hanın torunu yerine geçer. Buğu Han ve halkı bu sıkıntılardan kurtaracaktır. Destanın göç ile ilişkisi ise burada başlamaktadır. Ahmet Hamdi Terzioğlu'nun düzenlemesiyle ilgili bölüm şu şekildedir:

---

⁸² Atıf Akgün, **a.g.e**, s.69.

⁸³ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, Yıl 1969, s. 37.

⁸⁴ Mehmet Can Doğan, **Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın no:1385, s.226.

“Bir gün, böyle umutsuzluklar içinde kahroldukları bir gün, bir küçük kuş çıktı ortaya. Dile geldi ve ‘Göç!’ diye seslendi.

Budun, Önce inanamadı duyduğuna. Bu çağrıya anlam veremedi. Ancak sesler yayılınca, bütün kuşlar hep bir ağızdan göç, diyerek ötmeye başlayınca, sonra sıra diğer hayvanlara gelince hepsi bir ağızdan ‘Göç!’ diye haykırınca... Susmak bilmeyince...

Usları başlarına geldi Uygurların.

Burada, artık onlara bakmayan bir yurttan kalmazlardı. Ancak başlarında hiç kimse yoktu.

‘Önce bir kağan seçelim!’ dediler.

Toy Kurdular.

Böğü Kağan’ın soyundan bir kağan seçtiler kendilerine.

‘Buyruk senin!’ dediler.

O uslu bir kağandı.

‘Buyruk Tanrı’nın’ dedi. ‘Göçeceğiz. Hazırlanın’

‘Ne yana gideceğiz Kağan!’

‘Göçmemizi isteyen Tanrı, elbet nerede kalacağımızı da bildirecek bize!’

Artık orada olmayacağını anlamışlardı. Kağan buyruğu kesindi. Hemen hazırlandılar. Çadırlarını topladılar. Eşyalarını arabalara yüklediler. Sürülerini önlerine katıp yola çıktılar.

En önde Kağan yürüyordu,

Böylece başladı göç.”⁸⁵

Uygurların Göç Destanı, göçün olumsuzluklarını, yolda kaybettiklerini ve aylarca yurt aradıklarını anlatır. Göç olgusu üzerine kurulmuş olaylar çerçevesinde toplumun ve insanların göçten nasıl etkilendiklerini aktarır. Kırgızların düşman saldırıları neticesinde yaptıkları göçü işleyen ‘Baktı-Bolot Destanı’nda, devlerin saldırılarından kaçmak zorunda kalan Kırgız halkı Baktı ve Bolot adında iki

---

⁸⁵ Ahmet Haldun Terzioğlu, a.g.e., s.78-79.

kahramanın yardımıyla göç ettikleri topraklarını yeniden alır. Göçe dair destandan bir parça şu şekilde yer alır:

“Kuvvetlenip, bilinsem akıl hazinesiyle
Altın dağa gitmek için yol açsam,
Kaman’ı Masten ile yere çarpsam.
Halktan kimse kalmayıp, göçüp gitse,
Büyücü zalim Masten’in kaldığı yerden.
Çoğunluk heyecanla göç ettiği zaman”⁸⁶

Örneklerini verdiğimiz eski ve yeni Türk destanlarının yanında göç olgusunun görüldüğü bazı destanlar da şunlardır; Hakasların ‘Ak Çibek Arığ Destanı, Tuvaların Möge Şagaan Toolay Destanı, Altayların Erke-Koo Destanı, Şırdakbek Destanı, Şu Destanı, Nogayların Mamay Destanı, Kırgızların Eltabıldı Destanı.⁸⁷ Buradan da görüldüğü üzere Türk destanlarında göç olgusu sıklıkla işlenmiştir. Bu destanlarda göçler, savaş nedeniyle olduğu kadar ekonomik ve siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle de yapılmıştır.

Türk milletinin en önemli kültür varlıklarından biri olan Dede Korkut Kitabı’nın on iki bölümünden dört bölümü de göç olgusu etrafında şekillenir.⁸⁸ Epik destandan halk hikayelerine geçiş eseri olarak görülen Dede Korkut kitabında on iki boy yer alır. Boy burada hikâye anlamında kullanılmış olduğu için on iki hikâyeden oluştuğunu söyleyebiliriz Dede korkut kitabında beliren bu göç olgusu Türk anlatılarında göçün önemine dair bir başka bakış açısı kazandırır. Bozkırın ovalarında, Asya’nın geniş düzlüklerinde kendilerine yurt arayışında olan birçok Türk boyunun savaşlar, fetihler, sosyal ve ekonomik şartlar gibi nedenlerle

---

⁸⁶ Ceyda Öyke, **Kırgızların Küçük Destanlarından Baktı Bolot**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Ana Bilim Dalı Halk Bilimi Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 52.

⁸⁷ Abdüsselam Arvas, “Türk Destanlarına Yansıyan Göç Olgusuna Genel Bir Bakış”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, 2012, C:5, Sayı:12, s.215.

⁸⁸ Fırat Yıldız, Dede Korkut ve Göç, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C: 15, Sayı:2, 2015, s. 152.

yurtlarından bazen kitleler halinde bazen anlaşmazlıklardan dolayı bazen bireysel nedenlerle bazen de evlilik gibi toplumsal nedenlerle göç etmeleri bu hikayelerde karşılaşılan göç gerçekliğidir. Dede korkut kitabında da bu göçlerin örneklerini görmekteyiz. Göçe dair olan bölümler şu şekilde yer alır: *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu* bölümünde, Dirse Han'ın oğlu Boğaç Han'ın öldürmeye teşebbüs eder. Kendi adamları Dirse Han'ı kışkırtarak oğlunu öldürmesi için onu ikna etmişlerdir. Boğaç Han'ı öldürdüğünü düşünen babası yurda döner. Ama annesi Boğaç Han'ı bulur ve onu iyileştirir. Dirse Han'ın adamları Boğaç Han'ın ölmediğini duyunca can korkusuyla babası Dirse Han'ı da alarak yurdu terk ederler. Burada can korkusu nedeniyle adamların yurttan kaçışı göç edişi vurgulanır. Hikâyenin devamında Boğaç Han peşlerinden giderek onları bulur ve Dirse Han'ı kendi adamalarından kurtararak yurda getirir. Burada politik nedenlerle veya siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle can tehlikesi olduğunu düşünen Dirse Han'ın ve adamlarının göç edişi aktarılmıştır.⁸⁹

Diğer bölümlerde yer alan hikayelerde göç olgusu şu şekilde yer almıştır. *Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu* bölümünde kazanılan fetihlerden sonra fethedilen yerlere doğru bir göç anlatılmıştır. Bamsı Beyrek Bayburt Hisar'ını ele geçirdikten sonra buraya mescit yaparak yurt edinmiştir. *Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu* bölümünde evlilik nedeniyle göç olgusu yer alır. Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Boy bölümünde göçe dair önemli ayrıntılar yer alır. Topluluk olarak göç hareketi, göçün neden yapıldığı ve çekilen sıkıntıların birlikte aşma mücadelesi gibi göçe dair birçok unsur yer alır.⁹⁰

Köroğlu Destanı hem destan hem de hikâye özelliklerini taşır. Ama içerdiği unsurlar tarafından destan yönü daha ağırdır. Hikâye unsurları daha çok şehirlere yerleşmiş Türkler arasındaki anlatılarda görülmektedir.⁹¹ Bu yüzden Köroğlu destanı, destandan halk hikayelerine geçişte önemli bir eser olmakla birlikte Türk halk edebiyatının da başlangıcı olarak kabul edilir.⁹² Boratav Köroğlu destanı için “Köroğlu hikâyeleri gibi, konuları destansı olanlar bile üslûp, teknik ve anlatıcıların

---

⁸⁹ Fırat Yıldız, **a.g.e.**, s.154.

⁹⁰ Fırat Yıldız, **a.g.e.**, s.154.

⁹¹ Pertev Naili Boratav, **Köroğlu Destanı**, Adam Yayıncılık, 1984, s.19.

⁹² Naile Asker, “Köroğlu ve Türk Destancılık Geleneği”, **Oğuz Türkmen Araştırmaları Dergisi**, C: 2, Sayı:1, s.55.

nitelikleri bakımından yeni bir tür, halk hikâyesi türü, olarak incelenmesi gerekir.”⁹³ demiştir.

Köroğlu destanı Oğuz Türklerinin sosyal ve tarihi geçmişine dair birçok unsurları içerisinde barındırır ve göçe karşılık gelen birçok unsur da içerisinde yer alır. İçerik bakımından göçebeliğin psikolojisini ve hayat tarzını yansıtır. Osmanlı Devleti’nin merkezileşme çabaları içerisinde göçebe olarak yaşamaya devam eden halkı yerleşik bir düzene geçmeleri için yürütmüş olduğu politikalara bir başkaldırıdır. Bu sebepten dolayı Anadolu’dan Azerbaycan’a göç eden Türkmenler bu kez de Safevi devletinin Şahlarının uyguladığı analogi siyasetine karşı gelir.⁹⁴ Göç kavramı Köroğlu destanlarında sürekli bir hareketi işaret ederken bazen savaşmak bazen yolculuk, bazen de ekonomik nedenleri çağrıştırır. Köroğlu’nun göç komutanı olarak görevini şu bölümde geçen dizelerde görürüz:

“(Oradan göçün kumandası... Bin dört yüz iki kızı Köroğlu tamam kendi başına durup sayar ve hayvana binemeyenleri bindirir. Yorulur da orada söyler)

Yakar kandili kandili
Kadeh döndürür döndürü

Düşmana meydan ararlar
Boynun söndürü söndürü

Güzellere göç edelüm
Boynun döndürü döndürü

İhtiyar oldum çürüdüm
Güzel bindir bindiri”⁹⁵

Köroğlu’nun destekçilerinin onu yalnız bırakmasını, ardından düştüğü üzüntüyü gösteren şu bölümde onun da artık göçüp gitme kararı aldığını görürüz:

---

⁹³ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**56.

⁹⁴ Elçin Abbasov, “Köroğlu Destanında Göç Semantemi”, **Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu**, 2010, s.3

⁹⁵ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s.173

“Yürü Döne Beyler küsüp gittiler
Çamlıbel dağını viran ettiler

Bundan böyle eremedim murada
Hoşlu fitnekârlık etti arada

(...) dağa çektiler göçü
Altın yerine de harcadım tucu

Karalar bağlayıp yaslar turalım
Köroğlu der biz de burdan göçelim”⁹⁶

Köroğlu destanında zulme ve haksızlığa karşı bir baş kaldırı ve özünde kahramanlık hikâyelerinin yer aldığı görülür. Köroğlu babasına yapılan zulmün intikamını almak için dağlara çıkar, dönemin en güçlü kişileri olan şah, bey veya padişah gibi kişilere başkaldırır.⁹⁷

2.2. TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE GÖÇ OLGUSU

Türk anlatı geleneğinde göçebelikten yerleşik hayata geçiş aşamasında üretilmeye başlanan ve anlatıcılığını, meddah ve aşıkların yaptığı metinler halk hikayeleri olarak tanımlanır. Halk hikayeleri toplumun yaşam tarzı sosyal hayatı gibi pek çok unsuru içinde barındırır.⁹⁸ On altıncı yüzyıldan sonra eski ozanların bir anlatma geleneği olan destanların yerini alan büyük halk hikayelerinin en bilindik örnekleri, Kerem ile Aslı, Köroğlu, Âşık Garip, Tahir ile Zühre hikayeleridir.⁹⁹ Pertev Naili Boratav bu halk hikayeleri için şu cümleleri kurar:

“Köroğlu, Kerem, Aşık Garip gibi bir bölük aşıkların şiirlerinde büyük tutkuların ya da yüzyıllar boyunca değiştirilemeyen alinyazılarının, dindirilemeyen özelemlerin sesi duyulur: Köroğlu’nda zulme ve haksızlığa, Kerem’de sevgilerin önüne dikilen din bağına, Garip’te yıllar boyu

⁹⁶ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s.75.

⁹⁷ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.**, s.61

⁹⁸ Ali Berat Alptekin, “Türk Halk Hikayelerinde (Kerem İle Aslı, Şah İsmail İle Gülizar, Hurşit İle Mahımihri, Cihan VE Abdullah) Göç”, **Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu**, 2010, s.86.

⁹⁹ Pertev Naili Boratav, **a.g.e.** s. 55

gurbeti vatan edinmenin kahredici zorunluğuna baş kaldıran, ya da yanıp yakınan insanlar kendilerini bulurlar. Bu âşıkların yaşamlarım halk geleneği, yine kendi âşıkların aracılığı ile birer kahramanlık destanına, ya da aşk romanına dönüşmüştür, ünleri böylece Türk dilinin konuşulduğu, hatta eski Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını da aşan ülkelere ulaşmıştır.”¹⁰⁰

Kerem ile Aslı hikâyesinde farklı din ve kültürün toplumdaki yansımalarını merkeze almıştır. İsfahan Şahı'nın oğlu ile arkadaşı keşişin kızının birbirlerine âşık olması ve sonrasında babası Şahın keşişi çağırarak kızını istemesi üzerine gelişen olaylar anlatılır. Keşiş dini nedenlerle kızını Şah'a vermek istemez ve yerleştikleri Zengi ilinden kaçarak giderler. Düğün hazırlığı yapan Şah ve ailesi haberi duyduklarında oğlu Ahmet Mirza (Kerem) yıkılır ve Arkadaşı Sofu ile gurbete çıkarlar.¹⁰¹ Özünde iki türlü gurbet ve iki türlü ayrılık olan hikâyede Aslı'nın memleketi olan Zengi'yi terk ederek gitmeleri, Kerem'in ise onun peşinden diyar diyar gezerek gurbete düşmesi anlatılır. Göç acısına, gurbet acısına sevdiğinden ayrı düşmenin acısı da eklenir. Hikâyede göç gurbet ve ayrılık üzerine şu dizeler dikkat çeker:

“Aslı'm göçmüş vatanından elinden
Bize bu ayrılık Mevladan geldi

Kahpe rakip dost bağını belleyen
Seni senden beni benden eyleyen

Uğrun uğrun dost bağına girdiğim
Aslı ile zevki safa sürdüğüm

Beyler oynar santıracım merdini
Biz de çektik o yarenin dördünü

Kerem öksüz gezer kendi haline
Herkes kuş kondurmuş kendi dalına”¹⁰²

¹⁰⁰ Pertev Naili Boratav, a.g.e.s.35.

¹⁰¹ Şükrü Elçin, **Kerem ile Aslı Hikayesi**, Akçağ Yayınları, 2000, s.17.

¹⁰² Şükrü Elçin, a.g.e.

Bu dizelerde vatanından göç eden Aslı'dan ayrı düşen Kerem'in nasıl bir ayrılık acısı içinde olduğunu görürüz. Benzer bir ayrılık acısını bir başka dizede de şu şekilde görürüz:

“Şu yalan dünyada malı neyerim
İnsanın verdiği malı neyerim

Lalenin kokusu alemi tutar
Arının verdiği balı neyerim

Her ne yesem tadı damağımdadır
Dikenin verdiği gülü neyerim

Kemer sıkmış Han Aslı'mın belini
Aslı'nı Kayseri'ye göçtü neyerim

Kadir Mevlam çok muratlar verendir
Doldurma badeyi dolu neyerim”¹⁰³

Gurbetteki Aslı'nın da sevdiğinden ayrı düşmesinin acısı içindedir. Onun söylediği şu dizeleri gurbette olma, sevdiğinden ayrı düşme üzerinden değerlendirilir:

“Gurbet elde yaman oldu halimiz
Ah ederim elim erişmez yâre

Ne yaman eğlenip kaldık burada
Bana derler neyin kaldı sılada

Bir yiğit düşününce kaldıran olmaz
Bu kadar gurbette eğlenmek olmaz

Bozulmaz mı alındaki yazılar
Kerem' im der dinleyin hey gaziler”¹⁰⁴

---

¹⁰³ Şükrü Elçin, **a.g.e.**, s.109.

¹⁰⁴ Şükrü Elçin, **a.g.e.** s.114.

Aşık Garip hikayesinde de göç gurbet ve aşk temalarını görürüz. Hiçbir mesleği öğrenemeyen Garip bir gece canının alınması için dua eder ve duası karşılık bulur ve bade içirilir. Rüyasında Şahsenem'i görüp aşık olunca onu bulmak için Tebriz'den Tiflis'e gider. Orada Nakıb'ın kızı Şahsenem'i görür ve onu babasından ister. Ancak Nakıb kızını vermesi karşılığında üç yüz kese akçe, kırk odalı konak ve kırk gün kırk gece düğün ister. Garip para kazanıp Nakıb'ın isteklerini yerine getirmek için Halep'e gurbete gider.¹⁰⁵ Burada göçün günümüz göçleri ile benzerlik içerisinde olduğunu da görürüz. 1960'lı yıllardan sonra para kazanmak amacıyla yapılan Almanya'ya göçleri yahut kırsaldan büyük kentlere göçü çağrıştırır.

Şah İsmail ile Gülizar hikâyesinde ve Hurşit ile Mahımihri hikâyelerinde göçebelik üzerinden bir anlatımın olduğunu ve bu hikayelerde göç olgusuna rastlandığını görürüz. Kerem ile Aslı'da da dahil olmak üzere bu üç hikâyede aileler kızlarını vermemek için göç edişleri anlatılır.¹⁰⁶

2.3. TÜRKÜLERDE GÖÇ OLGUSU

Türküler anlatı geleneğinde üstlenmiş oldukları misyonla toplumun heyecanını, sosyal algısını acılarını ve sevinçlerini konu edinmiştir. Toplumun dışa vuran ruhi durumlarını coşkun bir aktarımla yansıtarak dinleyeni ve söyleyeni etkiler.¹⁰⁷ Türkülerin bu misyonu, üretilmiş oldukları topluma dair izler barındırır.

Türkülerde işlenen konular konuları bireysel olduğu gibi toplumsal da olabilir. Bireyin yaşamış olduğu içkin duygulardan, aşk, ayrılık, gurbet ve ölüm gibi pek çok konu türkülerde işlenmiştir. Bunun yanında toplumu etkileyen ve onda derin izler bırakan savaş, hastalık ve doğal afetler gibi konular da türkülerde işlenmiştir.¹⁰⁸

Çalışmamızla ilgisi bakımından göç, gurbet ve ayrılık acısı gibi temaların türkülerin de konuları arasına girdiğini söyleyebiliriz. Burada Boratav'ın dediği gibi "Gurbet ve ayrılık türküleri deyince hem gurbettekilerin ağzından hem de geride

---

¹⁰⁵ Rugeş Demir, Mehmet Öztürk, "Aşık Garip Hikayesi'nin Yeni Bir Varyantı ve Çözümlemesi", **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, C:5, Sayı:1, 2022, s.75.

¹⁰⁶ Ali Berat Alptekin, **a.g.e.**,95.

¹⁰⁷ Adem Balkaya, "Türkülerin Sosyo-Kültürel Düzenleyicilik Misyonu: Kars'ta Gelin Terifleme." **The Journal of Academic Social Science Studies**, 2013, s.141

¹⁰⁸ Özkul Çobanoğlu, **a.g.e.**, s.7.

kalıp bekleyenlerin ağzından söylenen türküler anlaşılmalıdır: bekleyen çoğu zaman gidenin karısıdır, nişanlısıdır, kimi zaman da anası, babası, kardeşidir.”¹⁰⁹ diyerek göçün ve gurbetin türkülerde tezahür ediş şeklini belirtmek gerekir.

Dadaloğlu konar-göçer bir toplumun mensubu olarak zamanla kendi toplumunun bir sözcüsü haline gelmiştir. Köroğlu'nun yerleşik hayata geçilmesine karşı isyanını bir ozan olarak Dadaloğlu'nda da görürüz. Osmanlı döneminde konar-göçer olan Avşarların yerleşik hayata geçmeleri için zorlanmasına Dadaloğlu Şu dizlerle isyanını ve dağlardaki mücadelesini dile getirerek göçe karşı tutumunun nasıl olduğunu gösterir:¹¹⁰

“Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız Kirman'ı
Tasa geçer mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir.”¹¹¹

Türkülerinde sıklıkla göç, gurbet ve ayrılık acısını işleyen Karacaoğlan halk edebiyatının önemli şahsiyetleri arasında yer alır. Oldukça fakir bir yaşam süren Karacaoğlan gurbette kimsesiz ve yalnızdır. Kendi sıkıntısını anlatacak bir yârin olmayışına aslında gönlünün düştüğü bir yâri olsa da onunla evlenecek malı mülkü olmayışına üzülmür. Bu dizelerde göç, yalnızlık ve gurbet belirgin bir şekilde ortaya çıkar:

---

¹⁰⁹ Pertev Naili Boratav, a.g.e., s.165.

¹¹⁰ Recep Demir, **Dadaloğlu Üslubu**, Halkbilimi Araştırma Derneği, C:1, Sayı:2, 2019, s.2.

¹¹¹ Pelin Seçkin, **Dile Gelen Göç, Zamanın İzleri, İşgal, Göç ve Muhacirlik**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2016, s.189.

“Gurbette ömrüm geçecek
Bir daracık yerim de yok
Oturup derdim dönecek
Bir münasip yârim de yok

Uçtu genç şahinim uçtu
Kaçarak deryayı geçti
Gönlüm bir güzele düştü
Sarfedecek malım da yok

Koyverin kuşu turnaya
Yârin durağın bulmaya
Soyundum derviş olmaya
Hırka ile şalım da yok

Dünya Karacaoğlan fani
Toprak emer tatlı canı
Hastalandım ilaç hani
Bir acısız ölüm de yok”¹¹²

Türkülerinde göç, gurbet ve yalnızlık olgusuna yer veren bazı isimler de şunlardır; Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Aşık Daimî gibi isimleri örnek olarak verebiliriz.¹¹³

2.4. TÜRK ATASÖZLERİNDE GÖÇ OLGUSU

Kuşaktan kulağa ve nesilden nesile aktarılan atasözleri o toplumun daha önce yaşayan kuşakların yaşantısına dair ipuçları verir. Kendilerinden önceki kuşakların yaşam koşulları, gelenekleri ve dili kullanış şekilleri ilgili birçok bilgiyi de içinde barındırır.¹¹⁴ Her kültürün kendine has atasözlerinin olması dilin kullanışı ve yaşantı biçiminin olduğu kadar toplumun normlarının da farklılığından kaynaklanır.

¹¹² Cahit Öztelli, **Karacaoğlan Hayatı, Sanatı, Şiirleri**, Varlık Yayınevi, 1959, s.54.

¹¹³ Pelin Seçkin, **a.g.e.**

¹¹⁴ Musa Yaşar Sağlam, “Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C: 18, Sayı:1, s.45.

Yukarıda da belirtildiği üzere en eski anlatılardan bu yana göç olgusuyla hemen hemen her yerde karşılaşılması dile, değişe ve söyleme de yansıması kaçınılmaz olmuştur.

Göç ve yolculukla ilgili bazı atasözleri şu şekildedir:

Kervan yolda düzülür: Göç yolda düzülür şeklinde de kullanılan bu ata sözü göçebeliliğin alışlagelmiş rahatlığını gösterir.

Göç dönüşü topal eşek önde gider: Göçebelilik kültürünü anlatan bu ata sözü uzun ve yorucu göç süreçlerinin bitişindeki toplum davranışına bir örnek getirmiştir.

Akşam oldu kon sabah oldu göç: göçebelilik üzerine bir başka ata sözü göç ötmenin önemine vurgu yapmaktadır. Göç etmenin önemine örnek olarak bir başka atasözü de *Yatan Aslandan gezen tilki yeğdir* atasözüdür.

Ayrıca göç etmenin kurallarına da vurgu yapan atasözleri vardır. *Çay geçerken at değiştirilmez* ata sözü ile *Sürüden ayrılanı kurt kapar*, atasözleri birlikteliğin önemini özellikle göç halindeyken dikkat edilmesi gerektirdiğini vurgular. Göçün zorlu koşullarından yola çıkarak söylenen *Dağ ne kadar yüce olsa, yol üstünden aşar*, atasözü zorlukların üstesinden gelme yöntemi göç yolları üzerinden aktarılmıştır.

2.5. TÜRK ROMANINDA GÖÇ OLGUSU

Tanzimat dönemiyle Türk edebiyatında yer edinen roman türünde halk hikayelerine nazaran olay örgüsü işlevini devam ettirirken, şahıs, zaman ve mekânın önem kazandığı görülür. İlk örnekleri Batı'da görülen roman türünün Türk edebiyatında yer edinmesi ilk olarak çeviri ve taklitle başlar. Tanzimat döneminde ilk roman örneklerini Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal ve Şemseddin Sami gibi isimler vermiştir.¹¹⁵ Roman türü ilk çıktığı zamandan buyana işlemiş olduğu konularla bir sosyolojik metin haline dönüşmüştür. Üretilmiş olduğu döneme dair birçok bilgi içeren romanlar hem sosyoloji hem de edebiyat ve toplum araştırmaları açısından oldukça önemlidir.

---

¹¹⁵ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim yayınları, 2015, s.6.

Roman türünün Türk edebiyatında ortaya çıkışı ülkenin köklü değişimlere gittiği bir zamanda olmuştur. Aynı dönüşümü dünya da yaşamaktadır. Savaşlar ve göçler gibi toplumu derinden etkileyen olaylara tanıklık edilir. Toplumun içinde bulunduğu bu ortamı Ahmet Mithat'ın romanlarında görürüz, *Gürcü Kızı Yahut İntikam* adlı romanı ile *Kafkas* adlı romanı Kafkasya coğrafyası etrafında gerçekleşen birçok olayları göç olgusuyla ele alır.¹¹⁶

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda milli mücadele dönemleri işlenmiş ve buna bağlı göçler anlatılmıştır. Halide Edip'in *Ateşten Gömlek* adlı romanında İzmir'in işgali sürecinde kocasını kaybeden Ayşe'nin İstanbul'a göç ederek orada tutunması konu edilir. Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanında İstanbul'dan İzmir'e göç ile birlikte İzmir'in işgal zamanlarında esir düşen babasını arayan Mebrure'nin yaşamı anlatılır.¹¹⁷

Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* adlı romanında mütareke dönemi sonrası ilk işgalleri anlatır. İşgalden kaçan halk çareyi göç etmekte bulur. Sarıova'da geçen hikâyeye göre halk bir sabah top seslerine uyanır ve ne yapacaklarını bilemezler. Çareyi Alaçam Köyü'ne kaçıp gitmekte bulan insanlar aceleyle göç hazırlıklarına başlarlar. Zengin insanların atları eşekleri yüklerle doludur. Ama birçok insan eşyalarını, çocuklarını sırtlarında taşımak zorunda kalır.¹¹⁸

1950 ve 1960 yılları köy yaşamının olumsuzlukları ve geçim sıkıntısı nedeniyle kırsaldan kente göçlerin yaşandığı dönemlerdir. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Eskici ve Oğulları*, *Gurbet Kuşları*, *Vukuat Var* adlı romanlarında mevsimlik işçi göçleri ile kırsaldan kente göçün izleri görülür. Daha iyi koşullarda yaşama ve para kazanma arzusuyla yapılan göçler ile sonrasında köye geri dönüşlerin de olduğu olaylar silsilesi içerisinde dönemin kentli ve köylü yaşamlarından kesitler görülür. Orhan Kemal'in bu romanları dönemin sosyo-

---

¹¹⁶ Serap Aslan Cobutoğlu, a.g.e. s.13.

¹¹⁷ Ali Kurt, **1950 Sonrası Türk Romanında Anadolu'dan İstanbul'a Göç**, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi, 2011, s.21.

¹¹⁸Nebahat Yusufoglu, "Reşat Nuri Güntekin Romanlarında Savaş Teması", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 2011, Sayı: 30, s. 370.

ekonomik ve kültürel ortamlarını köyden kente göç olgusu çerçevesinden aktarması dönemin anlaşılması açısından önemli eserler olmuştur.¹¹⁹

1960'lı yılların sonlarına doğru görünen Almanya'ya işçi göçleri zaman içerisinde romanın da konusu olur. Fakir Baykurt, Bekir Yıldız, Füzün Gibi yazarlar Almanya'ya göçü gurbet, uyumsuzluk vatan hasreti üzerinden aktarır. Bekir Yıldızın ilk romanı olan *Türkler Almanya'da* romanı altı bölümden oluşur. Romanda yer alan karakter Yüce'nin gözünden Almanya'ya göç, zorlayıcı şartların nedeniyle istenmeyen bir göç olarak anlatılır. Fakir Baykurt'un Duisbrug üçlemesinde İbrahim Mutlu'nun Burdur'dan Almanya'nın Duisburg şehrine uzanan hikayesi anlatılır. Füzün'nün *Nar çiçeği* adlı romanı Sivas'tan Almanya'ya göç eden korkmaz ailesinin hikayesini tarihi süreçleri dahil ederek aktarır.¹²⁰

Romanın Türk Edebiyatında yer almasından günümüze kadar sayısız eserler üretilmiştir. Bu eserlerin üretilmiş olduğu tarih dönemlerin gerçekliklerini, kırılmalarını ve toplumun değişim ve dönüşümlerini konu edindiğini görürüz. Göç konusunun ise zaman zaman göçün yaşandığı dönemlerde kaleme alınsa da büyük çoğunluğunun göç hadisesinden yıllar sonra yazıldığını görürüz. Yaşar Kemal Mübadele dönemlerini anlattığı *Bir Ada Hikayesi* üçlemesi mübadele dönemlerine dönerek orada yaşananları her iki taraf açısından değerlendirerek okura anlatmıştır. 1990'lı yılların sonlarına doğru çıkan eser mübadeleden yetmiş yıl sonrasına tekabül eder. Ancak bunun dışında şehir hayatı, kırsaldan kente göçün izlerini daha kısa zaman aralıklarında eserlere konu olduğunu görürüz. Sanayileşme, köydeki imkansızlıklar, yoksulluk iş bulma, refah bir yaşam arzusu özellikle sanayileşmeyle birlikte tüm toplumun hissettiği bir geçeklik olmuştur. İnsanların göç eden kişilerle yakınlığı, göçün daha çok duyulur olması da şüphesiz romanlara konu olmasında etkili olmuştur. Aynı dönemlerde yayınlanan *Sevgili Arsız Ölüm* ve *Göç Temizliği* romanları göç olgusu etrafında şekillenen olayları konu edinir. Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* adlı romanı 1983 yılında ilk defa yayınlanmıştır. Roman kırsaldan kente göçü bir ailenin yaşadıkları üzerinden aktarır. Göç esnasında ailenin yaşamış

---

¹¹⁹ Özlem Kale, "Gurbet Kuşları, Eskici ve Oğulları, Vukuat Var Romanlarında Göç Olgusu", **Dede Korkut Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi**, C.1, Sayı: 2, 2012, s.121.

¹²⁰ Gülizar Sinem Ön Kahveci, **Türk Romanında Dış Göç Olgusunun İz Düşümleri: Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Füzün**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.137.

olduğu parçalanmayı ve göçün zamanla yalnızlaşmaya dönüşünü, kentli yaşamın getirdiği bireysellikle birlikte ele alır.¹²¹ İlk defa 1985 yılında yayınlanan Adalet Ağaoğlu'nun *Göç Temizliği* kitabı ise kendi hayatından kesitler içeren anı-roman türünde bir eserdir. Ağaoğlu eserinde Ankara'dan İstanbul'a göç edişinin hikayesine yer verirken dönemin sosyal ve siyasal ortamı hakkında da bilgiler içerir¹²². Her iki eserde de yazarlar kendi hayatlarından kesitler taşımıştır. Buradan hareketle toplumun bir parçası olan yazar göçün etkilerini kendi hayatında da görmüştür. Bu etki onun eserlerinde de dışı vurarak esere yansımıştır.

2.6. TÜRK ÖYKÜSÜNDE GÖÇ OLGUSU

Öykü türü anlatı geleneğinde önemli bir yeri temsil eder. İlk defa Edgar Allan Poe'nin 1830'lu yıllardan itibaren yazmış olduğu eserlerle başladığı düşünülür. Sonrasında Guy de Maupassant ve Çehov'un 1880'li yıllardan yayınlanmaya başlayan öyküleri ile türün çerçevesi ve muhtevası oluşmuştur. Türk edebiyatında geleneksel anlatıdan modern anlatıya geçiş eseri olarak görülen Emin Nihat'ın *Müsameratname*'si (1871-1875) klasik hikâye geleneğini sürdürürken Batılı anlatı tekniklerinden etkilendiği de anlaşılır.¹²³ Ancak türün ilk özelliklerini Ahmet Mithat Efendi'nin *Letaif-i Rivayat* eserinde görürüz. Sonrasında Şemseddin Sami'nin 1891'de yayınlanan *Küçük Şeyler* adlı eserinde öykü türünün özellikleri görünür. Şemseddin Sami bu eserde modern öykünün özelliklerine değinerek güzel yazılmak şartıyla en küçük bir şeyin bile önemli olabileceğine değinerek öykü türüne atıfta bulunmuştur.¹²⁴

Türk edebiyatında öykü türünün biçimsel özelliklerinin oturmaya başlaması ise Ömer Seyfettin ve Halit Ziya Uşaklıgil'in yazmış oldukları eserlerde kendini belli eder. Refik Halit, Memduh Şevket Esenal ve Sabahattin Ali'nin öykü türünde

---

¹²¹ Gamze Sabancı Uzun, "Latife Tekin'in Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç ile Gelen Özerklik", **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:29, 2022, s.957.

¹²² Zeynep Güzel Tunçok, "Adalet Ağaoğlu'nun Göç Temizliği Adlı Anı-Romanında 'Ev/Eve Dönüş' Algısı", **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**. C:13, Sayı: 25, 2020, s.143.

¹²³ Necip Tosun, **a.g.e.**, s.17.

¹²⁴ Cemal Şakar, **a.g.e.**, s.9.

vermiş oldukları eserlerle Türk edebiyatında çerçevesi çizilmiş ve belirlenmiş bir öykü anlayışı da oluşmuştur.¹²⁵

Refik Halit Karay'ın yazmış olduğu iki önemli öykü kitabından birisi olan *Memleket Hikayeleri* sürgünde geçirdiği dönemlerde kaleme almış olduğu eserdir. *Gurbet Hikayeleri* adlı öykü kitabını ise dış sürgündeyken yazmıştır. Bu kitaplarının her ikisi de göç olgusu açısından önemli eserlerdir. *Gurbet Hikayeleri* kitabında memleket hasreti ve gurbet olgusunu kahramanların yurt özlemi üzerinden aktarır.¹²⁶ Refik Halit, *Memleket Hikayeleri* kitabında bulunan öykülerde ise sık sık göç etmiş bireylerin üzerinden, uyumsuzluk, anlaşmazlık gibi kavramları işler. *Yatık Emine* öyküsünde göç eden kişinin göç ettiği yerdeki insanlara uyum sağlaması gerekliliğini vurgular, *Küskün Ömer* adlı öyküsünde bir göçmenin yerleşme mücadelesi aktarılır, *Cer Hocası* adlı öyküsünde İstanbul'dan Anadolu'ya Cer Hocalığı için göç eden Asım'ı anlatır, *Garaz* adlı öyküsünde de iflas ederek yeniden kasabasına dönmek zorunda kalan bir aileyi anlatır.¹²⁷

Sabahattin Ali'nin 1937 yılında yayımlanan *Ses* adlı öyküsünde köklerinden koparılmış bir insanını geldiği yerdeki yabancılığını anlatır. Necip Tosun *Ses* Öyküsü için "Türk edebiyatından yabancılaşma üzerine yazılmış emsalsiz bir öyküdür"¹²⁸ demiştir. Öykünün karakteri anlatıcının Konya-Beyşehir arasında yolda tanıştığı Sivaslı Ali'dir. Onu tenor yapmak için Ankara'ya çağırır. Ali orada piyanoyla bir sınava tabi tutulur ve kazanamaz. O da memleketine geri döner. Sabahattin Ali burada öykünün karakterine yüklediği derin anlamlarla köksüzlük, göç hali ve yabancılaşmayı anlatmıştır. Sivaslı Ali'nin türküsünde bu duyguları görmek mümkündür.

Türk öykücülüğü 1950'li yıllara dünyada var olan değişimden nasibini alarak öyküde de yenileşmenin görüldüğü bir döneme denk gelir. 50 kuşağı olarak adlandırılan bu dönemin bazı yazarları, Leyla Erbil, Adnan Özyalçınlar, Ferit Edgü, Orhan Duru, Tahsin Yücel, Erdal Öz, Bilge Karasu, Onat Kutlar isimlerdir. Bu

---

¹²⁵ Cemal Şakar, a.g.e., 9.

¹²⁶ Necip Tosun, a.g.e., 73.

¹²⁷ Semih Zeka, "Göç Olgusuna Refik Halit Karay'ın Memleket Hikayeleri Üzerinden Bakış", **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C: 2, Sayı:2, 2019, s.135.

¹²⁸ Necip Tosun, a.g.e., 131.

dönemde Sabahattin Ali, Orhan Kemal ve Sait Faik Abasıyanık gibi isimlerin öykü anlayışlarının hâkim olduğu görülür. Öykücüler yenilikçi bir anlayışla modern öyküye katkı sunma gayreti içerisindeyken kendilerinden önceki öykücülerden de beslenmişlerdir. Büyük oranda varoluşçu felsefeden ve gerçeküstücülükten etkilenmişlerdir. Şiir cephesinde ikinci yeni hareketine denk gelen öyküdeki bu değişim sıklıkla toplumcu gerçekçiliğin sınırlarına dönük bir tartışmayla geçer.¹²⁹ Bu dönemde olaydan çok duruma dayalı öykülere yer verilirken bireyin yalnızlığı, iç bulantılarıyla topluma yabancı bireyleri psikolojik detayla birlikte aktarılır.¹³⁰

1960'lı yıllarda ise öykücülükte çok yönlülüğün başladığı dönemlerdir. Bu dönemde eser üreten isimlerden olan Sezai Karakoç ve Cahit Zarifoğlu İslam medeniyeti düşüncesi çerçevesinde eserler üretir. Dönemin bir diğer dikkat çekici ismi ise Rasim Özdenören olmuştur. Özdenören öykülerinde aşk, ölüm ve varoluş gibi derin meseleleri öykülerine taşımıştır. Özdenören'in öykülerinde kırsal yaşam ve kentli yaşamın uyumsuzluğunun aile, toplum ve birey üzerindeki etkilerini ele almıştır. Köylerinden göç eden çocuklar, aileler kendi kültürlerini sürdürmekte güçlük çekerken geride bıraktıkları insanları da yalnızlığa maruz bırakmıştır. Kentten şehre göç imgesi *Kan*, *Sabah Aralığı*, *Çatışma* gibi öykülerde görmek mümkündür.¹³¹

Yine bu dönemde eser üreten Durali Yılmaz, Füzûzan, Tomris Uyar, Selim İleri ve Mustafa Kutlu gibi isimleri görürüz. 1970'li yıllara gelindiğinde ise Nazlı Eray ve Nursel Duruel'in öyküleri yayınlanmaya başlamıştır.¹³²

Nursel Duruel, Anadolu'nun özüne dönerek onun geçmişindeki yaşanmışlıkları göç ve ayrılık temaları üzerinden öykülerine taşır. Duruel, *Nereye* adlı öyküsünde İrim kasabasında yaşayan Yusuf ve Aytaç çiftinin tanık olduğu kasabadan göçü, dönemin kırdan kente göç olgusu çerçevesinde ele alır. Göç nedeniyle sürekli azalma yaşayan kasaba gittikçe daha yalnız bir yer olmaya başlar. Ama bu yalnızlık baharın gelmesiyle göçenlerin ziyaret etmesiyle bir süreliğine

---

¹²⁹ Jale Özata Dirlikyapan, **Yazınsal Kavrayışta Köklü Bir Değişim: Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı**, Bilkent Üniversitesi Edebiyat Bölümü Doktora Tezi, 2007, s.131.

¹³⁰ Cemal Şakar, **a.g.e.**117.

¹³¹ Yılmaz İrmak, "Rasim Özdenören'in 'Çok Sesli Bir Ölüm' Adlı Hikayesinde Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Yaklaşım", **Dede Korkut Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi**, C.1, Sayı:1, 2012, s.81.

¹³² Cemal Şakar, **a.g.e** 121.

kaybolur.¹³³ Göç eden kişiler kadar geride bırakılanların da gözünden göç olgusunu ele alan Duruel'in öyküsünde nüfusu gittikçe azalan kırsal hayata dikkat çekilir.

1980 ve sonrası dönemlerde dünyada yaşanan baş döndürücü gelişmelere tanık olan insan ve toplumun, teknolojik gelişmelerle birlikte karşılaşmış olduğu kavramların bir tezahürü öykü cephesinde de hissedilir. Yaşar Kaplan, Ali Haydar Haksal, Hüseyin Su, Ramazan Dikmen, Cemal Şakar, Sadık Yalsızuçanlar, Kâmil Doruk gibi isimler bu dönemde eser üretmeye başlamıştır.¹³⁴

Son dönem Türk öykücülüğünde göçü ele alış yönünden ön plana çıkan yazarların birçoğunda şehir ve kent yaşamının kırsal yaşamla birlikte ele alındığı görülür. Öykülerde anlam çok katmanlı olarak sunulurken, bireyin iç dünyasını irdelenerek modern kentlerdeki bireyin yalnızlığı ön plana çıkarılır. Betonlaşan şehirlerin ruhları kaybolmuş, insanlar birbirlerinden uzaklaşmış ve birbirlerine yabancılaşmıştır. 60 kuşağı öykücüler arasında yer alan Mustafa Kutlu da öykülerinde şehir ve kasaba yaşamlarının çatışmasına yer verir. Necip Tosun Kutlu için "Tek kelimeyle, yaşadığı döneme tanıklık eden bir yazardır. Fazla abartmadan diyebiliriz ki, onun öykülerini izleyerek, Türk toplumunun yaşadığı otuz yıllık serüveni az çok yakalayabiliriz."¹³⁵ demiştir. Bu çerçeveden bakıldığında onun öykülerinde göç imgesinin belirmesi göçün toplumda bir karşılığı olduğunu ve bireyi etkileyen önemli bir olgu olduğu anlaşılır. Kutlu özellikle 2000 sonrası yayınlamış olduğu birçok öykü kitabında şehir ve kentli yaşamın çatışmalarına göç olgusunu da ekler. *Uzun Hikâye* adlı öyküsünde Bulgaristan göçmeni olan Ali Bey'in, dedesinin ölümü sonrası Anadolu'ya göçü etrafında şekillenen olaylar anlatılır. *Mavi Kuş*, öyküsünde şehirden kırsala göç etmiş bireyleri ele alır. *Ortadaki Adam*, *Beyhude Ömrüm*, *Son İki Yaz*, adlı öykülerinde de göçün yansımaları görülür.¹³⁶

Göç olgusu, insanın yaşamında ya bizzat ya da dolaylı olarak maruz kaldığı bir gerçeklik olarak edebi eserlerde sıklıkla yer almaktadır. İnsanın göç olgusu ile ilişkisi günümüzde de devam etmektedir. Son dönem Türk öykücülüğünde göçün

---

¹³³ Burçin Ün, "Nursel Duruel'in Nereye Adlı Öyküsünde Göç, Kentleşme ve Bireyin Yalnızlığı", **Edebi Eleştiri Dergisi**, C.4, Sayı:2, 2020, s.245.

¹³⁴ Cemal Şakar, **a.g.e.**, s.124.

¹³⁵ Necip Tosun, **a.g.e.**, s.434.

¹³⁶Fahrettin Aydın, "Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Tersine Göç", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sayı:39, 2016, s.26

tezahürü ise özellikle 2012 yılından sonra yaşanan Suriye iç savaşıyla birlikte mültecilik ve sığınmacılık ekseninde görülür. 2011 yılında Arap baharı olarak adlandırılan ve birçok Arap devletine yayılan iç savaşların son halkası Suriye olmuştur. 2012 yılı itibarıyla binlerce insan göçmen ve mülteci olarak komşu ülkelere sığınmıştır. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Günümüz öykücülerinden Cemal Şakar, Mukadder Gemici, Fatma Barbarosoğlu, Cihan Aktaş, Abdullah Harmancı ve Yıldız Ramazanoğlu gibi isimlerin öykülerinde göç ve mültecilik imgelerin belirdiği görülür.

Cemal Şakar'ın ilk defa 2018 yılında yayınladığı *Adı Leyla Osun* adlı öykü kitabında yer alan "Kendime Giden Bir Yol" öyküsünde Suriye savaşıyla gelen yıkımın, acının ve hüznün bir kıyameti andırdığı vurgulanır ve göç etmenin bir kurtuluş olsa bile memleketini, hatırasını ulu camisini nasıl bırakıp gideceğini anlatıcının dilinden şöyle ifade eder:

"Ama güneş yine doğuyor.

Bu bir mucize diyorum, köroğluna.

Başını kaldırıp bakmıyor bile.

Gitme, diyor, nasıl gidersen, artık hiçbir yer güvenli değilken.

Nasıl gitmem, diyorum, bunca yıl sonra nasıl ikindiye ve akşamı Ulu camide kılmam.

Bu bir kıyamet, diyor.

Ama hayattayım, diyorum."¹³⁷

Şakar bu öyküsünde metinlerarasılık yöntemiyle Köroğlu destanına bir gönderme yapmıştır. Yaşadığı yerde birçok sıkıntıya maruz kalan Köroğlu da göç etmiştir.

Göç ve mültecilik olgusuna Mukadder Gemici'nin 2016 yılında yayınlanan *Aziz Messi* adlı öyküsünde ve 2020 yılında yayınlanan, *Su Köpüğü ve Yeni Komşular*

---

¹³⁷ Cemal Şakar, *Adı Leyla Olsun*, İz Yayıncılık, 2018, s.97.

adlı öykülerinde, Cihan Aktaş'ın 2017 yılında yayınlanan *Fotoğrafta Ayrı Duran* adlı öykü kitabında ve Fatma Barbarosoğlu'nun 2019 yılında yayınlanan *İçimdeki Sazlar Başka Söz Başka* adlı öykü kitabında yer alan *Suriyeli İzi* adlı öyküsünde göç ve mültecilik konularına rastlanır. Savaştan kaçarak Türkiye'ye ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalan mültecilerin yaşadıkları kaygı ve endişeleri, hayatta kalma mücadelelerini ve göç ettikleri yerlerde öteki olarak görülmenin sıkıntılarının öykülerde dile getirildiğini görürüz.¹³⁸

Yıldız Ramazanoğlu 2016 yılında yayınladığı *Bu Sefer Lila Olsun Saçlarım*, adlı öykü kitabında, 2017 yılında yayınlanan *Adem'in Cevap Vermesi* adlı öykü kitabında ve 2021 yılında yayınlanan *Cam Kenarı* adlı öykü kitabında yayınlanan öykülerde göç ve mültecilik olgusuna yer vermiştir.¹³⁹

Türkiye bu göç dalgalarından en çok etkilenen ülkelerden birisi olmuştur. Ülke sınırları içerisinde sayıları günümüzde milyonları bulan göçmenle 2012 yılından buyana birlikte yaşamaktadır. Bu birliktelikte yeni bir hikâye başlamıştır. Toplumun neredeyse her kesiminin etkilendiği göç dalgasına Türk öykücülüğünün nasıl bir gözle baktığını, son yıllarda toplumsal gündemin ana başlıklarından biri olan bu olgu karşısında nasıl bir söylem geliştirdiğini ortaya koymak oldukça mühimdir.

---

¹³⁸ Alpay Doğan Yıldız, "Günümüz Türk Hikayesinde Mülteci Konusu ve Cihan Aktaş'ın Fotoğrafta Ayrı Duran Hikâye Kitabında Mülteciler", **Mavi Atlas Dergisi**, Sayı:2, 2022, s.490.

¹³⁹ Alpay Doğan Yıldız, "Yıldız Ramazanoğlu'nun Cam Kenarı Adlı Hikâye Kitabında Mülteciler", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:2, 2021, s.449.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SON DÖNEM TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE GÖÇ (2015-2022)

Edebi eserlerde tahkiye geleneğinden başlayarak edebi anlatı geleneğinin önemli bir unsuru olan hikâyelerde, göç olgusu ya bir savaş yahut yurt edinme ya da kıtlık, doğal afetler nedeniyle yapılan göçlerin işlendiği görülmüştür. Göç insanın yurt arayışı olsa da, tarihte yurdundan edilme olayları daha sıklıkla karşımıza çıkar. Zorunlu göçün izleklerini daha sık görürüz. Modern öyküde ise modern insanın sorunlarını ele alması ve var oluşun sorgulanması nedeniyle, göç olgusunun da bireyin özelinde işlendiğini, göçün etkilerinin birey üzerinden aktarıldığını görürüz. Burada modern öykünün göçle ilişkisi, esasında insanı anlamak ve onu anlatmaktır diyebiliriz.

Modern öykünün ortaya çıktığı ve bizde de karşılık bulduğu 19. yüzyılda dünya büyük bir değişimin içerisinde. Savaş, kıtlık, ve yurdundan kovulma gibi birçok problemlerle yüzleşmek zorunda kalan insanların yaşadıkları sıkıntılar edebi eserlere de yansımış, yazarlar bu olayların toplumun üzerinde nasıl bir etki bıraktığını okurlarına aktarmıştır. Günümüzde ise dünya yeni bir göç ve mültecilik problemiyle karşı karşıyayken edebi eserlerin buna kayıtsız kalması düşünülemez. Özellikle Anadolu coğrafyasının çevresinde yaşanan savaşlar insanların daha güvenli gördükleri bu topraklara sığınmasına neden olmuştur.

Anadolu'daki bu göç dalgalarının üzerinden yıllar geçmesine rağmen toplumun belleğinde nasıl kazındığını Muhammed Büyükköroğlu, *Yılanlıdağ* adlı öyküsünde görürüz. Balkanlardan, Kafkaslardan ve Kırım'dan Anadolu'ya göç hikayelerini dinleyerek büyüyen bir kişinin gözünden o yıllara atıf yaparak göçün hikayesine vurgu yapmıştır. Öyküde otobüs yolculuğunda gördüğü bir rüyayla gerçeği birleştiren Mustafa Bey'in Yılanlıdağ'a gelmesi ve yaşananları hayal etmesi ile göçün toplumda nasıl bir yer edindiği vurgulanmıştır:

“Ninesinin dizlerine uzanarak ondan hikâyeler dinlediği günleri anımsadı, yarı hayal yarı gerçek. En çok da göç hikâyeleri anlatırdı ninesi Balkanlar’dan, Kafkasya’dan, Kırım’dan. Bazen de şehit olan Kuvayi Milliyeci babasını anlatırdı ninesi, ona. Gözleri nemli nemli olur, her zaman ki gibi başındaki beyaz yazmasıyla silerdi gözyaşlarını ninesi. Sancılı atlar kişniyordu Mustafa Bey’in kafasının içinde.”¹⁴⁰

Emrah Kanlıkama, göç olgusuna başka bir yerden bakar. Göç gönüllü de olsa zorunlu da olsa, memleketinden ayrılıp gitmenin bağları koparamadığından bahseder. Göç kimi zaman bir özlem ve hasret olmuştur. Kanlıkama bunu köylerden kentlere veya başka ülkelere göç edenlerin, bir Anadolu geleneği olarak kendi doğup büyüdüğü memleketlerine gömülmesi üzerinden anlatır. Kırgınların, dargınların veya memleket hasreti çekenlerin bu mezarlıkta en nihayetinde son arzularına kavuştuklarını ifade eder:

“Pek çok Anadolu kırsalında olduğu gibi ölüyü doğduğu topraklara defnetmek burada da gelenek haline gelmiş. Dünyanın öbür ucunda da olsa hakka yürüyen, özlem duyduklarına burada kavuşturulur. Yaşam meşgalesi ile bir araya gelemeyen, ya da incir çekirdeğini doldurmayacak sebeplerden ötürü birbirilerine dargın yaşayan, aynı havayı teneffüs edemeyip uzak iklimlere göç eden, ana-oğul, abi-kardeş, baba-amca işte burada, şuncacık toprak parçasında bütün dertlerinden arınmış koyun koyuna yatıp dururlar.”¹⁴¹

Gurbette ömrünü tüketen insanların memleket hasreti ‘bir gün mutlaka geri döneceğim’ söylemi ile teskin edilir. Bunu başaramayan insanların çoğunun ise vasiyeti olarak memleketlerine defnedilmek olmuştur. Adil İzci de *Gurbette Ölmek* adlı öyküsünde bu meseleyi ele alarak şöyle değinmiştir:

¹⁴⁰ Muhammed Büyükköroğlu, “Yılanlıdağ”, **Hece Öykü**, Sayı:70, Ağustos-Eylül 2015, s.171.

¹⁴¹ Emrah Kanlıkama, “Yenidünya Ağacı-Sır”, **Hece Öykü**, Sayı: 71, Ekim Kasım 2015, s.155.

“Bu nasıl bir toprak ana? Her yerim buz... Haziran oysa... Anam babam birazcık ötemde... onların ötesinde berisinde de amcam yengem hısım *akraba*... hepsi gurbet ölüleri...

Babamın en önemli vasiyeti... beni de sözüm... memleketimize mutlaka gideceğim. Evimizi değirmenimizi mutlaka bulacağım. Babamın anamın selamını söyleyeceğim.”¹⁴²

İnsan bir nedenden dolayı göç eder. Bu kararı alırken çoğu zaman etraflica düşünür. Ama bireyin isteği dışında göçe zorlanması, yerinden ve yurdundan edilmesi hesapta olmayan bir durumdur. İnsan göç ederken sadece fiziksel olarak göç etmez, geride anılarını ve hatıralarını da bırakarak göç eder. Memleketin her sokağı, yolu, bahçesi, kaldırımları, evleri gibi her bir ayrıntısı bir hatıra barındırır. Göç edilen yerde bunu tesis etmenin imkanı yoktur. Çünkü yaşanmışlık oradadır, memlekettedir. Yeniden inşası için yeniden yaşamak gerekmektedir. Sedat Anar, *Bir Ressamın Hikâyesi*, adlı öyküsünde bir baraj nedeniyle köyün taşınmasını konu edinir. Köyleri baraj yapıldığında sular altında kalacaktır. Köyün taşınacak olması ve devlet tarafından yeni bir köy inşa edilecek olması başta sevinçle karşılanırken, içlerinden bir ressam olan Siyabendi’in itirazıyla durum biraz daha anlaşılır. Çünkü bu göç aslında o taş duvarlara, mahalleye, sokağa ve her şeye karşı bir sırt çevirmedir. Anadolu’da bir çok köy barajlar nedeniyle taşınmak zorunda kalmıştır. O insanların tarihi, o köyün tarihi ve tüm hikayeleri aslında sular altında kalmıştır. Anar, öyküsünde bu zorunlu göçün hikayesini Siyabend’i tanıyan bir çocuğun gözünden şöyle anlatır:

“Abim, çaresizce Siyabend Abi ile vedalaştı ve son geceyi geçirmek üzere evimize geldik. Çok garip bir duyguydu. Yıllarca yaşadığımız evin dolaştığımız bahçemizin ve sokaklarında yürüdüğümüz ilçemizin artık sular altında kalacak olması ve buraları bir daha asla göremeyeceğimizi bilmek çocuk kalbimi hüznü boğuyordu. O gece eşyalarımızı topladık. Aslında annem de, babam da, ben de, Siyabend Abi’nin yaşadığı acının aynısını yaşıyorduk. Herkes çok üzgündü. Biz de gitmek istemiyorduk ama başka çaremiz yoktu. Herkes eşyasını hüznü topladı. Ertesi gün Karaotlak

¹⁴² Adil İzci, Gurbette ölmek, **Kitaplık**, Sayı: 221, Mayıs Haziran 2022, s.81.

köyünün kuzeyinde yeni inşa edilen kutu gibi evlerden birine yerleştik. Artık buraya ‘Yeni Halfeti’ diyorlardı. Eskisi sular altında kalacaktı çünkü.

Hiç sevmemiştim ben bu Yeni Halfeti’yi. Eski Halfeti’de her yer yemyeşildi. Evlerimiz Ermeni taş ustaların elinden çıkmış enfes yapıları. Ve her biri en az yüz yıllıktı. Komşular bize geldiğinde konuşulara kulak misafiri oluyordum. Hepsi de pişmandı.”¹⁴³

Göç etmenin en zor hali zorunlu göçtür elbette. Göç etmek zorunda kalmaktır. Doğal afetlerde, savaşlarda, hatta ekonomik nedenlerle dahi olsa göç etmek zorunda kalmak insanı sarsan derin yaralara neden olabilmektedir. Mustafa Başpınar *Eksile Eksile* adlı öyküsünde bu zorunlu göçlerden birisini anlatır. Bir yangın felaketinden dolayı nerdeyse tüm köy küle dönmüştür. Yangının olduğu aynı gece yola çıkıp sığınacak bir yer arayan insanlar daha ilk dakikadan felaketin ve göç etmenin ıstırabını içlerinde yaşarlar. Tanık olan anlatıcının gözüyle şöyle anlatır:

Akşamı yola çıktığımızda. Yola çıktığımızda demişsem gönüllü değil. Zorla. Geride bırakarak her şeyi. Sırtımızda bir elbiseyle. Yüreğim ağzımdaydı. Böyle başına nasıl baş edebilirdim dört çocukla. Nereye giderdim. Aslında yalnız değildik, bizim gibi yirmiye yakın aile vardı. Erkekleri yanında olmayan. Üç beş ihtiyar, çokça çocuk. Geriye dönüp bakmayın sakın, demişlerdi. Tir tir titriyorduk. Soğuktan değil, korkudan. İçim içimi yiyor, dönüp bakmak istiyordum geriye. Evlerimize, bağlarımıza, bahçelerimize, köyümüze. Ayağına bol gelen ayakkabısı çıktı küçüğün. Durdum. Kararsızdım. Eğilip alırken baktım geri. Alev alevdi her şey. Sen bilir misin kaybetmek nedir?¹⁴⁴

Göç her ne şekilde olursa olsun, “memleket özlemi” kendini bir şekilde göstererek bireyi huzursuz edebilmektedir. Göçün birçok şekli olsa da insanda bıraktığı anlam hep aynıdır: ayrılık. Bu ayrılık, edebiyatta ve sanatın birçok dalında

¹⁴³ Sedat Anar, “Bir Ressamın Hikâyesi”, *Dergâh*, Sayı:355, Eylül 2019, s.9.

¹⁴⁴ Mustafa Başpınar, “Eksile Eksile”, *İtibar*, Sayı: 76, Ocak 2018, s.17.

da yankılanmaya devam eder. Öykü türü, bilhassa insana özgü olay, olgu ve durumları anlatma zenginliği sayesinde söz konusu yankının en fazla görülebileceği türlerdendir. Özellikle dergilerle birlikte düşünüldüğünde bu yankı da belirgin şekilde izlenebilir.

Bu çalışmada son dönem Türk öykücülüğünde göç olgusunun ne şekilde karşılık bulduğunu anlamak için, kendine izlek olarak göçü seçen öyküler farklı başlıklarda toplanarak tasnif edilmiştir. Başlıklar arasında ise en fazla eserin toplandığı başlığın mültecilik üzerine olduğu görülmüştür. Bunda şüphesiz 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşından dolayı Türkiye'ye sığınan mültecilerin etkisi oldukça fazladır.

3.1. MÜLTECİ GÖÇÜ

Modern dünyada insanın göçebeliği, doğup büyüdüğü memleketinden ayrılarak kendine yeni bir yurt arayışını çağırır. Köklerinden kopuk, yersiz ve yurtsuz insanın toplumda var olma endişesi zamanla memleket özlemine dönüşür. Tarih boyunca savaşlar nedeniyle başka ülkelere sığınan insanlar, günümüzde de mevcuttur. İnsanların vatandaşı oldukları ülke tarafından otorite boşluğu, terör ve iç savaşla birlikte himaye edilmeme korkusu ile birlikte, can güvenliği endişesiyle başka ülkelere iltica etmesi “sığınmacı” olarak tanımlanmaktadır. Bu sığınmacılık ülke tarafından kabul edilirse “mülteci” olarak konumlanmaktadır.¹⁴⁵ Son dönem öykülerinde her iki kavramın da karşılık bulduğunu görürüz. Suriye iç savaşından sonra ortaya konan bir çok eserin yoğun olarak Suriyeli mültecileri konu edinmesi, kavramın yazın alanında karşılık bulduğunu göstermektedir. Kavram, bilhassa Afganistan, Irak gibi ülkelerde savaş ve ekonomik şartlar nedeniyle göç eden sığınmacıları da akla gelir. Türkiye'nin son yıllarda tanık olduğu mülteci akımına veyahut yoğun göç dalgasına Mustafa Nezihi Pesen *Haftada Bir* adlı öyküsünde ele almıştır. Onun bakış açısı ise kavramsal olarak mülteciliğin zihinlere vurulan izafi sınırlardan kaynakladığı üzerinedir. Fiziki sınırların zihinlerde de bir sınır

---

¹⁴⁵ Fatih Yaman, **Göç ve Toplum**, Ketebe Yayınları, 2019, s.25.

oluşturmasıyla insanların birbirilerini ötekileştirdiğine vurgu yapar. Anlatıcının gözünden bu durum şöyle ifade edilir:

“Bu karmakarışık çağda. İçimiz de dışımız da karmakarışık. Sınırlar çizildiği hâlde bir yüzyıldan beridir. Ayıp ve yalan sınırlar. Bizi mahkûm ettikleri sınırlar. Kendi zevklerine, menfaatlerine göre çizdikleri sınırlardan içeri dalıyor bazı kardeşlerimiz. Aşıyorlar. Aşıp geliyorlar buraya ve başka yerlere gidiyorlar. İyiler ve kötüler. Hepimiz gibi. Bazı Araplar. Bazı Afganlar. Çok Afrikalılar. İsyan şiirleri yazamayacak hâle getirdiler bizi ve kardeşlerimizi.”¹⁴⁶

Batı’ya giden göç yolunda Türkiye bir uğrak yeridir. Mülteciler çoğu zaman kendilerine iş bularak burada kaldıkları zamanda geçimlerini temin ederler. Onların çalışmak zorunda olmaları ise işverenlerin daha ucuza çalıştırma imkanı olarak mültecileri görmesi gerçeğini de doğurur. Hüseyin Kılıç *Dünyayı Kurtaran Adam İbrahim* adlı öyküsünde Afgan mültecilere değinir ve kendi gözünden şöyle anlatır:

“Ben mi? Abdalbaki. Fethi’nin bağ evinin emektarı Afgan’ı. O kadar. Afgan. Her şeyi yapar. Beş yıldır buradayım. Adımı bile hiçbiri tam bilmiyor. Bildiğini düşünen Abdül sanıyor. Kim yarı maaşa, karın tokluğuna çalışan bir Afgan’a inanır ki, gece yarısına kadar bana da bir şey sorar diye Savcı’nın dibinde ayrılmadım ama ne savcı ne başkası hiçbiri beni fark etmedi bile. Sadece su istediler birkaç kere. Hepsi bu.”¹⁴⁷

Mültecilerin gelişi yalnız ucuza iş sorununa neden olmamıştır. Ev ve barınacak yer ihtiyacı olan mültecilere kendi evlerini kiraya veren insanlar bu sayede daha lüks yerlerde yaşayabilirler. Böylelikle aslında şehrin kendi içinde de bir göç yaşanır. Mülteciler eski evlere, eski evlerin sahipleri ise yeni ve lüks evlere göç ederler. Süleyman Arif Yıldız bu noktalara değinerek şehrin yaşadığı küçük göçü şöyle anlatır:

¹⁴⁶ Mustafa Nezih Pesen, “Haftada Bir”, **Muhit**, Sayı:33, Eylül 2022, s.20.

¹⁴⁷ Hüseyin Kılıç, *Dünyayı Kurtaran Adam İbrahim*, **Post Öykü**, Sayı:43, Yıl: Kasım Aralık 2021, s.93.

“Yaklaşık beş hafta sonra bölgeye intikal ettik. Bir zamanlar yaşadığımız o zemin kat dairenin bulunduğu mahalle şimdilerde mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bir yere dönüşmüş. Refah seviyesi yükselen orta sınıf – bir dönemin kasabalıları- daha lüks semtlere taşınırken yerini Suriyeli, Iraklı, Afganistanlı göçmenlere bırakmış.”¹⁴⁸

Bu küçük göçle birlikte mültecilerin yoğun yaşadığı mahalle ve sokaklar oluşmaya başlamıştır. Kendi işyerlerini de açarak memleketlerindeki düzeni burayı taşımaya gayret ederler. Ancak mültecilerin tek sorunu kültür devamlılığı yahut geleneklerine sahip çıkma gerçeği değildir. Dil, iletişim, önyargı gibi pek çok sorunla baş etmek zorunda kalmaları da öykülere yansır.

Mülteciler iltica başvurusunda buldukları ülkeler tarafından kabul edilmedikleri takdirde ya geri dönmek ya da başka ülkelere sığınmak zorunda kalmaktadırlar. Batılı devletlerin gelen sığınmacılar ile ilgili katı tutumları göç eden birçok insanın kabul edilme endişesini doğurması da öykülerde temsil edilir. Meliha Öz, bu tutuma bir eleştiri getirdiği *Dream Flood* adlı öyküsünde şöyle bahseder:

“Bohemyalılar yetmiş kadar makbul mülteci kabul edebileceğini açıklayıverdi. Böylesi lütuflar karşısında dehşete düştüğümüz günlerdi. Göç dendi mi hayda bre diyerek alınına ağar yağlık, beline peşkir kuşanan yörüklüğüm, bu göç seyrinin utancıyla dona kaldı. Göçmek değildi mesele biliyorsun, sığınmak haşa!”¹⁴⁹

Burada göçün olumsuzlukları bir kenara esas meselenin mülteci konumuna düşmek, toplum tarafından ötekileştirilerek kabul görülmesinin önünde engellerin oluşmasıdır. Öz, burada göç özelinde mültecilik eyleminin rahatsız ediciliğinden bahseder.

¹⁴⁸ Süleyman Arif Yıldız, Tuzcu, *Post Öykü*, Sayı:40, Mayıs-Haziran 2021, s.108.

¹⁴⁹ Meliha Öz, “Dream Flood”, *Karabatak*, Sayı:26, Mayıs-Haziran 2016, s.133.

3.1.1. Dil ve İletişim Sorunları

Sığınmacı tabiri, onların vatan hasretlerini daha da arttırırken, sığındıkları topraklarda aidiyet duygularını da kırıp atmalarına neden olmuştur. Başta dil, inanç, kültür gibi birçok farklılıklar onların sığındığı ülkede var olma mücadelesinin karşısına çıkan bir duvar olmuştur. Özellikle dil bilmeme sorunu mülteciler için bir korku unsuru haline dönüşebilmektedir. Feride Kaya “Şam, Ressam ve Güvercin” adlı öyküsünde geçen, “O gün diyeceklerdi, hastaneye, dilinden anlamayan doktora gitmeyi kendin istediğin halde korkmuştun.”¹⁵⁰ cümlesi bu korkunun edebi temsilidir. Dil, bireyin toplumla ve diğer bireylerle bağ kurma aracıdır. İnsanın yaşadığı çevresiyle, doğa ile ve evrenle bağ kurabilmesi hayatını anlamlandırabilmesi ve iletişime geçmesi dil ile mümkündür. İnsan, ancak bu şekilde varlığının bilincine ulaşır ve anlamlı ilişkiler kurabilir.¹⁵¹ Dil bilmeme durumu ise insanın varlığının o toplumda yitmesine, bilincinin silikleşmesine ve kendini ifade edemiyişinin ıstırabına dönüşmektedir. Bu durumu Suriyeli bir göçmenin gözünden görebilmemiz önemlidir. Refik Halit Karay’ın sürgündeyken yazmış olduğu *Eskici* adlı öyküsünde yabancı bir ülkede dilin getirdiği özgürlük ve huzurun ne derece önemli olduğunu gösterir. Necip Tosun’un, Karay’ın *Eskici* öyküsü üzerine; “Sürgündeki Karay’ın memleket sevgisini, dil tutkusunu yansıtan emsalsiz öyküsüdür.” demiştir. Selim İleri’nin de “Arabistan’da geçen bu hikaye, anadilin bir hayat, bir yaşama kaynağı olduğunu haykırır durur.”¹⁵² sözleri dil-insan ilişkisinin varoluşsal yönüne dair Türk edebiyatındaki yazınsal temsilinin izlerini sürme imkanı verir. Bu izin günümüz Türk öykücülüğünde nasıl temsil edildiğini ise aşağıdaki paragrafta görmek mümkündür. Mukadder Gemici, *Su Köpüğü* adlı öyküsünde; dil bilmeyen bir babanın, onunla göz göze gelmek istemeyen bir kişiye söylemek istediği şeyler olduğunu ama neticede hiçbir şey söyleyemediğini aktarır. Dil bilmemeyi ya da dil bilirse dahi anlatılamayacak şeylerin olduğunu; iki farklı toplumun birbirini anlamakta ne denli zorluk çektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

¹⁵⁰ Feride Kaya, “Şam, Ressam ve Güvercin”, *Hece Öykü*, S: 86, Y: Nisan-Mayıs 2018, s. 168.

¹⁵¹ Mustafa Özkan, Edebiyatta Dil Kullanımı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2016, C.52, Sayı: 52, s.66.

¹⁵² Necip Tosun, *Öykümüzün Sınır Taşları*, Dedalus Yayınları, 2021, s.74-75.

“Karısı altı ayını yeni dolduran bebekle ilgilenirken bir adamla göz göze geliyor. On yaşlarındaki oğlu ısrar ediyordu az önce denize girmek için, yanlarından geçmişlerdi. Kolundan çekiştiriyordu adamın çocuk, hemen yanlarına bir şezlong çekip oturmuşlar baba oğul. Adam bakışlarını kaçırıyor hemen. Bir baş selamı verse, selamun aleyküm dese, merhaba dese, ama adam bakışlarını kaçırıyor yok sayarak. Belki öyle değil ama öyle geliyor. Konuşmak istiyor adamla ama kendisi de başını çeviriyor çekinerek, ezilerek ve üzülenek. Türkçe bilmiyor, bilse de anlatabilir mi? Evet diyor içinden bu yüzden, kumları küçük bir çubukla karıştırırken, size muhterem efendim, size ve ülkemden ayrıldığımdan beri karşılaştığım diğer insanlara, hepinize tek tek anlatmak istiyorum. Fırıncıyım. Bu hanım, bunlar da çocuklar. Hani sizin bu tatil yerinizin girişinde bir büyük fırın var ya, oranın ustası, dükkân sahibi ile kavga edip gitmiş. Kaçmış daha doğrusu. Evde otururken Halil aradı, böyle bir iş var, geride kimseyi bırakma ben bir çadır ayarladım çocukları da getir dedi. Apar topar kalktık geldik ülkenize ve bu sahil beldesine, beldenize. Dükkân sahibi iyi bir insandır. Günlüğümü tam veriyor. Bazen fazla veriyor. Yardım ediyor hatta biliyor musunuz? Battaniye ve yastık verdi çadırı görünce. Ama sanırım siz de dünyanın geri kalanı gibi, ortadan yok olmamızı istiyorsunuz. Yok olsak ne güzel olur. Şu çeken dalgalarının nerede, alıp götürse hepimizi. Cesetlerimizin fotoğrafları çekilmemek şartıyla ama değil mi, gözünüze gözünüze girecek bu sefer de o fotoğraflar çünkü. Bu kadar.¹⁵³

Öyküde yer alan “Ama sanırım siz de dünyanın geri kalanı gibi, ortadan yok olmamızı istiyorsunuz. Yok olsak ne güzel olur.”¹⁵⁴ ifadesiyle birlikte varlık-yokluk diyalektiğinin olgusal gerçekliği yerine dilsel gerçekliğinin ön plana çıktığını görürüz. Hegel, diyalektiğin temelini varlıktan başlatır. Varlığın yokluğu yahut oluşu süreci ise bunu takip eder.¹⁵⁵ Öyküde olgusal yok oluş gerçekleşmemiş olsa bile fırıncı mülteci ve ailesi dilsel olarak yok olmuş/kayıp olmuş durumdadır. Bu kayboluşun meydana getirdiği varoluşsal boşluk, bireyi fiili kayboluşa sürüklemektedir.

---

¹⁵³ Mukadder Gemici, “Su Köpüğü”, **Dergâh**, Sayı:356, Ekim 2019, s.6.

¹⁵⁴ Mukadder Gemici, **a.g.e.**, s.6

¹⁵⁵ Şahin Özçınar, “Düşüncenin Tarihsel Sürecinde Hegel’in Varlık, Yokluk ve Oluş Diyalektiği”, **Kayı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, Sayı: 22, 2014, s.91.

Mülteci olarak gelen insanlar plansız bir göçün mağdurlarıdır. Hazırlıkları olmadan, planları olmadan bir anda alınan bir kaçış kararının sonuçlarını yaşamaktadırlar. Bu plansızlık onları en çok dil bilmedikleri ülkelerde rahatsız etmektedir. Betül Nurata, *Bu Karanlıkta Fatih'te Ne İşim Var?* adlı öyküsünde dil bilmeyen kimsesiz çocukları anlama gayretini kaleme almıştır. Çocuklar kendilerini anlatamaları da neler yaşadıklarını yüzlerindeki ifadelerden öğrenilmektedir. Çünkü ifade de bir iletişim aracıdır. Anlatıcının gözünden bu durum şöyle aktarılır:

“Biri on bir, kırk yaş suratlı çocuk -ona kesinlikle böyle seslensek üzerine alınır- cevap verince oda darmadağın olacak. Ona başını cama daya ve düş kur desek, elinde tüfek cephede savaşıyor. Öyle plaj havluları filan gelmez aklına. Ya da kocaman oyun parkları. Biri on biri bir an için bırakıp, biri yedi olan kıza bakalım, yani oda darmadağın olmazdan evvel. Öpücük verelim, token çok güzel diyelim, kazağın da ama aman, gözlerin, ellerin falan filan. Kafasını çevirecek... Kör olsa, bu kadar görmezden gelebilirdi. Kör değil. Dilimizi bilmiyor, bize sağır. En iyisi mi kapı dibine oturup sırtımızı dönelim de kırk yaş suratlı çocuk cevap versin ve bütün oda dağılsın. Gerçekleşecek olanı ne kadar erteleyebiliriz...”¹⁵⁶

Göç edilen yerlerdeki insanların da dillerini bilmediği mültecileri anlayamaları ile yaşamış oldukları sıkıntıyı da görmekteyiz. Kim olduklarını, nereden geldiklerini, ne kadar kalacaklarını bilmedikleri kalabalık bir grup insan karşısında anlamsız ve belirsiz bir boşluk hissederler. Bu boşluğu Emrah Kanlıkama, *Arasta'nın İnsanları* adlı öyküsünde şöyle anlatır:

“Tabi şimdi bir de mülteciler var; her yerdeler, kuşlar kadar çoklar. İlk gelen kafiledelikler haliyle parktaki bankları sahiplenmişler, kıdemliler yani. Yeni gelenlere sergilerini bir ağaç gölgesine açmış sere serpe uzanmaktalar. Sergisi olmayanlar da çam pürelere altlarına hasır eylemişler, bekliyorlar.

---

¹⁵⁶ Betül Nurata, “Bu Karanlıkta Fatih'te Ne İşim Var?” *İtibar*, Sayı:54, Mart 2016, s.29.

Bekledikleri mi? Ne bileyim ben? Kendileri biliyorlar mı? Kuşlar kadar beklentileri yok belki de. Bunu bilemem. Kimse bilemez. Allah bilir! Yaşıyorlar işte. Öylesine....

Ölesiye yaşıyorlar!

Kuşların dilini de bilmem ben mesela. Bilseydim sorardım. İnan olsun sorardım.

Muhacir misiniz mülteci mi? Kalıcı mısınız gidici mi? Gidenleriniz geri gelici mi? Kuşlar da kuşluklarından utanır mı mesela? Bir de bunu sorardım. En çok da bunu sorardım.

Başlarını sokacak derme çatma bir yer bulanlar yüklerini sırtlayıp sessizce şehrin içlerine doğru çekilirler. Yükleri mi? Yükleri olup da ne ola ki, canları var ya işte; yetmez mi? Vatansıza candan öte yük mü var? Atsan atılmaz satsan satılmaz. Ellerinden gelse gölgelerini de sıyrıp üzerlerinden atıverecekler ama nafile.”¹⁵⁷

Her iki toplum için hakikatin kaybolduğu süreci dil ile bağlamak mümkündür. Ancak dilin de ötesinde varlığın anlattığı ve gösterdiği somut gerçeklik üzerinden çıkarımlar yapılabilir. Mültecilerin kalacak bir yerlerinin olmaması ve yüklerini taşıyacak güçlerinin olmaması anlatıcıya geçerek bir çıkarım yapılmıştır. Canları korumak için sınırı geçen bu insanlara artık canları da bir yük olmuştur.

3.1.2. Memleket Özlemi

Memleket özlemi her olumsuzlukta kendini daha güçlü bir şekilde hissettiren bir duygudur. Ötekileştirildiği, yadırgandığı ve yabancılaştırıldığı toplum tarafından; kişiyi kendi hasretine çeken bir memleket olgusuyla başbaşa bırakır. Bu hasrete tanıklık eden aşağıdaki paragraf, özlemi ve hüznü okura aktarır.

“Kıbleleri renkli mermerle süslü Şam-ı Şerif’te bir Arap anadan doğacaktı bu küçük kız. Şam’ın dar sokaklarında yükselen minarelerini, türbelerini eyvanlarını, kesme taşlarla örülü konaklarını ve saraylarını görmeden ve hiç tükenmeyen Berada suyunun köpüklerini ve ıslanmadan dudakları onda, bedeni en şiddetli yağmurlara düşer olacaktı. Yüksek duvarların ardında gizlenmiş köşklele, servilerle, cennet resimleriyle süslü

¹⁵⁷ Emrah Kanlıkama, “Arasta’nın İnsanları”, **Hece Öykü**, Sayı:77, 2016, s.90.

mozaikler, bezemeler onu göremeyecek... Güzelliği onların başını döndürecek ki şehrin soluğunu duymadan terk-i diyar etmek borcuna düşürecek ki kader onu.”¹⁵⁸

Vatanından koparılmış insanın vatan hasreti bazen bir imgeyle depreşir. Yerleştiği ülkede hayata tutunma çabalarına bir de vatan hasreti eklenir. İnsan bir yerden göç edince sadece mekanını değiştirmez. Hatıralarına sarılmış tüm duygularını, çocukluk hatıralarını, neşelerini, hüznünü, yaşantısını ve kültürünü de geride bırakır. Geleneklerini ve göreneklerini; geride somut olmayan ama insanı daha da derinden yaralayan soyut geçmişini de arkada bırakıp göç eder. Bazen bir koku, bazen bir eşya, bazen de bir manzara ona memleketini hatırlatır. İnsanı yaşadığı dünyada var olduğunu hissettiren asıl unsur; tüm bu yaşantılarının izleri ve kalıntılarıdır. Ağıtları, deyimleri, manileri ve olaylara verdikleri tepkilerle toplumsal yaşama ait her bir unsur da memleketi gibi geride kalır. Safiye Gölbaşı; *Sensiz Bir Koku* adlı öyküsünde Suriye-Hama'dan göç eden bir ailenin Türkiye'de tutunma mücadelesini anlatırken, bir koku üzerinden memleket özleminin nasıl depreştiğini ve insanı nasıl yaraladığını şu cümlelerle aktarır:

“Sana hep bu memleketin kokusundan bahsediyorum ya artık onu tarif edemeyeceğimi anladım. Çünkü doğup büyüdüğümüz, evlenip oğlumuzu büyüttüğümüz Hama'da alışkın olduğum bir koku vardı; senin kokun vardı. Hatıralarımız vardı, mezarda bile olsan sen vardın. Burada işte o yok. Sen yoksun, hiç hatıramız yok. Sensiz bir koku buradaki, bu sana nasıl tarif edilir ki?”¹⁵⁹

Mültecilerin ve sığınmacıların canlarını kurtarmak amacıyla vatanlarını terk edişleri ve yeni bir ülkede yaşama tutunma çabaları memleket hasretini geri plana atmadığını özlemin iç dünyalarında bir kalp atışı şeklinde vurup durduğunu görürüz. Vatanlarından ayrılıp başka yerlere yerleşseler de memleketlerine özlem duyarak zamanlarını geçiren insanlar sadece mekânı değiştirmenin sıkıntısını çekmezler.

¹⁵⁸ Feride Kaya, **a.g.e.** s.168.

¹⁵⁹ Safiye Gölbaşı, “Sensiz Bir Koku”, **Hece Öykü**, Sayı: 97, Şubat-Mart 2020, s.26.

Geride bırakıp geldikleri insanlara karşı özlemlerle birlikte dilini bilmedikleri memleketlerde çocuklarını büyütüp yetiştirmenin azabını da hissederler.¹⁶⁰ Ama memleket hasreti ne savaşla ne de başka bir şeyle dindirilecek bir şey değildi. Necip Tosun, Karay'ın metinlerinde hiç olmadık yerde giren memleket hasretine dair şu cümleye dikkat çeker, “Uzakta kalanlar için İstanbul'un kaldırımları bozuk değildir, sokaklarda çamur ve süprüntü yoktur; tramvaylarda ve vapurlarda azap çekilmez. Musluklardan Terkos yerine Kevser akar, sersemletici lodos ılık bir öpücük, dişleyici poyrazı bir serin nefestir.”¹⁶¹ Bu cümlelerle memleketten uzak kaldıkça onun her halinin göze ve gönle hoş geldiğini anlarız. Leyla Turan'ın *Yasemin Kokulu Bayrak* adlı öyküsünde de bu duygunun edebi temsili ile karşılaşırız:

“Tam o sırada içeri giriyor garson. Çaylarımızı tazelerken bize kulak kesiliyor. O da eğiliyor resmin üzerine, evet diyor, bu bir çiçek. Yasemin çiçeğini bilir misiniz, çok güzel kokar. Ne dediğini tam olarak anlayamıyorum, tekrar ediyor aynı cümleyi. Yaseminler çok güzel kokar. Küçük bir çocuğun ısrarla aynı şeyi tekrar etmesi gibi bir hali var. Önce tuhafıma gidiyor onun bu durumu, sonra insanın aklı neye takılı kalmışsa orada mühim bir şey olduğunu hatırlıyorum. Sözü kesmeden devam ediyorum dinlemeye. Cebinden telefonunu çıkarıyor, şarapnel parçalarının derin izler bıraktığı elleriyle telaşlı telaşlı bir şeyler yazıyor arama motoruna. Açılan resimleri gösteriyor, bak diyor burası Şam. Benim annemin ve babamın yaşadığı şehir. Sokaklarında hep yasemin vardır, her yer bu çiçeklerle doludur. Evimde de bir saksıya diktim, akşamları kokluyorum, kokladıkça ferahlıyorum.”¹⁶²

Bu, aslında anın geçmişten bağımsız olmadığını, bilincin daima geçmişe bağlı olduğunu ve geçmiş/şimdi şeklinde iki ayrı kategori olmadığını gösterir bize. Geçmiş, an ve gelecek aslında bir bütün olarak vardır. Dolayısıyla insan bilinci geçmişinden ayrılamaz. Bu bağlamda göç, fiziki olarak bir uzam/mekân değişimi olarak görülse de bilinç bu değişikliğe direnir. Bir koku, bir ses, bir görüntü vb. bireyin belleğinin kapılarını açarak deneyimlenen anı ve o anın çevreleyen mekânı yapmaya başlar. Bu,

¹⁶⁰ Burçin Ün, a.g.e, s.245.

¹⁶¹ Necip Tosun, a.g.e., s.74.

¹⁶² Leyla Turan, “Yasemin Kokulu Bayrak”, *Karabatak*, Sayı: 50, Mayıs-Haziran 2020, s.105.

göçmenin gittiği yere sadece fiziksel gerçekliğini değil; hafıza ve bilinciyle birlikte bütün uzamsal deneyimlerini taşıması anlamına da gelir.

3.1.3. Ötekileştirilmek

Mültecilerin sığındıkları ülkede istenmediklerini hissetmesi onların öteki olarak görülmesi; uzayan savaşın insanların mültecilerin kalıcı olarak ülkelerine yerleşeceği endişelerini doğrurmasıyla daha da arttığı düşünülür. Bir taraftan mültecilerin varlığından rahatsız olan insanlar bir taraftan da onlara destek olmak isteyen insanlarla birlikte toplumda farklı görüşlerin orataya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Burada mültecilerin kendi ülkelerinde kalıp mücadele etmek yerine ülkelerine sığınarak kolayı ve rahatı seçtikleri üzerinden bir algı oluştuğunu ve öykülerde de bu konunun işlendiğini görürüz. Nadir Aşçı, bir karakter oyuncusunun gözünden ‘Suriyeli’ kavramını, ötekileştirilen ve istenmeyen sığınmacıların maruz kaldıkları küçümseme alaya alma davranışlarını şu şekilde anlatır:

“Yeşilin yanmasını sabırsızlıkla beklerken, kara kuru, eti kemiklerine yapışmış Suriyeli bir çocuğun, cipinin yanında durduğunu fark etti. Elinde iki paket kuru mendil var. Her ne kadar, çocuğun kafası sağ ön camın başladığı çizgiye anca geliyorsa da, kafasını her mültecinin yaptığı gibi sağ omzuna düşürdüğünü fark etti. Ya da öyle olduğundan emindi. Çünkü çocuğa bakmıyor, ne zaman mülteci konusu açılrsa rolünü ezberlemeye çalışan bir oyuncunun ayna karşısında söylendiği gibi söyleniyordu. Arada dikiz aynasına da bir bakış fırlatarak. *Bitmediniz gittiniz. Siz burada rahat rahat yaşayın diye bizim askerlerimiz ölüyor...* Askerler ölüyordu ona göre. Bir kalp krizi gibi, bir trafik kazası gibi, bir iş kazası gibi... Yeşilin yandığını fark edince, sağına soluna bakmadan yüklendi gaz pedalına. Suriyeli çocuk yoğun egzoz dumanının içinde kalmıştı çoktan.”¹⁶³

Öykünün devamında Suriyelilere bakış açısı karakter oyuncusunun algısını da etkiler. Öykünün ilerleyen bölümlerinde İstanbul dışından gelenlere de aynı gözle bakmaya ve onları da birer mülteci ve ‘Suriyeli’ olarak görülmeye başladığı anlaşılır. Lokantada yemeğini yedikten sonra çıkmak üzereyken yanında beliren

¹⁶³ Nâdir Aşçı, “Rol Çatışması”, **Hece Öykü**, Sayı: 108, Aralık 2021-Ocak 2022, s. 56.

garson çocukla aralarında şu şekilde bir diyalog geçer: “Paltoyu giyerken garsona nereli olduğunu sordu. Urfa cevabını alınca yarı homurdanır vaziyette “yukarı Suriye’den yani” dedi. Karakter oyuncusunun, mekâna girerken kendi kendine söylediği şeylere anlam veremeyen garson, çıkarken söylediği bu söze hiç anlam veremedi.”¹⁶⁴ Suriyeli kavramı artık istenmeyen göçmenin, mültecinin genel bir ifadesi haline geldiğini çoğu öyküde görürüz. İnsanlar göçmen, sığınmacı veya mülteci kavramlarını Suriyeli kavramında birleştirmiştir. Mesut Koçak böylesi bir tanımlamaya *Boşluk* adlı öyküsünde yer vermiştir. Suriyeli olduğu düşünülen bir çocuğun market alışverişinde öteki olarak görülmesini şöyle anlatır:

“Çocuk “Sıra benim!” diyen bir sesin omuzundan sarsmasıyla irkildi. Çocuk marketin kapısından içeri girdiğinden beri devam eden kusursuz akış, bu ses ve sarsmayla birlikte kesiliverdi. Böyledir, *Bir tel kopar ve ahenk ebediyen kesilir*. Marketin kapısından girdiği andan beri markete, marketin içindeki albenili yiyecek ve içeceklere, kendi yaşıtı çocuklara, çocukların seslerine, koşuşturmalarına ve dahası sırada gergin bir halde bekleyen insanlara aldırmayan çocuk, bu sesle birlikte önce konuşan orta yaşlı adama, sonra da kasiyer kıza baktı...”¹⁶⁵

Burada sıranın kendisinde olduğunu söyleyen adamın aslında sıranın hiçbir zaman gelmemesi gereken çocuğa bir itirazı söz konusudur. Kendi ülkesinde kendi mahallesinde var olmaması gereken bir mültecinin onun önünde olmasına bir itirazdır. Adamın bu itirazının nedenini ise öykünün sonraki paragrafında şöyle anlatılır:

“Avucunun içindeki parayı daha bir sıkı tutmaya, yoğurt kabını daha bir güçlü kavramaya başladı. Çocuk zihninde bir fırtına hızıyla bu düşünceler geçerken, ona sıra dersi vermenin hazzını yaşayan adam kasiyere ödeme yapıyor, bir yandan da yaptığının doğru olduğuna kasiyer kıızı da ikna etmeye

¹⁶⁴ Nâdir Aşçı, “Rol Çatışması”, a.g.e., s.57.

¹⁶⁵ Mesut Koçak, “Boşluk”, *Karabatak*, Sayı:26, Mayıs Haziran 2016, s.141.

çalışıyordu. ‘Ağaç yaşken eğilir, öğrensinler! Suriyeli herhalde değil mi? Hmmm, alışınlar buranın düzenine!’...¹⁶⁶

Suriyeli kavramıyla ötekileşen çocuğun, göç ettiği mahalleye alışması kurallara uymakla mümkün olacaktır. Sosyal uyumun ve entegrasyonun toplum nazarındaki yansıması olarak da görülebilecek bu öyküde devletin misyonunu halkın devralmasına şahit oluruz. Sonuç olarak istenmeyen ve ötekileştirilen mültecilerin kurallara uymaması bir neden olarak öne sürülür ve vicdanlar rahatlatılır. Çünkü mülteciler düzeni bozmakta ve kurallara uymamaktadırlar ve bu yüzden istenmemektedirler.

Göç eden mültecileri toplumun içerisinde bir guruba dahil edilerek onların toplumdan ayırksı durumları netleştirilmeye çalışılır. Kim olursa olsun tanımadığı kişileri indirgemeci bir bakış açısıyla hor görme davranışının nedenlerinin içerisinde mültecilerin gelişini istememe veya onların ülkelerine göç etmelerinden duyulan rahatsızlık vardır. Demet Öztürk *Gün Batımı* adlı öyküsünde böyle bir bakış açısını şu şekilde ifade eder:

“Yaz aylarındayız yollar dilencilerle dolu; kimisi İstanbul’un yerlisi kimisi Suriyeli; trafiğin yavaşlamasından faydalanıp duraklayan araçlardan birkaç lira kazanç sağlamaya çalışıyorlar. Biz, camlarının açılma imkanı olmayan, diğer arabalara göre yüksekçe bir servis aracı içindeyiz ve sağımızda solumuzda bağırsı çığırsı dilenen kızlı oğlanlı kargaşayı izliyoruz. Açılacak bir penceresi olmadığından para versek mi vermesek mi iyi olur çelişkisini yaşamıyor olmanın rahatlığı içinde; ‘ne olacak bu göçmenlerin hali, canım bu ülke bunu kaldırabilir mi, çık çık çık ... vah vah...’ çeşitlemeleriyle.”¹⁶⁷

Göç eden mültecilerin Suriyeli tanımlamasıyla, dilenci tanımlamasının birlikte kullanılması kimsesiz ve yardıma muhtaç göçmenlerin hayata tutunma çabalarını aşabilecekleri bir mecra olarak dilencilik görülmüştür. Öztürk, istenmeyen

¹⁶⁶ Mesut Koçak, a.g.e., s.141

¹⁶⁷ Demet Öztürk, “Gün Batımı”, *Varlık*, Sayı:1302, Mart 2016, s.97.

Suriyelilerin (ötekilerin), toplumu rahatsız eden davranışlarını hoşnutsuzluk içerisinde tartışan yerlilerin dilinden aktarır.

İnsanlar kendi ülkelerinin onlara sunmuş olduğu hakların mültecilere de sunulmasına zaman zaman itiraz edebilmektedir. Bunun gerekçesini de ödemiş oldukları vergiler olduğunu dile getirirler. Burada temel sorun elde ettikleri hakların başkası tarafından kullanılması olarak görünmektedir. Selma Aksoy Türköz de böylesi bir itirazın iz düşümünü *Burun* adlı öyküsünde göstermiştir. Hastane sırasında bekleyen insanların Suriyeli mültecilere karşı olan bakışını şöyle aktarır:

“Yeni gelenlerle birlikte etraf iyice tıklım tıklım olmuştu. Hastaların kimi duvara dayanmış bekliyor, kimi boşalan bir yer olur umuduyla etrafı kolaçan ediyor, kimi de ne olursa olsun sıradan ayrılmıyordu. Kuyruktaki Suriyeli olduklarını tahmin ettikleri kişilere takıldı gözler, birbirilerinin zihinlerine aktardıkları bir düşünce dolaşmaya başladı ortalıkta: Haksızlık bu, bunların muayene parası da bizim cebimizden çıkıyor. Hesap sormaya gelmiş gibiydiler, hepsi önceliğin kendisine verilmesini istiyordu ve hemen iyileşmek.”¹⁶⁸

Göç ve mültecilik, özellikle Suriye savaşı sonrası oluşan dalga bütün dünyada çeşitli toplumsal ve yönetsel sorunlar doğurur. Bunların başında da işsizlik, barınma, beslenme ve entegrasyon sorunları gelir. Bu sorunlar farklı boyut ve cepheleriyle metinselleşir. Öykülerde karşılaştığımız temsillerin özelliklerinden biri barınma, beslenme, işsizlik ve entegrasyon sorunlarının farklı perspektiflerle ortaya konulabildiğidir. Kimi öykülerde bu yardımlar Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarını gidermek için devlet ve sivil toplum çabası olarak görülürken kimi öykülerde yapılan yardımların yalnızca mülteciler özelinde yapılarak yerel halkın gözardı edilmesine bir eleştiri olarak yer alır.

Zeynep Delav *Hatırım İçin* adlı öyküsünde mahalledeki kadınların Suriyeli sığınmacılar için açılan yardım kermesi üzerinden bu noktaya vurgu yapar. Mültecilerin daha çok görünür olduğu ve mültecilere yardımın bir gelenek haline

---

¹⁶⁸ Selma Aksoy Türköz, *Burun*, **İtibar**, Sayı:91, Nisan 2019, s.14.

dönüştürdüğünden yakınıdır. Oysa kendi vatandaşlarının yardıma muhtaçlığının fark edilmediğini şu cümlelerle aktarır:

“Babamın sağlığında sürekli gelip giden arkadaşları da var tabii ama artık onlara annem kapıyı bile açmıyor. ‘şurada bilmem hangi mülteciye ne kermesi var, burada bilmem hangi vakıf yardım yemeği veriyor.’ Bir gün yine annemi bir kermese davet eden Sanem abla’ya ‘Güzelim, ben bu kermeslere gelemem, çünkü ayı nasıl çıkaracağım diye düşünmekten gözümün fakir fukara gördüğü yok. Çok iyilik yapmak istiyorsanız bana nasılsın, iyi misin deyiverin önce...’¹⁶⁹

Burada da mülteciliğin bir başka sorunlu yanı gösteriyor kendini. Duyarlılık çift yönlü göç konusunda. Mülteci, salt mülteciliği dolayısıyla yardımı ve desteği hak ediyor. Onun aslında yabancılığın/yabancılaştırmanın “iyilik” adı altındaki boyutu olduğunu ima ediyor. İnsanlar mültecilere yardıma ihtiyacı olduğu vurgusunu yaparak onun mülteci olarak “öteki” olarak kalmasını onaylamaktadır. Ben-öteki diyalektiğinde “ben”in kendini merkezleştirmesi ve “öteki”ne (“göçmen”e) yerini göstermesi anlamına gelir. Bu alıntıda ise örtük ötekileştirmenin yerini açık ötekileştirme alır.

3.1.4. Yardımlaşma ve Uyum

Bir taraftan da toplumun diğer kısmının ülkelerine göç eden bu insanlara yardım etmek destek olmak onların çektiği sıkıntılara empati ile yaklaşımlarının da yansıması görülür. Mültecilere veya sığınmacılara genel olarak ‘Suriyeli’ tanımıyla yaklaşan ve her fırsatta onlardan duyulan rahatsızlığı dile getirenlerin yanı sıra içtenlikle ve samimiyetle ara sokaklarda mahallelerde kendi kıt imkanlarıyla bu insanların dertleriyle dertlenen insanlara vurgu yapan Engin Alman, *Bakır Çaydanlık* adlı öyküsünü yaşlı bir kadın üzerinden kurgulamıştır. Mahallelerinde ikamet eden Suriyeli sığınmacıların evine sık sık giderek onların ihtiyaçlarını gideren yaşlı bir kadının bakır çaydanlıkta demlediği çayı onlara götürerek sohbet etmesi ihtiyaçlarını gidermesini anlatır. Dil bilmeseler de ihtiyaçlarının neler olduğu bellidir ve bunun

¹⁶⁹ Zeynep Delav, “Hatırım İçin”, *Varlık*, Sayı: 1338, Mart 2019, s.96.

için onlarla aynı dili konuşmalarına gerek yoktur. Toplumun sığınmacılara karşı yardım severliğini şu şekilde dile getirir:

“Mutfağa çeki düzen verdikten sonra kiler dolabının kapısını açtı. Büyük bir poşetin içine erzak doldurmaya başladı. Kırmızı mercimek, nohut, fasulye, makarna, pirinç, bulgur eline ne gelirse poşeti tıka basa doldurdu. Bir elinde bastonunun ucuna takılmış bakır çaydanlık, diğerinde kumanya, şehrin arka sokaklarını zarif adımlarla geçti. Ülkelerinden sürgün edilen, savaşın korkunç travmalarına tanık olan mültecilerin olduğu bir eve vardı. Bu eve sık sık gelirdi. Evde kaç kişinin yaşadığı belirsizdi. Bazen çok kalabalık olurdu. Zarife Nine ceplerine doldurduğu şekerleri, çikolataları çocuklara dağıtır, hepsini kucaklar, masum yüzlerini, minicik ellerini defalarca öperdi. Kadınlarla bir süre oturur, dillerini bilmediği bu insanlarla saatlerce konuşmaya çalışır, onların ne tür ihtiyaçları olduğunu hafızasına kaydeder, bir dahaki gelişinde mahrumiyetini çektikleri şeyleri onlara getirirdi.”¹⁷⁰

Suriye iç savaşının çıktığı ilk zamanlarda, insanlar savaşın kısa süre sonra biteceğini ummuş sığındıkları ülkede uzun yıllar kalacaklarını düşünmemişlerdir. Büyük bir kısmı sınırı geçme kararını hızlıca vermiş ve can güvenliğini öncelemişlerdir. Ancak sığındıkları yeni ülkede bu kez hayata tutunma mücadelesini verdiler. Mültecilerin bir kısmı ülkelerindeki mesleklerini devam ettirdiler, bir kısmı yeni iş imkanları bularak çalıştılar. Bu gibi insanların çoğu, ucuz işçi olarak çalıştırmaktan kurtulamamışlardır. Kendi ülkelerindeki varlıklarını geride bırakarak, yardıma muhtaç bir şekilde yaşayan bu insanlar, kimlik kargaşasıyla birlikte eski ihtişamlı hayatlarına özlem duymaya devam etmekte, bunalım, depresyon ve kaygı bozukluğu gibi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Fatma Karakaş, *Kaybolan Hayatlar* adlı öyküsünde savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan göçmenlerin yaşamış oldukları bu ruh halini, yardım merkezinde çalışan bir kişi üzerinden anlatmaya çalışır. Bir çalışanın şahit olduğu, varlıklı bir Suriyeli göçmen kadının bakıma ve yardıma muhtaç bir duruma düşmesi ve bununla başetmek için gereken gücü bulamamasını şu şekilde anlatır:

---

¹⁷⁰ Engin Elman, “Bakır Çaydanlık”, *Hece Öykü*, Sayı: 83, Ekim-Kasım 2017, s. 46

“Cam kapıdan orta yaşlı olduğu seçilebilen üç çarşafli kadın içeri girdi az sonra. Konuşmalarından Suriyeli Türkmen olduğunu anladığım kadınlar ikinci el kıyafet istediklerini söylediler. İkinci el kıyafetleri, isteyen herkese veriyoruz. Bunun için sıraya girmeye veya öncesinden aranmaya gerek yok işleyiş gereği. Mağaza bölümünden anahtarlarını alıp geldim. Ve kapıyı açtım. Merdivenlerden aşağıya indik, ışıkları açtım ve ikinci el kıyafet kutularını gösterip “buyurun seçebilirsiniz” dedim. Peçeli olan hanım peçesini kaldırıp yere oturdu ve kutudaki kıyafetlere ellerini uzattığı an ellerini geri çekip yüzünü kapatarak ağlamaya başladı. Şaşkındım ‘abla ne oldu neden ağlıyorsun’ dedim.

Hıçkırıklarının arasından ‘benim evlerim vardı, benim arabalarım vardı, tarlalarım çoktu, hepsi orada kaldı, ben bunlara mı muhtaç olacaktım’ deyince diğer hanımlar ‘günah Sabiha günah, şükür de’ dediler. Ve isminin Sabiha olduğunu öğrendiğim hanım ellerini açıp ‘af yarabbi aff’ deyip göz yaşları içinde kıyafetlerini seçmeye başladı.”¹⁷¹

Göç etmek sadece toprak kaybetmek/değiştirmek anlamına gelmemekte, aynı zamanda insanın eşyayla kurageldiği bütün ilişkileri yeniden dizayn etmesi anlamına da gelmektedir. İnsan kendini yeni bir ülkede, yeni bir toprakta ve yeni mekânsal deneyimler içinde yeniden konumlayıp gerçekleştirmeye çalışırken bütün maddi ilişkilerini de yeniden kurmak zorunda kalır. Yeni olan mekanlar ve kurallar gibi yeni eşyalar da kendi “yenilik”leri ile “eski”yi yapar.

3.1.5. Kayıtsızlık

Toplumda mültecilere ve sığınmacılara karşı bir grubun daha olduğunu vurgulayan Emre Ergin; *Son Sabahımız Burada* adlı öyküsünde yardımseverlik ve hoşnutsuzluğun yanında duyarsızlığın da bir tepki olduğunu, insanların bir kısmının duyarsız kalarak bu sorunların üstesinden gelmeye çalıştığını dile getirir. Ege denizinden Yunanistan’a kaçak yollarla gitmeye çalışan bir grubun teknelerinin Yunan karasularında batmasıyla bir çok insan hayatını kaybetmiş; onların arasından Aylan adında bir çocuğun cesedi Türk kıyılarına vurmuş ve bu olay ülkede büyük

¹⁷¹ Fatma Karakaş, “Kaybolan Hayatlar”, *Dergâh*, Sayı: 336, Şubat 2018, s.9.

yankı uyandırmıştır. Emre Ergin de Aylan adlı bu çocuğu öyküsüne taşıyarak duyarsız insanların portresini şu şekilde çizmiş:

“Tatilimizi ayarladık. Çanakkale’de, Anadolu tarafında, Edremitten sonra, çok keşfedilmemiş sahillerde. Arabayla gidebiliyordun, dolambaçlı yollar, harabelerin arasından geçiyor, yaşlı zeytin ağaçları, ağaçların onlardan daha yaşlı sahipleri. En son tepeyi geçince aşağı iniyorsun, deniz çarşaf gibi, karşıda Midilli Adası kesiyor ufku. Duramıyorum, çünkü yılların hatırımdaki izi ne kadar muğlaksa bazı günlerin asitli tadı da damağımda öyle net. “Aylan bebek vardı ya hani.” diyorum. Söyler söylemez pişman oluyorum, karım da sorgulayan gözlerle devamını bekliyor. Aklımda bizim denize girip birbirimize su sıçratacağımız yerlerde bir babanın filikasının küreklerine canhıraş sarılmasının görüntüsü var. Görüntüyü silemiyorum ama söylemiyorum da devamını. ‘Unuttum ne diyeceğimi.’ diyorum. İnanmıyor karım, ama inanmamak şu an için işine geliyor.”¹⁷²

Mültecilere karşı olan duyarsızlık ve görmezden gelmeye Burak Çavuş; *Tükenme Bir Saniye* adlı öyküsünde değinir. Günlük haber programlarının birinde ardı ardına yayınlanan içeriklerin arasında hızlıca görünüp kaybolan küçük bir haberin, ne dikkat çekmesi ne de umursanması söz konusu olmaz. Film izlemek için bir araya gelen öyküdeki karakterler, reklamların bitip bir an önce filmin başlamasını beklerler. Suriyeli çocuğun ve kadının ölmesi onlarda bir etki oluşturmamıştır. Suriyeli göçmen ölümleri artık sıradanlaşmış ve alışılmıştır. Yazar, tüm bu duyguları birkaç cümlede içinde okura şöyle aktarır:

“Kedi ölmüştü, İbo ağabey, ceylan, sınırı geçmeye çalışan göçmen kadın, bombanın düştüğü yerde oynayan Arap çocuk ölmüştü. Yeğenim hâlâ okuyamıyordu altyazıları, çok hızlı gelip geçiyordular. Şimdi filmin başlama saatiydi. Çekirdek, kola çay, kahve, meyveler... Susuzluktan ölüyordu çorak topraklarda bir siyahi bebe. Mevsimler değişiyordu saniyede, kâh deniz kenarındaydık, kâh Alplerde bir kar yumağı. Reklamlar giriyordu yine araya,

---

¹⁷²Emre Ergin, “Son Sabahımız Burada”, *Post Öykü*, Sayı: 32, Ocak-Şubat 2020, s. 27.

ya süt içiyorduk ya da buz gibi bir limonata. Reklamlar başladıkça yiyor, filmler ilerledikçe içiyorduk.”¹⁷³

İnsanlar doğası gereği ve özünde var olan değerlerden dolayı kötülük yapamazlar. Bunun nedeni insanların birbirlerine karşı duydukları saygı ve hoşgörüdür.¹⁷⁴ Ancak insanlar kötülükleri yapabilmekte ve bazı kötü olaylara kayıtsız kalabilmektedirler. İnsanlar bunu, Bauman’ın “İnsandışılaştırmak” söylemi ile dönüştürebilmekteler. Karşı tarafa olan tutum ve bakış açısının değişimiyle başkasının acısı onu yapanlar için değil, kitleler için de sıradanlaşmış olur.¹⁷⁵

3.1.6. Göç Yolculukları

Sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmeye karar veren insanlar, göç kuramlarında da olduğu gibi, ilk önce yakın mesafeleri seçerek yolda geçirilecek zamanı en aza indirmeyi düşünürler. Yeni ülkeye geçiş yapıldıktan sonra, can güvenliğini tehdit eden unsurlar ortadan kalkar ve bir diğer aşama başlar. Hayata tutunma, barınma ve iş bulma nedenlerinden dolayı o ülke içerisinde bu kez ikinci bir göç hareketliliği olabilmektedir. Göçün ilk safhasında zorlu doğa şartlarını, sınırları yani fiziksel engelleri aşmak durumunda kalan sığınmacıların, yol hikayeleri de başlı başına bir konu olmuştur. Mustafa Kutlu göç yolculuklarını *Dergah* dergisinde yayımlanan *Bulut* öyküsünde ele almıştır. Zorlu koşulların aşılabilmesinde güçlü niyetin azme dönüşmesi olarak algılatır. Kapdaki göç imgesi, akla ruha ve gönle düşerek aşılması güç engeller aşılır. Kutlu, *Bulut* adlı öyküsünde göç yolculuğu tasvirine şöyle yer verir:

“Nasıl bir yol ki bu yol, çöl düşeni yutuyor. Ayakta kalanları acaba kim tutuyor? Herhalde bir niyet var, muhacirin kalbinde, bu kalp menzile varmak için atıyor.

---

¹⁷³ Burak Çavuş, “Tükenme Bir Saniye”, *Varlık*, Sayı:1339, Nisan 2019, s.94.

¹⁷⁴ Sebile Başok Diş, *Kötülüğün Sıradanlığı Karşısında Özerk Birey*, *FLSF Felsefe Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 23, 2017, s.183.

¹⁷⁵ Sebile Başok Diş, *a.g.e.*, 184.

Dil dönmez anlatmaya o kadar kalabalık. Çölü geçiyor kervan bu coşkun bir sel. Seli geçtik diyelim ya düşman ne olacak? Seni elbet vuracak, ya da esir alacak.

Çaresizlik bu kadar çöker mi bir insana? Onlar artık insandan öte bir şey. Nasıl yani demeyin, kandan, çamurdan, acıdan ve ölümden oluşan. Kavranması zor artık, böyle bir vücut bulmuş.”¹⁷⁶

Türk edebiyatında göç yollarında çekilen sıkıntıları, ulaşacakları yere varmanın mümkün olup olamayacağı endişesini konu edinen eserler kaleme alınmıştır. Göç olgusuna yolculuk kavramıyla bakılmadığında eksik bir değerlendirme yapılmış olur. Mübadele yıllarında, zamanın şartlarının da etkisiyle bir çok insan, at sırtında veya yürüyerek büyük mesafeleri kat etmek zorunda kalmışlardır. Bu yolda bir çok insan hayatını kaybetmiştir.

Suriye iç savaşından kaçarak, kitleler halinde zorunlu göçe maruz kalan insanların çoğunluğu, uzun mesafeleri kat edecek sermaye birikimine de sahip olmamasından dolayı yakın ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Göçmenlerin, refah düzeyi daha yüksek olan Batı Avrupa ülkelerine göçü ise ülkelerin güvenlik endişeleri nedeniyle çoğunlukla engellenmiştir.¹⁷⁷ Ahmet Sarı, *İyi Olan Bir Şey İçin Teselli* adlı öyküsünde, göçün bu yolculuk halini okurlarıyla paylaşmıştır. Avrupa’da seyahat ederken göçmenlerle karşılaşan bir tır şoförünün gözünden şunları aktarır:

“Her yerde şimdi, ucu bucağı görünmeyen, yürümekle bitmeyen o soğuk yollarda mülteciler var. Vatanlarından kopmuş uzaklaşmış, iyi bir yaşam umuduyla belli bir hedefe kilitlemiş ve oralara doğru akan mülteciler var. Acıdığından alsan onları tıra, ama hangi birini alacaksın. İçim el vermiyor o uzun yollarda perişen olmalarına. İlk zamanlarda bilmiyordum. Dokuz saatlik sürüşten sonra otoyol servis alanlarında ya da bir cepte, tırın içinde uyurken camlardan tır şoförlerine uyku getirici fisfislar sıkıyorlarmış. Tır şoförlerini uykuya daldırıp, derin uykuya, tırlara saklanıyorlarmış. Bunu yapanlar elbette sınırda yakalanıveriyorlar. Başıma böylesi bir şey gelince ben de artık uyandım. Uzun yol şoförüysen uyanık olman lazım dedim kendi

¹⁷⁶ Mustafa Kutlu, **a.g.e.** s.75.

¹⁷⁷ Celal İnce, Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C. 11, Sayı:18, 2019, s.2584.

kendime. Her uyku sonrası tırı baştan sona gözden geçirmeye başladım. Mülteci saklanmış mı diye. Bulduğumda çıkarıyorum onları. Çok mülteci varsa en yakın yere, polislere teslim ediyorum onları. Elbette hepsine gücüm yetmiyor. Birkaçını ancak tutabiliyorum. Diğerleri çil yavruları gibi otoyollara dağılıyorlar. Ormanlara.”¹⁷⁸

Göç yollarının amansızlığı ve zorlu şartlarına Hale Sert; *Yayın Balığı* adlı öyküsünde yer vermiştir. Sınırı geçmek isteyen insanlar, dağlık arazide yolların olmadığı patikalardan ilerler. Kendilerini diğer ülkeye bir an önce atma arzuları, can korkusunun yanında hafif kalır. Ama bu zorlu şartlar bu kez insanı başka bir ölüm ile sınar. *Yayın Balığı* adlı öyküde bu zorlu mücadeleye şöyle tanık oluruz:

“Tipi ve kar yapacağını yapmış. Onlar ölümü arkada bırakıp ağrıtlarını yanlarında taşımak istedikçe, her adımda bir sağdan bir soldan vurmuş. Şiddetli rüzgâr her gün önlerine yeni bir ölmek koymuş. Yüzlerini, ellerini mora ve kırmızıya dilmiş. Duralım şurada denilmiş. Kayalıklar elleriyle biraz yumuşatmışlar. Yaslanmışlar. Kayaların diplerinde beyaz çiğdemler. Geriye dönüp baktıklarında ayak izlerinin eksildiğini görmüşler. İleriye doğrulmuşlar, Batı’ya yani.”¹⁷⁹

Yavuz Demir *Persona* adlı öyküsünde Kandahar’dan Avrupa’ya göç eden bir ailenin babalarını geride bırakışını ve Türkiye’den geçişlerini anlatır. Afgan mültecilerin Batı’ya doğru yapmış oldukları yolculuğu, bir çocuğun gözünden aktarır. Babasını, memleketini, doğup büyüdüğü toprakları geride bırakan çocuk; gerçekte neyi geride bıraktıklarını sorgular. Acılarını, hüznelerini ve kederlerini mi? Yoksa hatıralarını, memleketini ve babasını mı? Çocuğun düşünceleri *Persona* adlı öyküde şu şekilde dile getirilir:

“Kandahar, babam, saksağan kuşları, Kül kedisi... binlerce kilometre geride kalan bir düş müydü?”

¹⁷⁸ Ahmet Sarı, “İyi Olan Bir Şey İçin Teselli”, *Post Öykü*, Sayı:36, Eylül Ekim 2020, s.77.

¹⁷⁹ Hale Sert, “Yayın Balığı”, *Hece Öykü*, Sayı: 87, 2018, s. 157.

Kandahar'dan beri hep arkaya baktım, her seste dönüp durdum...
Fakat nafile!

Ne çok acılar bırakıyorduk bu topraklarda biz...

Acı çekmeyen topraklar var denildiği için mi terk ediyorduk
buraları?

Toprak kokan evler, gün sıcağında ıslanmış avlularında gölgelenen
kediler, sadece acılara mı kalıyordu?

Acımızdan mı kaçınıyorduk?"¹⁸⁰

Öyküde göçmenliğin nedeni olarak acılara işaret edilmiştir. Acılardan, kendi acılarından ve diğer herkesin acılarından kaçarak yara almaya. Bu ikisinden birini de tercih etmek zorunda bırakılmaya. Savaş, yoksulluk ve açlık girdabında kalan insan en zor seçimi yapmak zorunda bırakılmıştır. Sonuç olarak insan yaradan veya acıdan birini seçer ve bu seçim daha az acı verecek olana yönelir. Ya da fiziksel acıdan kaçıp duygusal ve ruhsal acıya kaçır. Cemal Şakar da, *Kanadında Bir Kuşun* adlı öyküsünde bu acıları tasvir etmiştir. Ülkesindeki savaştan kaçır göç yollarına düşen bir kadının geride neleri bıraktığını ve onu daha da ileriye gitmesine, kaçışına, ardına bile bakmadan memleketinde benliğinin yok oluşuna şöyle dikkat çeker:

“Sabah esintisi başörtüsünün uçlarını kaldırırp ensesinde dolaşır. Duyduğu serinlik değil, barut ve çimento kokusu. Rüzgâr sanki kasabada doğuyor ve onu takip ediyor. Kurtulamadığı kokuları taşıyor. Biliyor, bilmek istemese de tanımak istemese de rüzgârda kocasının, oğullarının kokusu... ağır kan, ağır ceset... rüzgâr bir hafiflik, bir esenlik değil, bir yük, kaldıramadığı haberleri, unuttuğu kokuları kendisine taşıyan... kalbinde birikenler!

Dünyanın sonuna kadar yürüyecek.

Madem her şeyin bir sonu vardı, kendine en uygun sonu buluncaya kadar yürüyecek.

Her adımda her şey biraz daha geride kalacak.”¹⁸¹

¹⁸⁰Yavuz Demir, “Persona”, **Hece Öykü**, Sayı: 86, Nisan-Mayıs 2018, s.25.

¹⁸¹ Cemal Şakar, “Kanadında Bir Kuşun”, **İtibar**, Sayı: 63, Aralık 2016, s.16.

Sınırı geçmek ve başka bir ülkeye sığınmak, kendi memleketinden kaçmak kadar zordur. Bu zorluğu zayıf bedenlerinde sırtlamaya çalışan çocuklar ise bir güç anne ve babanın desteğiyle aşmaya çalışırlar. Ama annenin ve babanın yokluğu tarifi zor bir yükü onların yapayalnız kalmasına neden olur. Selma Aksoy Türköz *Tematik Bir Resim* adlı öyküsünde böyle bir yükü sırtlanan çoğu anlatır. Onun dilinden şu satırlara okuru şahit tutar:

“Milletlerin menfaatleri kesişmişti topraklarında. Ölüm koyu gölge kılığına girmiş baskın yapmak üzereyken terk etmişlerdi yurtlarını. Kaçarlarken öldüğü için annesine büyük öfke duyuyordu, neden yayılım ateşinde daha hızlı koşamamıştı? Anadilinde yere uzandı çocuk. Dişleri dudaklarına geçti. Yanından geçen sırtlara baktı. Memleket özlemini küçük bir hurma fidanı gibi aklında tutuyordu. İçinden mevsimler geçti, en son kış mevsiminde karar kıldı. Üşüdü. Soğuk, uyuşukluk hissi vermişti. Göz kapakları ağırlaştı.”¹⁸²

Göç yolculuklarını çoğu insan göze alamaz. Mülteci olmak ve sığınmak için onca zorluklara katlanmak istemez. Yukarıda değinildiği gibi kalmak bir acıdır. Emrah Kanlıkama, *Eksilmek* adlı öyküsünde kalanların gözünden göç yollarını ve mülteciliği şöyle kaleme almış:

“Sınırlar Mülteci cesetleri ile çiziliyor artık. Denizler mülteci öğüten kocaman yel değirmenlerine dönüştü. Mülteci kusuyor! Küçücük botlar üzerinde ellerine kürekler tutuşturulmuş şövalyeler modern çağın Don Kışot'un oynuyor. Yeni dünya düzeni bu. Kamyon kasalarında ölüyoruz; yol kenarlarında, kaldırımlarda... midesini bulandırıyoruz insanlığın; hepimiz öldüğü vakit daha yaşanılır bir dünya olacak!”¹⁸³

---

¹⁸² Selma Aksoy Türköz, *Tematik bir Resim*, Sayı:59, **İtibar**, Ağustos 2016, s.15.

¹⁸³ Emrah Kanlıkama, *Eksilmek*, **Hece Öykü**, Sayı:76, Ağustos- Eylül 2016, s.134-135.

Öyküde ikiz kardeşi ölen Noor'un sınırın her iki yanında olan sıkıntılara isyanı bir tarafa kalanların acılarını da şu cümlelerle aktarır:

“Nofa öldü; onun artık bir vatani var. İşkenceleri, tecavüzleri, açlığı, sefilliği, rezilliği, ezilmişliği, pislği; dahası adını bildiğim/bilmediğim bütün iğrençlikleri sınırın bu yanında bırakıp gitti.”¹⁸⁴

Kurtuluş ve özgürlük ancak ölüm ile mümkün olmaktadır genç kızın gözünde. Sınırı geçerek mülteci olmak ya da kalarak tüm iğrençliklere maruz kalmak bir seçim değildir. Kendilerini tüm dünyada vatansız hisseden bu insanlara ölüm bir çare olarak üçüncü seçenek haline gelmiştir. Derya Atsan *Mezarlıkta Kahvaltı* adlı öyküsünde Sait Faik Abasıyanık'ın ölümünden sonra dünyada yaşananları anlatan bir karaktere yer verir ve mültecilerin göç yolculuklarını şöyle dillendirir: “Sen gittin Faik savaşlar bitmedi. Vatansız insanlar sınırlarda kaldı. Göç yollarında, denizlerde, çocuklar, ana babalar kayboldu. Şam çarşıları, Bağdat kütüphaneleri yağma. Boşnaklar kırıldı, Kıbrıs karıştı. Daha neler neler. Ya memleket...”¹⁸⁵ Dünya, göç ve savaşlarla bu şekilde değişirken mültecilerin denizlerde, yollarda yurt arayışları devam eder. Yol onlar için canlarını koruyabildikleri yerdir. Ama aynı zamanda canları alan da bir yerdir. Mustafa Kutlu yol ve yolda olmayı *Sormaya Geldik* adlı öyküsünde şöyle ele alır:

“Gidiyorlar, ağıt yakalım arkalarından. Çünkü gitmek var, dönmek yok. Bağlılarına basmışlar çocuklarını ve dişlerini sıkarak. Yağmura, kara, dipçiklere ve saat kulelerine aldırarak. Tel örgüleri yarıp duvara tırmanarak. Boz bulanık, coşkun bir nehrin kederli köpüğü gibi. Aniden havalanan sığırcık sürüsü gibi. O kadar kalabalık ve kocamanlar ki kimse görmüyor ne uydular ne çocuk mamaları ne don ne gömlek.”¹⁸⁶

Kutlu, göç eden insanların vermiş oldukları can mücadelesinin günümüz insanları yahut modern devletleri tarafından görülmediğini göçmenlerin

¹⁸⁴ Emrah Kanlıkama, **a.g.e.** s.135.

¹⁸⁵ Derya Atsan, *Mezarlıkta Kahvaltı*, **Hece Öykü**, Sayı:109, Şubat-Mart 2022, s.40.

¹⁸⁶ Mustafa Kutlu, *Sormaya Geldik*, **Dergâh**, Sayı: 321, Kasım 2016, s.32.

mücadelesine kayıtsız kalındığını düşünür. Son bir mücadeleyle bin bir güçlkle aşılın tel örgülerin arkasında istenmedikleri gerçeği ile karşılaşmaları belki de geri itilerek döndürölmeleri bunu gösterir. En çok da gittikleri yerdeki insanların onlara kayıtsız kalması, görmezden gelmesi belki de istenmediklerini hissettirmesi o zorlu yolculuğun mutlu bir sona ulaşmasını engellemektedir.

3.1.7. Hayata Tutunma ve Varolma Mücadelesi

Suriye'den göç eden insanların bir çoğunun eşi, dostu, akrabası ya geride kalmış ya da vefat etmiştir. Bundan dolayı eşleri vefat eden kadın ve erkekler; annesini veya babasını, belki de her ikisini de kaybetmiş çocuklar; yalnız ve kimsesiz bir şekilde yeni bir ülkeye sığınmak zorunda kalmışlardır. Ancak artık geri dönemeyecek bu insanlar, kırık dökük bir şekilde göç ettikleri ülkede ayakta durmaya çalışırlar. Çocuklar yetimhanelerde devlet korumasına ya da akrabaların gözetiminde himaye altına alınır. Eşleri vefat eden kadınlar ise göç ettikleri ülkedeki erkeklerle evlilik tesis edilmesiyle kendilerini güvence altına alırlar. Ancak bazen evli erkeklerin Suriyeli kadınları ikinci eş olarak seçmeleri ailelerde büyük travmalara neden olur. Cihan Aktaş; *Ürkekliği Onun* adlı öyküsünde bu duruma dikkat çeker ve Suriye iç savaşının bir aileyi dolaylı da olsa nasıl etkilediğini kadının gözünden anlatır. Uzun zamandır eşinin başka bir kişiyle evlendiğini bilen bundan dolayı gittikçe evden ve kendisinden soğuduğunu düşünen bir kadın son bir kez eşiyle yüzleşmek ister:

“Gerçekten, neyin peşindeyim orada? Geri alabileceğim hiçbir şey yoktu, Suriyeli kadına söyleyebileceğim tek bir kelime daha gelmiyordu aklıma. Kocam hiçe saydıktan sonra elin kadını niye haysiyetimi gözetecekti ki, sonuçta o da yurdundan olmuş biçareydi. Ve ben bütün köprüleri yıkarken kendimi de iğrençleştirmiştim. Naci defterini kapatmalı, ardıma bakmamalıydım artık.”¹⁸⁷

Yunus Moldanlı da *Kan Portakalı ve Uçurtma* adlı öyküsünde mültecilerin Türkiye'de hayata tutunma çabalarını konu edinir. Her insan yapabileceği işlerde

¹⁸⁷ Cihan Aktaş, “Ürkekliği Onun”, *Hece Öykü*, Sayı: 107, Ekim-Kasım 2021, s.13.

çalışarak ailelerinin geçimini üstlenir. Moldanlı, öyküsünde mesleği berber olan Mehdi adında bir mülteciyi anlatır. Sürekli gittiği berber dükkanında onu gören bir kişi, mülteci rolünde bir filmde oynamak ister. Adam, Mehdi ile nasıl tanıştığını ve öncesinde neler yaptığını şu şekilde anlatır:

“Mesela çekimlerin birinde Mehdi şu repliği söylemeye çalışıyordu:

‘Bu durum içimi burukuyor. Sanki ne desem, derin bir bulantı...’

Oysa senaryoda Mehdi bir mülteci, bu cümleyi söyleyemez. Filmin hikayesinde parkta kalan bir evsiz meczuba mülteciler bakıyordu. Mehdi senaryoda sokakta kalmak durumunda olan bu mültecilerden biri ve aslında gerçekten bir mülteci! Onu ben buldum. Bir Türkmen. Hep traş olduğum berber onu yanına almış, çalıştırıyor. Üç kardeş. Berber Mehdi’nin daha kârlı işler peşinde koştuğunu, bazen İkitelli’deki atölyelere gittiğini; sonra orada sefaletten burnu sürtünce tekrar yanına geldiğini anlatıyordu gizli bir kıvançla. Berber bunları anlatırken ben portakalları düşünüyordum. Şeker Portakalı’nı, Otomatik Portakal’ı, Godfather’daki portakal efsanesini...”¹⁸⁸

Kitlesel göçlerin konuk ülke için de birçok zorluğu vardır. grup halinde hareket eden insanlar bir arada durmayı tercih ederler. Böylelikle kendi kültürlerini, dillerini ve geleneklerini kurmuş oldukları bu yeni gruplarla sürdürebilmeyi amaçlarlar. Bu gruplaşma konuk ülke için bir risk oluşturabilmektedir. Kendi içinde kapalı bir yapıya bürünen gruplar dış toplumdan soyutlanarak ötekileşirler. Bu yüzden mültecilerin entegrasyonuna özellikle önem verilir ve konuk ülkenin kültürüne uyum sağlamaları amaçlanır. Ama bu gruplaşmalar toplumun yapısı gereği kaçınılmaz olmaktadır. Yıldız Ramazanoğlu, *Kırmızı Küçük ve Bıçkın* adlı öyküsünde Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin şehirlerin unutulmuş sokaklarında nasıl hayata tutunmaya çalıştıklarına dikkat çeker. Birbirini tanıyan insanlar birarada ve birlikte kalmaya çalışırken yeni bir mülteci sokağı ve belki de mahallesi oluşur. Anlatıcının şahit olduğu bu durum şöyle aktarılır:

---

¹⁸⁸ Yunus Moldanlı, “Kan Portakalı ve Uçurtma”, *Post Öykü*, Sayı:7, Kasım-Aralık 2015, s.32.

“Dar bir sokağa saptık. Bir kahvenin önünden geçtik. Arapça tabelalar, esmer adamlar, yorgun ama yırtıcı bakışlar, el kol hareketleriyle soru soranlar, arkasına basılmış ayakkabılar, ne iş olsa yapacak bedenler, dalga dalga durumun ne olduğuyla ilgileniyorlar. Eminönü’nün gerçek ten yerle yeksan olması gereken mühürlenmiş evleri. Bir evin önünde durduk. Zile bastım gayri ihtiyari. Çalmadı beklediğim gibi, kapı zaten açıktı. Yarıklardan sızan ışığı saymazsak içerisi zifiri karanlık. Küçük gölgeler merdivenleri hızla tırmanıp hayal gibi yukarı katlara doğru süzülüyorlar. Ben cep telefonumun ışığıyla basamaklara davrandım fakat hepsi kırık, neresine bastılar, nasıl çıktılar. Bu insanlar ne ara nasıl sadece yiyecek arayan insana dönüştüler.”¹⁸⁹

Suriye iç savaşından kaçıp kurtulmaya çalışan insanların bir kısmı da ülkeyi terk edecek yardım alamamalarından, ya da yeni gittikleri ülkede kabul edilmemelerinden dolayı mülteci kamplarına sığınmak zorunda kalmıştır. Bu insanlar kısıtlanmış bir yerde, çadırların içinde hayatta kalma mücadelesi verirler. Sürekli olarak yardıma muhtaç olan bu insanların ne çalışmaları ne de kendi barınaklarını kurarak ihtiyaçlarını gidermeleri söz konusudur. Fahri Ayhan, *Kuşlar* adlı öyküsünde mültecilerin sığındığı bu kampları ve orada yaşanan insanların hayata tutunma çabalarını dile getirir. Artık ismine “çadırkent” denilen bu kamplarda yaşayan binlerce insan, savaşın bittiği ve evlerine tekrar dönecekleri zamanı umut ederek beklemektedirler. Ayhan, bir çadırkentte yaşayan annenin gözünden kampların zorlu şartlarını, dayanılması zor doğa koşullarını şu şekilde anlatır:

“Çoktan uyanan Baran kalkmak istemiyordu. Hayatın soğuk ve sevimsiz gerçekleri ruhuna azap verdiğinden, oyalanmak istiyordu yatağında. Zihni bin parçaya bölümlüştü; dalgınlığı, mutsuzluğu da bundandı. Ayakucularına düşen yağmur damlalarının çıkardığı tıp tıp sesleri, çadırlarını titreten rüzgârın ıslık seslerine karışıyordu. Başını hafiften kaldırıncaya göz göze geldiler:

‘Sabah olmuş anne!’

¹⁸⁹ Yıldız Ramazanoğlu, “Kırmızı Küçük ve Bıçkın”, *İtibar*, Sayı:83, Ağustos 2018, s.24.

‘...’

Saime, evet manasında gözlerini yumdu. Yanı başlarında beliren gölgeler, sesler... Dışarıdaki hareketlilik giderek artıyordu.

‘Çok yağdı, oğlum. Su geçirmez dedikleri bu çadırlar bile dayanamadı yağışa.’

Mülteciler için hazırlanmış çadırkent çamur deryasının ortasında kalmıştı.”¹⁹⁰

Savaşlar olduğu müddetçe, insanlar başka ülkelere sığınarak hayatta kalma mücadelesi vermişlerdir. Anadolu toprakları ise tarihi misyonuyla göçün sürekli olarak merkezi konumunda yer almıştır. Balkan Savaşlarında, Birinci Dünya savaşının başladığı yıllarda ve Kafkasya’da çıkan savaşlarda, insanlar bir sığınak olarak Anadolu’yu seçmişlerdir. Nurbanu İnan, *Türkan Hanım* adlı öyküsünde biri Dağıstan diğeri Aphazya göçmeni olan iki kişini evliliğini kültürel uyumsuzluk çevresinde eleştirerek şu ifadeleri kullanır:

“Türkan Hanım, asıl adı Behiye. Dedeleri Dağıstan göçmeni idi. Çerkez adet ve geleneklerine göre büyütüldü. Küçük yaşta evlendi kocası da Abhazya göçmeni idi. Koltukta oturması, yemeği herkesle beraber sofrada yemesi, çocuklarını sevmesi, kayınvalide ve kayınpederi ile konuşması ayıptı.”¹⁹¹

Göç eden insanlar yeni bir ülkede olsalar dahi kendi kültür ve geleneklerini sürdürme çabası içerisinde. Özellikle ilk kuşak göç edenlerin bu kültürü korumacı yaklaşımları sonraki nesillerde baskıcı bir unsur olarak algılanabilmektedir. Kimlik ve kuşak çatışması sonraki nesillerde artarak devam edebilmektedir. Ayşen Işık, *Evet* adlı öyküsünde Orta Asya’dan yapılan bir göçün izlerini hatıralar üzerinden anlatır. Göç etmenin bir felaket olarak adlandırılması, zorlu koşulları ve mücadeleleri akla getirir:

¹⁹⁰Fahri Ayhan, “Kuşlar”, **Hece Öykü**, Sayı: 68, Nisan-Mayıs 2015, s. 165.

¹⁹¹ Nur Banu İnan, “Türkan Hanım”, **Post Öykü**, Sayı: 46, Mayıs-Haziran 2022, s.90.

“Özbekistan’da geçen çocukluğunu, nasıl göç ettiklerini anlatmaya başladığında, bir felaketten sağ çıkmanın ne demek olduğunu görebilmişim gözlerinde.
Yeniden başlamanın, yeni bir hayata uyum sağlamanın güçlüklerinden konuşurken elini elimin üzerine koyup yoldan geçen eskiciyi gösterdi.
Dinle bak, adamın ne dediğini duyuyor musun?
Dikkatimi çekmese mümkün değil fark etmezdim.
El arabasını yavaşça iterek yürürken ne azametli bir duruşu vardı adamın.
Tekdüze bir ton, bir ritim tutturmuş, soğuk, duygusuz bir sesle aynı cümleleri tekrarlıyordu.

Hiç para etmez şeyler var, beş para etmez şeyler var.

Hiç para etmez şeyler var, beş para etmez şeyler var.”¹⁹²

Anadolu’nun göç misyonu tarihinde pek çok kez ön plana çıkmıştır. Sadece Dağıstan, Abhazya ve Kafkaslar değil; Rusya’dan da siyasi anlaşmazlıklarla Anadolu’ya göç eden bir çok insan olmuştur. Bolşevik ihtilali ise bunlardan en bilindiğidir. Şükran Yücel, *Troçki’yi Ben Öldürdüm* adlı öyküsünde bu tarihi misyona dikkat çeker. 1917 yılında Rusya’daki Bolşevik ihtilalinde ölüm tehlikesi nedeniyle Yalta’dan Kırım’a oradan Odessa’ya ve ardından gemi ile İstanbul’a kaçak yollarla gelerek Osmanlı topraklarına sığınan bir kadının yaşadıklarını dile getirir. Yaşlı kadının gözlerinden analtılan hatırlarla okur eskiye yolculuk yaparak onun mücadelesine tanıklık eder:

“Sonunda yapayalnız ve ve çaresiz bir halde Odessa’ya vardım. İki bin kişinin dolduğu bir yük şilebine rüşvet vererek binebildim. Karadeniz’de açlık, sefalet ve denize gömülme korkusuyla geçen sekiz günden sonra İstanbul kıyılarına geldik. Şehre inmemize izin vermediler. Günlerce bekledik. Sonunda kaçak yollardan şehre sokulduk. Ailemden haber alamıyordum. Herkes başka bir yere dağılmıştı. Vırangel’in ordusunda savaşıyan iki ağabeyim kayıplara karışmıştı.

İstanbul’da kalacak yer bulmak çok zordu. Pera’da bir çadır kurulmuştu Rus göçmenler için. At ahırından beter bir yer. Zaten atlarla birlikte kalıyorduk. Pisliklerinin bizi ısıttığını fark ettim. Ben sefaletle

¹⁹² Ayşen Işık, “Evet”, **Kitaplık**, Sayı:221, Mayıs-Haziran, 2022, s.75.

alışmaya çalışırken, şehir fırsatçılar ve hırsızlarla dolmuştu. Üzerimde bin bir güçlkle saklayabildiğim mücevherlerimi yok pahasına satmak zorunda kaldım. Bir parça ekemek ve biraz yiyecek karşılığında kürk paltomu gözden çıkardım. Soğuktan hasta oldum. Öksürürken kan tükürüyordum. Sonum geldi dedim, kendi kendime. Annemin evden ayrılmadan beni korusun diye verdiği gümüşten küçük bir Meryem Ana ikonası vardı. Yaşamaktan öylesine umudumu kesmişim ki, ‘Ölürsem bunu tabutuma koyar mısınız?’ dedim yanımda yatan kadına.”¹⁹³

Anadolu coğrafyasının göç kaderi, Anadolu’da yaşayan insanlarda da etkisini gösterir. Göçün açtığı yaralar coğrafyada yaşanan insanların da yaraları olur.

3.2. KIRSALDAN KENTE GÖÇ

1950’li yıllar, modernitenin getirdiği şehirleşme olgusunun hız kazandığı yıllardır. Toplumda ve insanda başlayan değişim ve dönüşüm mekâna yansımıştır ve kentleşme kavramını doğurmuştur.¹⁹⁴ Sonraki yıllarda da bu kavram bir olgu olarak toplumun hayatında yer edinmiş ve çarpık kentleşme, gecekondu gibi tabirlerin günlük hayatta daha sık kullanılması ile edebiyatta da karşılık bulmuştur. Kavram, özellikle 60’lı yıllardan itibaren öykülerde de kendini göstermiştir.¹⁹⁵ Bu tarihi önemli kılan şey, göç hareketlerinin bu yıllarda başlamasıdır. Makinalaşma ve sanayileşmenin etkisiyle insanların kentlere göç etmesi şehirleşme oranını arttırmıştır. Büyük kentlerde ortaya çıkan işçi ihtiyacı kırsaldaki insanların umudu olmuştur. Türk öykücülüğünde şehirlerde yaşayanların yalnızlığı ve kimsesizliği çokça işlenmiştir. Sait Faik Abasıyanık öykülerinde duyarsız şehir insanların, başıboş kalmış kimsesizlerin hayatlarını kaleme alarak onların yaşamlarına dokunmuştur. Orhan Kemal, büyük şehrin içinde yaşam mücadelesi veren işçilerin, memurların ve hayatta kalma mücadelesi içindeki hemen her insan tipinin dramını anlatmıştır. Necip Tosun, Orhan Kemal’in bu yönüne atıfla “Sokağın öykücüsüdür.” diyerek şöyle devam eder:

¹⁹³ Şükran Yücel, “Troçki’yi Ben Öldürdüm”, *Kitaplık*, Sayı: 203, Mayıs-Haziran 2019, s.101

¹⁹⁴ Bekir Hergüner, **2000 Sonrası Türk Öykücülüğünde İnsan, İnanç ve Kent İlişkileri**, 2017, s.124 Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi.

¹⁹⁵ Bekir Hergüner, a.g.e. 124.

“Şehrin mutsuz, yoksul, çaresiz insanlarını öyküsüne taşır. Öykülerinde, evlerine ekmek getirmek için çırpınan işsiz babaları, bir çay parasına, bir sigaraya muhtaç yoksulları, işsizlikten fahişeliğe sürüklenen küçük kızları, işsizlikten korktukları için fazla çalışmaya, az paraya ve sıhhsiz yiyeceklere razı olan işçileri, işinden kovulan memurları, işçileri, yoksulluktan doktora gidemeyen hastaları, çocuğuna para veremeyince müşterisini dolandırmaya kalkan arzuhalcileri, kısaca hep yoksul, bir kenara itilmiş kimsesizleri yazmıştır. Orhan Kemal, büyükşehirin ‘dışında’ kalmış insanları ve mekânları öyküsüne taşımıştır.”¹⁹⁶

Orhan Kemal öykülerindeki insan tiplerinin büyük bir kısmının ortak noktası, köyünden büyük umutlarla kente göç etmiş insanlar olmalarıdır. Rasim Özdenören de kentten köye göçü öykülerinde işlemiştir.¹⁹⁷ Öykülerinde kente göç eden bireylerin burada yaşadığı olumsuzlukları, köylü ve kentli kavramları üzerinden aktarır. Burada asıl dikkat çeken nokta ise, kent yaşamının sunmuş olduğu nimetleri fark eden köylü insanın, kent yaşamına özenerek o nimetlerden istifade etme arzusudur. Nursel Duruel’in *Nereye* adlı öyküsünde de göçün temel nedeni olarak kentleşmenin olduğunu görürüz. Büyük kalabalıklar içerisinde gün geçtikçe kaybolan ve yalnızlaşan bireyleri anlattığı öyküsünde, modern kentli yaşamın bireyi nasıl yalnızlaştırdığını anlatır.¹⁹⁸ Kırsaldan kentlere göç, her zaman iş nedeniyle veya kentin imkânlarından yararlanmak için gerçekleşmemiştir. Kişisel anlaşmazlıklar, kan davası, iklim koşulları, eğitim gibi birçok nedenden dolayı da kente göçün tercih edildiğini görürüz. Bu göçün etkilerinin toplumdaki karşılığını ise, bireyin kent yaşamının getirdiği modern yaşama uyumsuzluğunda, alışkanlıkların ve kültürün değişimine ayak uyduramamasında bulur öykücü.

Sait Faik, Orhan Kemal, Rasim Özdenören gibi Türk öykücülüğünün önemli isimleri üzerinden yürüyen kırsaldan kente göç olgusu günümüz öyküsünde de işlenmeye devam eder. Son dönem öykücülerden birçok ismin kentli insanı ve

---

¹⁹⁶ Necip Tosun, Türk Öykücülüğünde Şehrin Halleri, **Düşünen Şehir Dergisi** (Hakemli Dergi), Ekim 2019, Sayı:10, s.75.

¹⁹⁷ Necip Tosun, **a.g.e.** 77.

¹⁹⁸ Burçin Ün, **a.g.e.** s.242.

moderniteyi birey üzerinden anlattığını görürüz. Ancak kentli insanı anlamak için onun kökeninin nereden geldiğini ve nereye gittiğini tespit etmek gerekir. Özetle tüm kentleşmenin kökünde 1950’li yıllarda başlayan göç hareketinin olduğu ve bu etkinin günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Nedenler değişse de insanın yolculuğu değişmemiştir. Farklı gerekçelerle de olsa kırsaldan kente göç, modern yaşamın getirdiği bir olgu olagelmiştir.

1960’lardan itibaren Türk öykücülüğüne bir tema olarak giren kırsaldan kente göç, günümüz öykücülüğünün de temalarından biridir. Serhat Kıran, *Botan Çayı Bizden Geçer* adlı öyküsünde kırsalda yaşayan bir grup insanın mesleklerine rağbet olmaması ve iş bulamamaları nedeniyle aldıkları göç kararını anlatır. Daha büyük bir nüfusa sahip olan İstanbul’a göç ederek kalabalıkların imkanından yararlanmak isterler; çünkü onlara göre eskisi gibi kar küreme işleri olmamasının sebebi nüfusun azalmasıdır. Sivas’ta kış mevsiminde çatılarda ve bahçelerde biriken karları temizleyerek para kazanan bu işçiler, artık iş yapamaz hale gelmiştir. Kent yaşamını bilmeyen bu insanların, en büyük motivasyonlarının kalabalık şehirler olması da kararlarının kent yaşamına dair nasıl bir algıya sahip olduğunu hissettirir. Yolculuk esnasında karşılaştıkları kişi ile yapmış oldukları sohbet anlatıcının dilinden şu şekilde aktarılır:

“Nereden geldiklerini sorduğumda ‘Botan Çayı bizden geçer.’ demekle yetinmişlerdi. Bir sükût anında onlara ‘Kar atıcı’ iseler neden evlerini bırakıp bu yolculuğa çıktıklarını sordum; belirsiz bir suçluluk, cürüm hissiyle vuruldular. Karşımdaki, uzun olanı ise aldırmaksızın bana bakıp gülümsüyordu.

‘Civar köyler boşaltıldı,’ dedi çiçekbozuğu yüzlü olan. ‘Evlerin çatısı karlı ama altında yaşayan yok. Bize fark etmez dedik, kimse çağırmasa da kar atmaya devam ettik; belki bir gün gelirlerse evlerini kara gömülü bulmasınlar diye... Gelmediler...

‘Her bina bir köy...’ Ufak tefek adam başını kaldırdı, gizin anlamını çözmek için bakışlarını etrafta dolaştırdı, duyduğunu kendisine tekrarlayarak iyice tarttı. Sözcükleri defalarca insicamla sıraladı. Az sonra onun gözlerinin birden ışıdığını gördük. ‘Öyle ya,’ dedi yüksek sesle, ‘Her binada bir köy

adam yaşar tabii.’ Sonra hepimize söylercesine, neşeli bir sesle ‘Hele bir kış bastırsın da...’¹⁹⁹

Kırsalda yaşayan insanların kent algısı, refah hayat ve bol kazançla bütünleşir. Ama kent yaşamının asıl zorluklarından kimse bahsetmez. İnsanların büyük umutlarla göç ettikleri şehirlerde ayakta kalma mücadelelerine kimse odaklanmaz. İmkânsız hikayelerin peşinden giden insanlar, kentin diğer yüzünde yoksulluk ve sefaletle karşılaşır; Kendilerini gecekondulu kentine dönüşen izbe yerlerin karanlık sokaklarında bulurlar. Rasim Özdenören, *Pazar Boşluğu*²⁰⁰ öyküsünde kentlerin insanı cezbeden ışıltılı cazibesine dikkat çeker. Kırsalda hissedilmeyen, sadece kentte yaşanabilecek duygular vardır ve insan bu duyguların cazibesıyla de kentli olmanın özlemini çeker. Ancak kentli insan aynı düşüncelere sahip değildir. O, kentin tüm olumsuzluklarını görmüştür.²⁰¹ Kıran da öyküsünde aynı sessizliği vurgular. Anlatıcının söylemek istediği ama söyleyemediği cümlelerle esas anlatılmak istenen de anlaşılmış olur: “Onlara üç yıldır bir damla kar yağmadığını söyleyecek oldum, boğazımda bir yumru büyüdü, sesim çıkmadı...”²⁰²

Kente göç; çoğu insan için onların aşamayacağı engellerle doludur. Kentin sunduğu imkanlar bir tarafta, alıp götürdükleri ise başka bir tarafta durur. Bazen aşılabilir engeller şehirde tutunamamaya neden olur ve geri dönmek zorunda kalınır. Ahmet Karacan, *Mobilet* adlı öyküsünde, iş imkanları umuduyla kente göç eden bir ailenin şehirde tutunamamasına vurgu yapar. Çocuğun gözünden aktardığı iki yıllık bir göç serüveninin artık sonuna gelinmiştir. Tekrar geri dönmek ise daha zordur. Öyküde anlatılana göre, göçüp gittikleri kasabada da o ayrıldıkları havayı bulamazlar. İnsanlar daha yabancı olmuştur. Onları önemsemeyenlerin sayısı da artmıştır. Bir anda kendi öz kasabalarında yabancı olmuşlardır. Geri dönüşlerin de zorluğuna dair dikkat çeken şu cümleler, göçün sonrasında neler olduğunu aktarır:

---

¹⁹⁹ Serhat Kıran, “Botan Çayı Bizden Geçer, *Varlık*, Sayı: 1345, Ekim 2019, s. 42.

²⁰⁰ Rasim Özdenören, İmkânsız Öyküler, *İz Yayıncılık*, 2021, s.75,

²⁰¹ Necip Tosun, *a.g.e.* s.75.

²⁰² Serhat Kıran, “Botan Çayı Bizden Geçer, *a.g.e.*, s.43.

“Aile olarak iki yıl süren büyük şehre göç denememiz babamın işleri yönünden hüsrarla sonuçlanınca yorgun ve güvensiz döndüğümüz memleket bizi, sırtımızı çevirip giderkenki ilgiyle karşılamadı. Daha doğrusu gurbette yeni işyeri açma, ev kurma, işlerin kesat gidişi büyük şehre tutunamama babamın parasal durumunu zayıflatmıştı...”²⁰³

Kırsal hayatın birçok zorluğu vardır. Bunların en başında kazanç elde etme yollarının azlığı gelir. Bu durum özellikle gençleri etkilediği için en başta kırsaldan göçü düşünen gençler olmuşlardır. Cihan Aktaş, “Rögar Kapağı” adlı öyküsünde bir kasabada inşaat işçiliği yapan insanların çocuklarının zamanla İstanbul’a göç etmelerini, kasabanın imkanlarının kısıtlı olmasına, çalışma ve iş koşullarının azlığına bağlar. Babalarının yapmış olduğu mevsimlik göçün, memleket özlemi ile birlikte hep geri dönüş ile sona ermesi gençlerde karşılık bulmamıştır. Onlar, kasabadan ayrılıp kentin yaşamına uyum sağlayarak, hayatlarını burada geçirme niyetindedirler. Aktaş, kuşaklar arasındaki bu farka da şöyle dikkat çeker:

“Eskiden, onun mevsimlik işçi olarak büyük şehirlere gidip geldiği çağlarında, güvenliydi bucağ. Sonra köyler bucağa taşınmaya başlamıştı. Bir gelen de uzun süre kalmaz, akrabaların çağrısıyla büyük şehirlere göç ederdi. O yüzden de hep bir eğretilik hâli hâkim olmuştu ilişkilere. Kim sahiplenecekti çarşuyu pazarı? Fiyatlar birbirini tutmuyordu.

Babasının kuşağının erkekleri büyük şehirlere çalışmaya giderken tamamen göçmeyi aklına getirmedi. Grup hâlinde gider gelir, bekâr odalarında kalırlardı. İnşaat işçiliği veya hâlde hamallık yaptılar. Kimisi sakatlandı, kimisi iş kazasında, kimisi bakımsızlıktan öldü. Babası dayanılmaz bel ağrılarıyla geçirdi geriye kalan yıllarını. Kazandığıyla eski çarşı yakınlarında bir ev yaptırabilmişti. O kuşağın yetiştirdiği oğullar evlenip eşleriyle taşındı İstanbul’a, benzer işlerde çalışırken karıları da temizlik işlerine girmeye mecbur kaldılar.”²⁰⁴

²⁰³ Ahmet Karacan, “Mobilet”, **Hece Öykü**, Sayı: 104, Yıl: Nisan-Mayıs 2021, s.41.

²⁰⁴ Cihan Aktaş, “Rögar Kapağı”, **Dergâh**, Sayı: 382, Aralık 2021, s.6.

Ancak kentte yaşamanın zorluğunu sonradan fark edeceklerdir. Kent yaşamı insanı tüketen ve topluma yabancılaştıran bir illete dönüşmüştür. Geri dönmek ise bir mağlubiyetin göstergesidir. Bu yüzden, kalıp buna katlanmak gerektiğini oğlunun karısının gözünden öyküde şöyle aktarır:

“İstanbul’da yaşamak, paranın hesabını bilmeye zorluyordu. Daracak giriş dairesinin kirasını canı istediğinde arttırırdı ev sahibi. Şimdi bir de korona salgını vardı. Kalmak zordu, dönmek ise başarısızlığı gösterirdi. Kendisi ayaklarını sağlam basmak zorundaydı. Hesabını bilmezse, kurtulamazdı ki borçtan...”²⁰⁵

Mevsimlik işçiler çalışmak için gittikleri yerleri ikinci yurtları olarak görmeye başlarlar. Yaz mevsiminin büyük bir kısmı iş için gidilen bu yerlerde geçer. Fatih Kutlubay mevsimlik işçilerin ikinci memleket algısını ön plana çıkardığı *Toprak Ana Kurt Baba* öyküsünde iki şehir arasında yaşanan hayatlara dikkat çeker. Çalıştıkları memleketleri ve yaşadıkları, doğup büyüdükleri memleketleri arasında geçen bir hayatı şöyle dile aktarır:

“Çadır ahalisi yola çıkmıştı. Memleketlerine vardıklarında yaz boyu kazandıkları ne ise onu harçlık edecekler ve yeni bir mevsimin gelişini evlerinde bekleyecekler. Kış ağır geçecek belki. Ama çadırın değil bir damın altında olacaklar. Geceyi uzun bir kış türküsü diye dinleyecekler. Havalalar ısınmaya durduğunda yine dönecekler yazlık yurtlarına.”²⁰⁶

Kentli insan yalnız insandır. Kalabalık topluluklarda kaybolmuştur. Sırdaşı, dostu olmayan insanın, hayatı da bir sırdır. Ahmet Topbaş, *Matmazel Amabella* adlı öyküsünde, kahramanın sevdiği uğruna her şeyini terk edip İstanbul’a gelişini merkeze almıştır. Kendine yeni bir hayat kuran adam evlenir ve orada yeni bir

²⁰⁵ Cihan Aktaş, Rögar Kapağı, a.g.e., s.6

²⁰⁶M. Fatih Kutlubay, Toprak Ana Kurt Baba, *Post Öykü*, Sayı: 46, Mayıs Haziran 2022, s.16.

yaşama başlar. Bu sırrını karısından bile saklar. Çünkü kentli insanın sırları vardır. O göçün de bir nedeni vardır. Ancak tutunamamışlık insanı sırlarına döndürür ve hayatını sorgulatır. Anlatıcının gözünden tanık olunan adamın hikayesine şöyle değinilir:

“Küçük bir Anadolu kasabasında geçen çocukluğunu, ilk aşkını, annesini kaybedişini, sonra sevdiği uğruna her şeyi terk edip İstanbul’a gelişini anlatmazdı. Bu yüzden karısı bile bilmezdi onun konargöçer sevdalı olduğunu. Vaktiyle buraya geldiğinde, ismini buraya yerleşen Karay Yahudilerinden alan semtte bir otele sığınmış, burada, eski bir Rus asilzadesinin himayesinde bir süre çalışmış, sonra yine o adamın tavsiyesiyle Tatavla’da bir balık restoranı açmıştı. Karısıyla da orada tanışmışlardı zaten. İşletme fazla dayanamamış, karısı da günün birinde çekip gitmiş.”²⁰⁷

Hasibe Çerko, *Kuzey* adlı öyküsünde, kırsaldan kente göçün insanda bıraktığı duyguları, yalnızlık, yoksunluk ve kimsesizlik duygularını, bir karakterin gözünden aktarır. Her ne kadar göç zorunlu olmasa da en nihayetinde kimse yurdundan koparılmak istemez. Kentin imkanlarının kırsalda da olduğunu düşünselelerdi yine de göç ederler miydi? Hasibe Çerko bu zorunlu olmayan göçleri bir koparılış olarak nitelemiştir. Anayurdundan koparılan karakter, kentin çürümüşlüğüne terk edildiğini düşünür ve bunu şöyle ifade eder:

“Sanki ince kenarları kesti avuçlarımı, dipten hissettirdi acıyı ve huzuru, sergiledi boydan boya yaşamın duraklarını, hafif nabız atışlarındaki kutlu derinliği.

Çünkü ana yurdundan koparılıp şehirlerin çürümüşlüğü içerisinde fırlatıldığımdan bu yana duyuyorum yoksunluğu, bağrımda çöreklenen dile gelmez hüznün boşluğunu, ateş ve buzdan doğma.

---

²⁰⁷ Ahmet Topbaş, “Matmazel Amabella”, *Post Öykü*, Sayı: 13, Kasım-Aralık 2016, s.25.

O narin titreyişler içinde eğilerek iç geçirdi, arttırdı tutkumu.
Bağladı beni sırlarla dolu gövdesinin büklümleriyle, köklerinin alacakaranlık
evrenine, duyulmadık seslerle büyülerin kubbesine.”²⁰⁸

Aynı yalnızlık duygularını Zübeyde Andıç’ın *Bağ Bozumu* öyküsünde de görürüz. Gazi olan çocuğu ile bir şehirde yaşamak zorunda olan kadının şehre dair duyguları şu şekilde ifade edilir:

“Doğup büyüdüğü aşık olduğu toprakları geride bırakarak türküsünü hiç bilmediği, bilmek istemediği şehre yerleşmek zorunda kalmak, kadının yarasını sürekli kanatıyordu. En çok da yeri değiştirilen bir eşya gibi uzun süre kollarında taşıdığı oğlunun zaman zaman isyana varan susuşu tüketiyordu.”²⁰⁹

Kente göç bazen de bir kaçıış simgeler. Tanınmamak, bilinmemek belki de şehrin kalabalığında yok olamaktır. Ama bu yok oluş acı bir yalnızlığı, kimsesizliği ve çaresizliği doğurur. Umduğunu bulamayan insan git gide toplumdaki uzaklaşır ve bir yabancıya dönüşür. Gerçek anlamdaki yabancılık artık ruhun dünya ve üzerindeki her şeye karşı yabancılığa dönüşür. Mustafa Nezihi Pesen böyle bir yabancılaşmayı *Acı Çay* adlı öyküsünde dile getirir. Kendi köyünde doğup büyüyen bir kadının şehrin karışıklığı içerisinde kayboluşunu şöyle anlatır:

“Göç başlamıştı. Annemin karıldığı toprak ve o topraktan beslenen çiçeklerin kokuları geride kalmıştı. Annemin göçü bitmedi ve annem yerleşecek bir yer bulamadı şehrin kenar mahallelerinde bile. Herkesi yabancı saydı. Yalnızlık onu aldı. Aldı ve bırakmadı. Kafası karışık bir yalnızlık.”²¹⁰

²⁰⁸ Hasibe Çerko “Kuzey”, *Hece Öykü*, Sayı:101, Yıl: Ekim-Kasım 2020, s. 10.

²⁰⁹ Zübeyde Andıç, “Bağ Bozumu”, *Hece Öykü*, Sayı: 110, Nisan-Mayıs 2022, s.79.

²¹⁰ Mustafa Nezihi Pesen, “Acı Çay”, *İtibar*, Sayı: 85, Ekim 2018, s.26.

Kentler insanın düşünce dünyasını, olaylara yaklaşım tarzını da değiştirir. İnsanın karakterindeki bu değişikliklerle kırsaldaki hayat ve kişiler ötekileşir. Artık yabancı bir yer olan memleketi, onun gözünde başka bir yere dönüşür. Eğitim için ya da iş için küçük yaşlarında memleketlerinden ayrılan bireyler, gençlik dönemlerini büyük kentlerde geçirirler. Onlar için artık başka bir dünya vardır. Dönüp memleketlerine yerleşenlerin sayısı oldukça azdır. Çünkü geri dönüş bir şeyi başaramamış olmanın alameti sayılır. Yine de babalar çocuklarını gurbete yollarken geri dönmesinler diye yollamazlar. Okusun kendi ayakları üstünde dursun isterler. Ama geri dönmeyecekleri akıllarına gelmez; yahut getirmek istemezler. Yıldırım Türk “Kuşlar Döner mi Yurduna?” adlı öyküsünde, bu soruların cevabını aramıştır. Üniversite sınavını kazanmasıyla memlektinden uzaklaşan bir kızın ilk yıllarının memleket hasretiyle geçmesine, zamanla memleket özleminin tersine dönüşüne ayna tutar. Yılların geçmesiyle hikâye kişisi için kendi memleketi gurbet olur. Orada yaşayanlar da birer yabancıya dönüşür. Karakterin bu dönüşümü şu cümlelerle özetlenir:

“Ancak yıllar öncesinde bıraktığın anıların büyüsü bozulmuştu bir kere. Geçmişin izleri hafızandan silinmiş; o eski kasaban gözünde ufalmış, yok olup gitmişti. Eski günlerin tortusu kalmamıştı. Herkes yabancıydı sana. Zaman ne çabuk eskitmiş, tüketmişti her şeyi.

İçinden hayallerin göçüyordu. Kimseyle konuşacak ortak nokta bulamıyordun. İstanbul’dan ilk zamanlardaki dönüşlerinde, sabaha kadar anlatmakla bitiremediğin, dinlemekle doyamadığın o günler buruk bir tebessümle dudaklarına ilişmişti. Şimdi onlar anlattıkça sen kabuğuna çekiliyordun. Gönül bağın kendiliğinden çözülüyordu bu topraklardan. Soluklaşan hatıralar, belirsizleşen simalar senin için bir anlam ifade etmiyordu. Bavulun kapının önünde kim bilir kaçınıcı defa seni bekliyordu. Bu defa hangi duygularla yol alacağımı bilmiyordun. Pörsümüş hayallerini ardında bırakırken sadece kendin için yaşayacağını mırıldanıyordun. Kimse bir şey anlamıyordu sözlerinden. Herkes birbirine, senin değişen yüzüne anlamsız bakıyordu.”²¹¹

---

²¹¹ Yıldırım Türk, “Kuşlar Döner mi Yurduna?”, **Hece Öykü**, Sayı:72, Aralık 2015-Ocak 2016, s.22.

Göç eden bireyler ne zaman oralı olurlar? Yıllar geçse de esas memleket neresi olmuştur? Soru hep vardır. Köklerin ve bağların kurulduğu memleket, ana yurt varlığını korumaktadır. İstanbula göç eden birey, kaç kuşak sonra İstanbullu olur? Günümüzde insanların memleketleri sorulduğunda; “aslen Bulgar göçmeniyiz veya atalarımız balkanlardan göçmüş kökümüz oradadır” açıklamasını ne zamana kadar yapmaya devam ederler? Müzeyyen Çelik, “Uyandırma Servisi” adlı öyküsünde, bunlara vurgu yapmıştır. Yıllar, göçmen bir ailenin göç ettikleri şehirle özdeşliklerini kurmaya yetmez. Nesiller değişse de göç edilen yer (memleket) “nerelisin” sorusuna verilen cevapta yaşamaya devam eder. “Nerelisin” sorusu dolaylı olarak “öteki” olmanın imasını taşır. Göç edenler “orada”, yani göç ettikleri yerde yaşamaktadırlar ama oralı olamamaktadırlar. Aslen başka bir yere aittirler. Öyküde bu bakış açısı şu cümlelerle kendini belli eder:

“Aslen Şuhutlular. Bizim buralarda zaten Satılmış diye isim yoktur. Satılmış amca bundan çok muzdarip olmuş olacak ki oğullarına devrine göre modern denilebilecek isimler koymuş. Buraya kapıcılık niyetiyle gelmişler ama sonra yeni açılan fabrikaya girince beklediklerinden daha iyi kazanır olmuş hayatları. Üst üste çocuk yapmışlar. Bir de bizim sokaktaki bu evi almışlar. Buralı olmuşlar artık.”²¹²

Bir durum daha vardır; o da kentli insanın göç eden bireylere karşı bakış açısıdır. Göç ve mültecilik başlığı altında mültecilere bakış açısının nasıl farklılaşabileceği anlatılmıştı. Aynı bakış açısının kentli insanın gözünden köylüye bakış açısıyla da var olduğu söylenebilir. Mültecilik konulu öykülerde bahsi geçen Nadir Aşçı'nın “Rol Çatışması” adlı öyküsünde, mültecilerden rahatsızlık duyan karakter oyuncusu, benzer rahatsızlığı Anadolu'dan göç eden insanlardan da duymaktadır. Onun düşüncelerini anlatıcı şöyle ifade eder; “Sayılarının azaldığı kendi kuruntusu değil. Anadolu'dan gelen göç dalgasının bu şehri nasıl bozduğunu herkes biliyor diye iç geçirdi. Kimi arasan burada...”²¹³

²¹² Müzeyyen Çelik, “Uyandırma Servisi”, **Hece Öykü**, Sayı: 105, Haziran-Temmuz 2021, s.19.

²¹³ Nadir Aşçı, a.g.e. s.57.

Kentli insanın kırsala bakışı, göç eden insanların üzerinden edinmiş olduğu bakış açısıyla şekillenir. Kendi memleketlerinde tutunamamış, kök salmamış insanların göç ettiği kentlerde kendilerine olan bakış açısının aslında memleketlerine olan bakış açısı gerçeği ile yüzleşirler. Heidegger'in köklere bağlılık (Ortsverbundenheit) kavramını göçle birlikte tahlil eden Toprakkaya'nın bir yerde mukim olamamış insana vurgu yaptığı üst bölümlerde aktarılmıştı. Zeynep Uzunbay *Lamia* adlı öyküsünde kırsaldan göç eden insanların aslında kentli insanın da buldukları şehirlere kök salmasına engel olduğunu vurgular. Kentli insana göre onlar Mardinli, Diyarbakırlı veya Muşludur. Uzunbay'ın öyküsünde sürekli göçe maruz kalınan kentte yerli insanların sayısının da gittikçe azaldığına dikkat çekilir. Göç eden insanlar kim olursa olsun gelmiş oldukları coğrafyanın kütürünü ve kimliğini de beraber getirmektedir. Bu durum öyküde şu şekilde aktarılır:

“ Karşı evin genç kızı, buraya taşındığımda kapıdan uğramış, ‘Uğursuz bu ev’, demişti ‘oturup kök salan olmadı daha, kim geldiyse dün var bugün yok!’ bir ürperme geçmişti sırtımdan. Amaaan demiştim sonra senin saldıgın kökü sevsinler! Kök mü kalmış, sokak boydan boya Diyarbakır, Mardin, Muş...²¹⁴”

İnsan gelenek, görenek gibi normları yaşadığı toplumla öğrenir. Köklere bağlılık kavramı ise bu normlara bağlılığı çağırıştırır. Bir yerde iskân edememiş ve tutunamamış insanlar göç ettikleri yeni yerde yeniden bir gelenek inşasına yönelirler. Uzunbay bu inşa sürecini kök salmak olarak kullanır. Ancak karakterin bulunduğu mahallede baskın kültür ona ait olmayan yabancı bir kültürdür. Öyküde bahsedilen bu durum kentli insanın taşralı veya kırsaldan göç etmiş insan algısına da önemli bir örnek oluşturur.

---

²¹⁴ Zeynep Uzunbay, “Lamia”, **Varlık**, Sayı:1300, Ocak 2016, s.48.

3.3. SAVAŞ NEDENİYLE GÖÇ

Topluluk halinde yaşamının getirdiği bir gerçeklik olan savaş, insanın varlığı devam ettiği sürece var olacağına dair düşünceler vardır. İnsan gerçekliğinin en acı yanlarından savaş olgusu edebiyata da yansımıştır. Bu yansımaya zayıflar ve güçsüzler üzerinden de çoğu zaman işlenmiştir. Feride Kaya *Şam Ressam ve Güvercin* adlı öyküsünde o zayıfların gözünden savaşı şöyle anlatır:

“Evet o gün, ayaklarını bastığında, toprakta bir karış iz bırakmayacak kadar küçük bir kız olacaktı; her çocuk gibi korkacaktı alev püsküren uçaklardan, kötü soğuk silahlardan, bürgülü kaçak yüzlerden, yıkılan evlerin duvarları altında feryat eden kırmızı renklerden, evladını kaybetmiş kadınların yırtılan çığlıklarından... ve hemşirelerden.”²¹⁵

Bu bağlamda savaşın edebiyatla olan bağı ilk destanlara kadar götürülebilir. Neredeyse her savaşın ardından toplumu etkileyen keder ve üzüntülere göç de eşlik eder. Savaş yıllarında ortaya çıkan eserler ise edebiyatta “savaş edebiyatı” olarak tanımlanan ve günümüzde de tartışılan bir kavramı doğurur. Ancak daha önemli eserlerin savaşların ardından yazıldığını görürüz. Bunda önemli faktör insanların savaş zamanlarında daha hissi ve fevri olmalarıdır.²¹⁶

Savaşın anlatılması ve savaşta insanın çektiği acıların kaleme alınması, tarihi açıdan da önem arz etmektedir. Çünkü savaşların toplumda ne derece bir tahribat yaptığını, cephede savaşan askerlerin ne tür zorluklarla karşılaştığını anlamak için eserlerin kaleme alınmış olması gerekmektedir. Batı’da bir savaş edebiyatının varlığından söz edilse de Türk Edebiyatında tam anlamıyla bir savaş edebiyatının olduğunu söyleyemeyiz. Harun Duman; 1917 yılında Yeni Mecmuada yayınlanmış bir makaleye atıfla şunları söyler:

“Makalede evvelâ, Avrupa’daki savaş edebiyatının zenginliğine dikkat çekilir. Oysa Türk edebiyatında bundan söz etmek mümkün değildir.

²¹⁵ Feride Kaya, **a.g.e.**, s.168.

²¹⁶ Harun Duman, Savaş Edebiyatı, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.58, Sayı:1, 2018, s.101.

Kahraman Türk askerleri Kafkas hudutlarında, Sina ve Irak çöllerinde, Çanakkale’de nihayetsiz bir iman ve heyecanla çarpışırken, onların kahramanlıklarını anlatan şiirler yazılmamıştır. Bu acıları terennüm eden bir bestekâr veya onları tasvir eden bir ressam çıkmamıştır. Bunun tek sebebi aydın zümrede aranmalıdır. Halkla aydınlar arasında asırlardır var olan ayrılık devam ettiği müddetçe aydın; halkın dilini, zevkini, ahlakî temayüllerini bilmediği müddetçe, savaş edebiyatı vücuda gelemez.”²¹⁷

Savaş dönemleri, modern dünyanın haberleşme imkanlarından dolayı toplumları birbirine bağlar. Artık bir ülkede savaş olduğunda, o ülke çok uzak dahi olsa, farklı ülkeler bundan haberdar olur ve orada yaşananlara tanıklık eder. Adnan Özyalçınlar ikinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul çehresinden savaşın ve göçün nasıl aniden ortaya çıktığını *Torik Akını* öyküsünde şöyle anlatır:

“Babamın işsiz kalışı başka olaylara yol açmış olmalıydı. Dediklerine göre Alman orduları Edirne sınırına dayanmıştı. Trakya’ya bir sıra Fevzi Çakmak koruganları yapılmış, top, makineli tüfek yuvaları oluşturmuştu. Bu durumda doğrudan tehlike altında bulunan İstanbul’un boşaltılmasına karar verildi. Anadolu’da akrabası, yakını olanlar, kilimini kabını kacağını bir denk yapıp göçe başladı. Biz gidecek yanlarına sığınak kimsemiz yoktu. Babam, çareyi evimizi satmakta buldu. Bu parayla ileride daha güzel bir ev alabilmeyi düşünüyordu. Bankalara güven olmazdı. Hele savaşın gemi aزیya aldığı o günlerde. Aldıkları parayı altına yatırdılar. Para, annemin kolunda uzun süre bilezik olarak dolaştı.”²¹⁸

Türk edebiyatında savaşın yer edinmesi ise son dönemde kaçınılmaz olmuştur. Sınırlarında yaşanan birçok savaş ve sonrasında yaşanan mülteci akınları nedeniyle toplumun ilgisiz kalmadığı bu olaylara Türk edebiyatı ve öykücülüğünün de kayıtsız kalmadığını görürüz. Irak’ta, Afganistan’da ve son olarak Suriye’de yaşanan savaşlar hem toplumu hem de toplumun özelinde bireyi etkileyen sarsıcı neticeleri doğurmuştur. Türkiye’nin Suriye sınırına yakın yerleşim yerleri burada devam eden çatışmalardan daha fazla etkilenmiştir. Savaşa tanık olmanın yanı sıra

---

²¹⁸ Adnan Özyalçınlar, “Torik Akını”, *Kitaplık Dergisi*, Sayı:183, Ocak-Şubat 2016, s.71.

sınırdan atılan roket ve mermilerin hedefi de olan bu şehirler, hem mültecilerin en çok göç ettiği yerlerdir hem de savaşa tanık olmanın endişesini taşımaktadırlar.

Ahmet Yağan, *Uzak* adlı öyküsünde; Suriye savaşından dolayı Rakka'dan Mardin'e göç eden Tesnim adlı bir kızın yeniden memleketine döneceğini öğrenen Ali ve Eslim'in üzüntüsü üzerinden savaşı ve çaresizliği anlatır. Sınırın diğer tarafı olan Rakka'nın bombalanışını izlemeleri ve Tesnim'e üzülmelerini öyküsüne taşır. Ali'nin eşi Eslim'e düşen bombalardan korkup korkmadığını sorduğunda savaşa ve göçe insanın nasıl zamanla alıştığına dair önemli bir not düşer. Öyküde insanın yaratılışı gereği çeşitli şartlara uyum sağlayabilen bir varlık oluşu merkezinde savaş ve göç olguları anlatılır.

“Korkmuyor musun sen Allah aşkına Esin?”

‘Başlarda evet, yani üç yıl evvel falan. Ama insan arsız bir yaratılmış gerçekten Ali, her şeye alışıyor. Alıştım bu patlamalara. Bak şurada ışığı kısık bir sokak lambası var, direği de öne doğru eğilmiş; işte onun yanı başındaki eve havan mermisi isabet edince savaşa komşu olmayı da öğrendim. Ayrıca silahlı, uzun sakallı bir militanla aynı marketten alışveriş de yaptık; aynı raftan ben yoğurt aldım o beyaz peynir. Kalaşnikovun gürültüsüyle bir tabancanın pat pat sesi arasındaki farkı çok kolay ayırt edebilecek bir müzik kulağım bile oluştu. Ben bu dili öğrendim sayılır; havan, militan, kalaşnikov... dilin de öğrenince savaşın, aramızdaki yabancılik kalkıverdi; senle ben gibi olduk işte...’²¹⁹

Sonraki paragrafta Tesnim'in tekrardan Rakka'ya göç edecek olması onların şahit olduğu bu bombardımanla daha da dramatikleşir. Ali sigaraya yeniden başlamasının gerekçesi olarak Tesnim'in Rakka'ya dönecek olmasını gösterir. Çaresizlik içerisinde elinden gelen tek şey sadece sigaraya başlamaktır:

²¹⁹ Ahmet Yağan, “Uzak”, *Post Öykü*, Sayı: 36, Eylül Ekim 2020, s.37.

“Sigarayı bıraktın diye biliyordum, nereden çıktı bu paket?”

“Tesnim’in döneceğini öğrenince... Şimdi buradalar, yakında orada olacaklar.”

Orada diye gösterdiği yerler sabaha kadar alev alev yandı; uçaklar yağmurun söndürmesine fırsat vermiyordu. Ambulanslar ertesi gün bile sınırdan insan taşıdı.²²⁰

Savaş dönemleri toplumda yer alan her bireyi etkilemiştir. Erkekler cepheye giderken kadınlar onların yollarını gözleyerek açlık, sefalet ve kimsesizlikle birlikte çocuklarını ve ailelerini korumak zorunda kalırlar. Bunun üzerine bir de göç etmek mecburiyetinde kalınca hayata tutunma yükünü tamamen tek başlarına taşırlar. Kocaların ölümü ve kadınların çocuklarıyla göç etmek zorunda kalması, insanın başına gelebilecek en talihsiz olayların başında gelmektedir. Suriye iç savaşında bu kadınların da sayısının oldukça fazla olduğu bir çok defa dile getirilmiştir. Okul çağına gelmiş çocuklarıyla dil bilmedikleri bir memlekette babasız, yersiz ve yurtsuz sığınmacılar olmuşlardır. Bu yükü henüz beş altı yaşındaki çocukların da sırtlandığını, her çocuğun kendinden bir küçük kardeşine bakıcılık yaptığı bir gerçekliğe Erva Kara da kayıtsız kalmamıştır. Savaşta en çok yıpranan kadınların bu sıkıntılarına dair yazdığı öyküye, *Kuşlar için Küçük Şemsiyeler* adını vermesi de manidardır. Bir annenin ve bir kadının tükendiği andır aslında aktarmak istediği.

“Günler sonra bir kente geldi. Geceydi, sessizdi. Bir duvar kıyısına çöküp sabahı bekledi. Geceydi ve insanlar savaşmıyorsa sevişiyorlardı. Ölen çocuklarının yerine yeni çocuklar doğuyordu kadınlar. Ölen babalarının yerine yeni babalar buluyordu çocuklar. Ölen kocalarının yerine yeni adamlar... Asfur kendinden başka kimseyi bulmak istemiyordu. Kaç kişiyi kaybetmişti? Kaç çocuk doğurmuştu? Evi kaç kez yıkılmıştı? Kaç şehir geçmişti, kaç kez sevişmişti... Umut kaç kere sönmüştü içinde kim bilir. Umut, çok cılız bir mum alevinden başka bir şey değildi. Hevesle yakılan ve bir başkasının nefesiyle sönen...²²¹

²²⁰Ahmet Yağan, “Uzak”, **a.g.e.**, s. 37.

²²¹ Erva Kara, “Kuşlar İçin Küçük Şemsiyeler”, **Hece Öykü**, Sayı: 107, Ekim-Kasım 2021, s.147

Numan Altuğ Öksüz, göç ve mültecilik kavramlarına farklı bir açıdan bakan öykücüler arasındadır. Savaşta mülteciliği göze alamayan insanların diğer devletlere bakışını bir çocuğun gözünden aktarır. Savaş zamanında mültecileri istemeyen devletlerin, ülkelerindeki militarist grupları destekleyerek, savaşı ve ölümü devam ettirdiklerine vurgu yapar. Mülteciler için en kötüsü istenmedikleri bir ülkeye sığınma olmuştur. Ölümü bile göze alacak kadar önemli bir mülteci karşıtlığına vurgu yapmak ister. Mülteci temalı öykülerde keder, hüznün ve matem hakimdir. Ancak savaş dönemini anlatan öyküler göç olgusunu geride bırakır. Artık tek sorun göç değil belki de göç edebilecek bir ülkenin dahi olmayışıdır. Kimsesiz hisseden bu insanlar kendi öz vatanlarında hem öksüz hem de yetim kalmışlardır. Numan Altuğ Öksüz de öyküsüne *Kimsesizlik* adını koyarak bu durumu kardeşlerin konuşmaları üzerinden, savaşın ve yerlerinden edinmenin yıkıcı etkisini belki de en çok etkilenen çocukların gözünden şöyle aktarır:

“Atamın haziresi, kardeşimin ilk nefesi ile dolu öz vatanımda kimsesizim. Kimsesiz! Sen de yapayalnızsın Elif! Dünün töhmeti atalarımın omuzlarında, bugünün kabaati ise kardeşlerimin. Çünkü bizi kurşunların kucağında kimsesiz bıraktılar Elif!

Medeniyetin kıtasında horlanıyor, vuruluyor, katlediliyor. Duvarlara sapanlarla gedikler açmaya çalışıyoruz. Milyarlık nüfusun analarımızın karınlarındaki ceninlere saldırışına karşı koymaya çabalıyoruz. Kukllarına devletler kurmak isteyen demokratik insanlar tarafından güpegündüz boğazlanıyoruz. Vatanımızda sahipsiz, kardeş bağında isimsiz, yaban elinde teröristiz”.²²²

Burada asıl dikkati çeken ise onların göç ederek sığındıkları ülkelerde mülteci değil de terörist olarak adlandırılmalarındaki rahatsızlıktır. Bu düşüncede olan insanlar, göç etmek yerine vatanlarında kalarak hayata tutunma çabası içerisine girmişlerdir. Fakat kendi vatanlarında olsalar da, sınırı geçmeseler de sınıra yakın yerlerdeki mülteci kamplarına göç ederek yardım bekleyen insanlardan olmuşlardır. En nihayetinde kendi öz vatanlarında mülteci olmuşlardır.

²²² Numan Altuğ Öksüz, “Kimsesizlik”, *Hece Öykü*, Sayı:71, Ekim Kasım 2015, s.179.

Türkiye'nin sınırlarındaki bir diğer savaş olan Amerika-Irak savaşı da benzer şekilde Türkiye'yi etkilemiş, Suriye kadar olmasa da kısmi bir göç dalgasına neden olmuştur. Ancak daha da ilginç Irak vatandaşlarının ülkelerini işgal eden Amerika'ya sığınmaları olmuştur. Özgen Felek *Bağdatlı Tamirci Hişam* adlı öyküsünde Amerika ve Irak arasındaki savaşa odaklanarak oradan kurtulup Amerika'ya mülteci olarak gelen Hişam'ın hikâyesi üzerinden savaş ve mülteciliğe dikkat çeker:

“Büyük bir ova gibi düz, dümdüz bir eyaletin orta yerinde durgunluğu ile insanı yoran bu renksiz, sıkıcı şehre on sene kadar önce gelmişti. İlk zamanlar mescitte, sonra kaçak göçmenlerin sekiz on kişi üst üste yaşadıkları bodrum katlarındaki tek odalık bekâr evlerinde kalırken, kimi zaman otoparklarda kimi zaman evlerin arka bahçelerinde arabaların yağını, kırık farlarını, fren disklerini değiştire değiştire, eski arabalar alıp sata sata az buçuk düze çıkmış, geçen yıl da bu küçük tamirhaneyi açmıştı nihayetinde.”²²³

Kaybedilenlerin acısına vurgu yaptığı aynı öyküdeki aşağıdaki metinde de bu derin acıyı göstermek ister. Göç ettiği yerde, insanlar onun bekâr olmasına karşılık evlenebileceği birilerini önerirler ama o kabul etmez. İnsanlar ise neden kabul etmediğini kendilerince yorumlarlar. Bu yorumlarda aslında bir savaştaki sıradan olayların, herkes tarafından bilinmesine karşın olağan karşılanması durumuna dikkat çekilir. “Bu böyledir” yaklaşımı savaştan uzak insanlar için bayağı ve sıradanlaşmıştır artık. O insanların düşüncelerini şu şekilde aktarır:

“Kimseye bulaşmayan, işinde gücünde, başı hep önünde, mutedil, sakın ve nikbin halleriyle mescitte hayli makbul bir damat namzedi olarak görülürdü. Fakat Hişam, bütün teklifleri yanıtız bırakır, sessiz ve mahcup gülümseyerek geçiştirirdi. O sessiz kaldıkça da hakkında hikâyeler bitmezdi. Bağdat'tayken bir ailesi olduğunu, büyük bir bombardımanda hepsini

---

²²³ Özgen Felek, “Bağdatlı Tamirci Hişam”, **Hece Öykü**, Sayı: 104, Nisan-Mayıs 2021, s.53.

kaybettiğini, yüreğindeki yas bir türlü dinmediği için tekrar evlenmeğe yanaşmadığını söyleyenler de vardı ya doğrusunu Allah bilir.”²²⁴

Savaşlar, insanın kısa bir anını değil tüm yaşantısını etkileyecek derin ve onarılmaz yaralar açar. İnsan hayatını baştan sona etkileyen bu olay, göçle birlikte kalıcı olarak insana hasar verir. Birinci Dünya Savaşı sırasında da Osmanlı Devletinin nerdeyse her karış toprağında savaş ve çatışma gerçekleşmiş, büyük insani dramlar ve göçler yaşanmıştır. Bu savaştan da en çok etkilenenlerin başında çocuklar gelir. Haydar Ergülen; *Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?* adlı öyküsünde Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan göçlere vurgu yapar. Ama bu göçü üç yaşındaki bir çocuğun hayatı üzerinden anlatır. Henüz üç yaşındayken annesini ve babasını kaybeden bir çocuğun Aşkale’den Eskişehir’e göçünü ve bu göçün onun hayatını nasıl değiştirdiğini şöyle anlatır:

“Annesini babasını hiç tanımamıştı, o 3 yaşındayken ikisi de ölmüştü, başka kardeşi de yoktu, bir bibisi varmış, Eskişehir’e dedemlerin köyüne yerleşmiş, neden, niye, dayısı atının terkisine koymuş babaannemi, Aşkale’nin Hacıhamza Köyünden Eskişehir’in Sarıkavak Köyüne, bibisinin yanına getirmiş, bırakmış, gitmiş. Son görüş.

Alevi Köyünde iki ‘Kürt’. Bibisi ve babaannem. Annesinin babasının ölüm nedeni bilinmiyor, babaannemin de pek çok eski insan gibi zamanında çıkarılmış bir nüfus cüzdanı yoktu, 1910-1912 yılları arasında doğmuştu. Öldüğünde kemik yaşı ölçümü yapılmış, 90-92 yaşlarında olduğu söylenmişti. 1915. Birinci Cihan Harbi yılları. Başka yıllar. Başka işler güçler. Başka göçler.”²²⁵

Göçler kimliklerin iç içe geçmesine ya da farklı kimlik ve aidiyetlerin demografik hareketliliğine de neden olmuştur. 19.yy. göçleri buna önemli bir örnek oluşturur. Kafkas coğrafyasından, Balkanlardan, Kırım’dan ve daha birçok yerden

²²⁴ Özgen Felek, “Bağdatlı Tamirci Hişam”, **a.g.e.**, s.53.

²²⁵ Haydar Ergülen, “Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?”, **Kitaplık**, Sayı: 205, Eylül-Ekim 2019, s.94

Anadolu'ya göç eden insanlar Anadolu'da demografik bir hareketlenme ve çeşitlenmeye neden olmuştur.

3.4. EVLİLİK NEDENİYLE GÖÇ

İnsan yaratılışı itibariyle sosyal bir varlıktır. Aile bağları, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri ile kendine toplumda yer edinerek hayatına devam eder. Toplum hayatı ise, eski çağlardan günümüze kadar evlilik bağı ile kuvvetlenen aile yapısı sayesinde korunmuş ve nesillerin devamı sağlanmıştır. Bu yapı eski çağlardan günümüze kadar toplumun değişmeyle birlikte değişime uğramış olsa da hem gelenekten hem de kültürden beslendiği için önemini korumuştur²²⁶. Evlilik bağı ile kurulan aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapısını oluşturur.

Evlenen kadınların kocalarının peşinden başka şehirlere göç etmesi, yahut her ikisinin de işleri dolayısıyla farklı şehirlerde çalışma hayatına atılarak kendi memleketlerinden uzakta yaşamak zorunda kalmaları sonucu, bu göç hareketliliğinin sonuçları hem aileyi hem de onu kuran kişileri etkilemiştir. Kozmopolit bir yapı içerisinde yetişen bireylerin önceye kıyasla sıklıkla farklı memleketlerden gelen kişilerle evlenmeleri göçün bir diğer durumunu örtülü bir şekilde hissettirir. Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok romana ve öyküye konu olan evlilikte göç olgusu genellikle bir köyden başka bir köye gelin giden kadınların üzerinden anlatılmıştır. Özellikle kına gecelerinde söylenen türküler gelinin uzak diyarlara gittiği hüzünlü bir ritüeli içinde barındırır. Malkara köylerinden birinde ortaya çıktığı düşünülen “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” türküsünün hikayesi, evlilik nedeniyle göçü ve memleket hasretini vurgulaması noktasından göçün eski gelenekte de ne derece yaygın olduğunu gösterir.²²⁷

Mesut Doğan, *Kuzeyi Gösteren Her Şeye* adlı öyküsünde kadının modern çağda da evlilik nedeniyle başka memlekete göçünü kocasının gözünden aktarır. Sıcak bir memlekette yaşayan eşini, kendi soğuk memleketine götürmek zorunda kalan adam, eşinin iklim koşullarının zorluğu nedeniyle çekmiş olduğu sıkıntılara

²²⁶ Deniz Güler, Nazmi Ulutak, Aile kavramının Geleneksel Yapısı ve Türk Toplum Yapısında Aile, **Kurgu Dergisi**, 1992, Sayı: 11, s.51.

²²⁷ Halil Altay Göde, Kına Türküleri Üzerine, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, C:16, Sayı: 64, 2010, s. 166.

tanıklık eder. Eşinin o soğuk memlekete bir türlü alışamamasını, doğup büyüdüğü memleketinin havasına duyduğu özlemi ve bir türlü geri dönemeyişinin çaresizliğini şöyle anlatır:

“Benim yaşadığım o soğuk memlekete gitmek zorundaydık. Bizi yolcu etmeye gelen tüm yakınları sık sık kulağıma “akıllı ol” ve “onu sakın üşütme” dediğinde içime derin bir keder çökmüştü. Kış mevsimiydi. Onun kaldığı şehirden uzaklaştıkça sıcaklık gittikçe azalmaya başladı. Yolda giderken her yer buzlarla kaplıydı. Bir karış buzun üzerinde gidiyorduk. Üşümeye başlamıştı. Ellerini tuttum. İçime soğuk bir demir gibi tuhaf bir çaresizlik saplandı. Ama ona kavuşmanın sonsuz heyecanı ve önümüzden kuyruğunu savura savura geçen bir tikiyi hayra yormamız bana bunları unutturdu. Bu uzak şehirde sonsuz bozkırlar gördü, soğuk rüzgârların vurduğu bir meyve gibi kavruk insanları, tozu ve toprağı.”²²⁸

Modern zamanlarda yalnızca köylerarası göç yoktur. Artık kırsaldan kente, kentlerden başka ülkelere doğru da göç hızlanmıştır. Ulaşım imkanları eskiye nazaran iyileşse de bu iyileşmeyle birlikte mesafeler uzamış ve daha uzak yerlere de göç edilmeye başlanmıştır. Rûveyda Durmaz Kılıç *İmkân* adlı öyküsünde, henüz on yedi yaşındayken evlenen ve köyünden şehre göç etmek zorunda kalan bir kadının gözünden göç, evlilik ve uyumsuzluk olgularını metinselleştirmiştir. Arkada bırakmış olduğu tüm hayatının aslında evlenip göç etmek için olduğu hissine kapılır ve çocukluk yıllarını geçirdiği köyü onun için sadece evliliğe hazırlandığı bir yer olarak kalır. Kılıç tüm bu duyguları kadının gözünden şöyle vurgular:

“Uzun saçlarından aşağı akan iri güller... En önemli gününde sadece sana ait olan, senin seçtiğin ve o beyaz bütünlükte sevdiğin tek detay. Çünkü sadece bunu isteyecek kadar itiraz edebilmişin. 17 yaşında köyünden çıkıp, gelin geldiğin şehirde seni bekleyen hayatın, aslında arkada bıraktığın hayatı tamamlamaktan başka bir şey olmayacağını o zaman anlamıştın.”²²⁹

²²⁸ Mesut Doğan, “Kuzeyi Gösteren Her Şeye”, **Hece Öykü**, Sayı: 88, Ağustos-Eylül 2018, s.137.

²²⁹ Rûveyda Durmaz Kılıç, “İmkân”, **Hece Öykü**, Sayı: 99, Haziran-Temmuz 2020, s.133.

Göçün yönü her zaman taşradan kente veya kırsaldan kente doğru olmamaktadır. Türk öykücülüğünde Mustafa Kutlu gibi öykücüler; kentten taşraya bakabilmiş ve kentlinin gözünden taşrayı anlatabilmiştir. Tersine göç denilen bu bakış açısının da oluşmasını sağlayan bu durum evlilik bağı ile de ortaya çıkabilmektedir. “Şehirli gelin”, aslında kırsalın zorluklarına katlanamayan, köy yaşamının zorluklarına uyum sağlayamayan bir tipi tanımlar ve alaycı bir kullanımdır. Ama başka bir taraftan da her hali tavrı, konuşması, oturması kalkması merak edilen de bir figürdür. Aysel Cengiz de *Şehirli Gelin* adlı öyküsünde bu figürü alarak şehirden köye evlilik nedeniyle göçü, şehir hayatı ile köy hayatı arasındaki farklılık odağında anlatır. Köyde kaynanasının yanında günlük işleri yapmak zorunda olan Nuriye, köye uyum sağlamak zorundadır. Tarlada, ahırlarda çalışacak ve kendini kabul ettirecektir. Yoksa şehre geri dönmek zorunda kalışı belki de en çok kurmuş oldukları ailenin yıpranmasına neden olacaktır. Cengiz bu durumu şöyle anlatır:

“Nuriye’nin gelin olarak geldiği bu ev iki kapılıydı, biri sokak tarafında diğeri bahçe tarafına açılırdı. Eşikten başlayan yol bahçenin arasından geçerdi, bahçenin ilerisi uçsuz bucaksız bir pamuk tarlasıydı. Evden tarlaya doğru her adım atıldığında irili ufaklı pamuklar uçuşup insanın eline geliyor, âdeta çalışmaya davet ediyordu. Gelinin süt sağmayı, yoğurt yapmayı, tarlada çalışmayı öğrenmesi gerekiyordu. Nuriye ya bu köy hayatına alışacak ya da şehre geri dönmesi gerekecek, başka çare yok.”²³⁰

Modern zamanlarda göçün insanda bıraktığı etkileri de değişime uğramıştır. Hem ulaşım hem de iletişim imkanları, insanı daha rahat bir şekilde göç kararı almasını sağlar. Ülkenin en uzak mesafesine göç edilse dahi, modern ulaşım araçlarıyla yolculuk birkaç saat saat sürebilmektedir. Üstelik akıllı cihazlar ve sosyal medya gibi bir çok imkân sayesinde anlık haberler alınabilir ve görüntülü olarak konuşulabilir. Evlilik öncesinde insanların bu imkanları göz önünde bulundurarak karar almaları kaçınılmaz olmuştur. Babaların kızlarını uzak memleketlere gelin olarak vermek istememesi de zamanla azalmıştır.

²³⁰ Aysel Cengiz, “Şehirli Gelin”, *Hece Öykü*, Sayı: 102, Aralık 2020-Ocak 2021, s.132.

Yeni bir hayata başlayan bireyler göç ettiği yerin kültürüne ve yaşayışına uyum sağlamak zorundadır. Kendi alışkanlıkları, yaşayış biçimi değişime uğradığından çektiği sıkıntılar hala devam etmektedir. Ayrıca gittiği yerde akrabalarının, dostlarının olmayışı da onu yalnızlaştırmakta ve kendini kimsesiz hissetmesini de beraberinde getirmektedir. Halime Seher Çelik; *Pis Bir Hikaye* adlı öyküsünde evlilik nedeniyle memleketinden göç eden bir kadının, yeni yaşamına uyum sağlayamamasını anlatır. Çelik, öyküsünde yalnızlığını, durağan hayatını aşamayan kadının hikayesini kendi dilinden şu şekilde aktarır:

“Koskoca beş yıl olmuştu Eslem evlenip buraya geleli. Ona burada “Ezlem” diyorlardı ama olsun ha Eslem ha Ezlem ne fark eder ki! Açıköğretimde ilahiyatı bitirdikten üç yıl sonraydı, o sıralar iş de bulamamıştı, sırf iş bulmak için de başını örtmek istememişti. Hepsinin üstüne tembelliğini de eklersen, gurbet murbet demeyip evlenivermişti. Herkes: “N’olacak ki, gurbet mi kaldı şimdi! Atlarsın uçağa üç dört saatte memkettesin, hem telefonlar ne güne duruyor, yirmi dört saat kimi ararsan ulaşırsın, üstelik bedeva.” demişti. Kendi kıyısına attığı demirlerin küflendiğini sandığı günlere denk gelmiş olmalıydı ki inanmıştı söyleyenlere, ya da inanmak istemişti. Oysa bu yeni demirlediği kıyıda demirlerini kontrole, parlatmaya ne çok vakti vardı. Demirler küflenseler bile küflenmiyorlardı.”²³¹

Evlilik nedeniyle göç; eşler için büyük bir karar olmasının yanında eski zamanlarda sadece kadınların maruz kaldığı bir durum olmuştur. Göçün getirdiği tüm sıkıntıları aşan bir kadının hayatında, kocasının ölümüyle birlikte her şeyin başa döndüğünü, gurbette kimsesiz ve yalnız kaldığını anlatan öyküler de vardır. Nitekim ailenin kendi içindeki uyumla birlikte toplumda var olduğunu düşünürsek, eşlerden birinin vefatıyla diğer eşin toplumdaki konumu aniden yıkılabilmektedir. Özellikle kocası vefat eden kadınların bir çoğunun yeniden baba ocağına sığındığı hâlâ toplumsal bir gerçekliktir.

Merve Koçak Kurt, *Kauai ‘O’ Kuşunun Son Şarkısı* adlı öyküsünün üçüncü bölümü olan Bahe’nin Şarkısı bölümünde, Bahe adlı yaşlı bir adamın hayat

---

²³¹ Halime Seher Çevik, “Pis Bir Hikâye”, *Dergâh*, Sayı: 357, Kasım, 2019, s. 9.

hikayesinde bir göçün derin izlerini ve bir yaşamı nasıl etkileyip alt üst ettiğini anlatır. Bahe, annesi Suriyeli babası Mardinli bir çocuktur. Babasını küçük yaşta kaybetmesiyle annesi bu yabancı memlekette daha fazla tutunamayacağını anlar ve baba ocağına gitme kararı alır. Annesi Suriye'ye baba ocağına göç kararı alır ve küçük çocuğunu yanında götüremeyeceği için onu Mardin'de bir manastıra bırakır. Olaylar silsilesi de bu şekilde başlar. Kurt; artık büyümüş olan o çocuğun gözünden anlattığı bir hatıraya dikkat çeker:

“Bahe, altı yaşındayken babasını kaybetmiş. Annesi Vedia, çaresiz kalmış ve Suriye'deki babaevine dönmek istemiş. Ancak Bahe'yi yanında götüremeyeceğini bildiğinden onu manastıra bırakmış. Annesi son bir defa sarılmış Bahe'ye ve ‘Biz geleceğiz,’ demiş. Kapıya kadar da tekrar etmiş o cümleyi: ‘Biz geleceğiz Bahe’...

Bahe bir ömür annesini beklemiş. Annesinin öğrettiği Arapça'yı konuşmuş hep. Yaklaşık yetmiş yıl manastırda kalmış ama hiç Süryanice konuşamamış. Sadece annesinin öğrettiği dili bilirmiş. Son demlerinde gözleri de görmez olmuş. Bir çocuk gibi anne yolu gözler, onun geleceğine inanırmış.”²³²

Bu, göçün Bahe'nin hayatında nasıl bir etkisi olduğunu, ömrünün son anlarında bile anne hasretini, başka bir memlekette yalnız ve kimsesizliğini aşamadığını okura göstermektedir. Bahe aslında gurbette değildir. Doğup büyüdüğü memleketinde hayatına devam etmektedir. Hatta oradan hiç ayrılmamıştır. Ama gurbet bir şekilde onu kendi memleketinde yakalmıştır. Onu gurbette hissetiren esas his ruhunun annesiyle olan bağıdır. Fiziki bir göç olmasa da aklı, kalbi ve ruhu başka yerededir. Annesinin memleketinde.

3.5. TERSİNE GÖÇ

1950'li yıllardan itibaren gerçekleşen kırsaldan kente göçle birlikte şehirlerin nüfusu artmış ve kalabalıklaşmıştır. Bu durum şehre yeni gelen insanın iş bulma ve

---

²³² Merve Koçak Kurt, “Kauai ‘O’ o Kuşunun Son Şarkısı”, **Post Öykü**, Sayı: 26, 2019, s.100.

barınma gibi birçok sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Uzun yıllar şehrin nimetlerinden yararlanan insanlar şehrin keşmekeşinden ve kalabalığından bunalarak tekrardan memlekete dönme arzusu yaşayabilmekteler. Nitekim uzun yıllardan sonra şehirli olmuş bireyler elde ettiği maddi imkanlara rağmen memleket özlemine karşı gelememektedir.²³³ Kişisel doyuma erişen bireylerin de zamanla şehirden koptuğu daha dingin bir hayatı arzulama nedenleri tersine göçü tetiklemektedir. İnsan şehirden alacağını almıştır, şehir de insandan. Bu karşılıklı alıp vermenin tamamlanmasıyla birlikte yeni bir anlam arayışı ortaya çıkar, kırsal yerlere göç ederek yeni bir hayatı inşa etme anlamı.²³⁴ Kırsaldan kente göç etmiş bireyin zamanla arzu ettiği ve beklediği yaşama ulaşamamasıyla yeniden memleketine göç etme kararı birçok öykücünün de gündemine aldığı bir gerçekliktir. İbrahim Çelik *Bir Çürük Elma* adlı öyküsünde tutunamama nedeniyle kırsala göçü işlemiştir. Öyküde anlatılan karakterin babasına dikkat çekilir. Onun gözünde şehrin aslında simgesi olan yerlerin bile nefret ve tiksintiye dönüştüğü görülür. İstanbul'a göçün üzerinden on yıl geçmiştir. Ama babası bu geçen on yılı bir dayanma, katlanma olarak görmüştür. Buna artık dayanamayacağını anladığında memleketi Adıyaman'a tekrardan dönüş kararı alır. İstanbul macerası anlatıcının dilinden şu cümlelerle aktarılır:

“Ne zaman taşınmıştık İstanbul'dan? Ben henüz on yaşında, siyah önlüklü ilkokullu bir kız. Yıl 1987. Babam tutturmuş taşınıyoruz, diye. Annem, abim ne demişse vazgeçmemiş babam. Yol boyu trenler geçtiğini, babamın bu trenlere hüznle baktığını hayal meyal hatırlıyorum. Taksim'i, Saraçhane'yi, Kazancı yokuşunu, Tarlabası'nı ve daha nicesini gördükçe, kâbuslar peşimi bırakmıyor, demiş anneme. On yıl dayandım ama artık burama kadar geldi. Hangi birinden kaçayım, iyisi mi ver elini Anadolu, ver elini memleket. Şirin Adıyaman.”²³⁵

---

²³³ Fatih Arslan, Sosyo Kültürel Değişim ve Göç Çağrışımları: Mustafa Kutlu Öykülerinde Yolda Olmak, *Akra Kültür ve Sanat Dergisi*, C.6, Sayı: 16, 2018, s.127.

²³⁴ Fatih Arslan, *a.g.e.*,127.

²³⁵ İbrahim Çelik, Bir çürük Elma, *Varlık*, Sayı: 1357, Ekim 2020, s.95.

Benzer bir durumu Cem Acer, *Evdeki* adlı öyküsünde ele alır. Şehrin karmaşası, karşısında çaresiz kalan bir insanın yıllar sonu bu fark etmesi ve çıkıp gitme kararı kalmasını konu edinir. Ama bunlara esas nedenin eşini kaybetmesi olduğu açıktır. Hayat yolculuğunda başlangıçta iki kişi vardır. Birbirlerini destekleyerek şehrin zorluklarını modern hayatın getirdiklerini göğüslemişlerdir. Eşi vefat edince tek başına bu zorlukların üstesinden gelemeyeğini evlatlık oğluna şu şekilde anlatır:

“İstanbul’a taşınmış ama buradaki yaşama uyum sağlayamama nedeni çok geç de olsa ortaya çıktığını anlatır. Eşinin vefatı üzerine hayatın anlamını kaybeden Asım’ın yaşadıklarını onun evlatlık oğlunun gözünden aktarıyor.

En sonunda dayanamadı, çöktü kaldırımın kenarına. Hasan’ı bir müddet izledikten sonra:

- Göçmek gerek oğul, gayrı göçmek gerek. Yiyecek ekmeğim, içecek suyum kalmadı bundan gayrı. Alnıma rüzgâr değmez oldu artık.

Bu sözden sonra göz göze geldiler, hayat bir şahit olma işi olmasa, ne de kolay olurdu gözün gördüğünü unutması. Onlarsa ne unutabiliyorlardı ne de kabullenebiliyorlardı. En iyisi konuşmamaktı. Zaten söz, anlamı sakatlamaktan başka ne işe yarardı.”²³⁶

Büyük umutlarla ve hayallerle kente göç eden bireyler bir yandan kent yaşamına alışmaya çalışırken bir yandan da planlarını, hayallerini gerçekleştirme gayreti içerisindeyler. Bu ikisinden birinin mümkün olmaması kente göçün sorgulanmasına, yeniden kasabasına yahut köyüne dönüşle neticelenmesine neden olur. Selnur Güneş, *Kenara Çok Yaklaştım* adlı öyküsünde Feride adlı bir kızın büyük umutlarla gelmiş olduğu İstanbul’da derin hayal kırıklarını ve kasabaya dönme düşüncelerini konu eder. Şehirde umduğunu bulamayan Feride kasabasını ve hatırlarını nasıl bırakıp da geldiğini anlatıcının ağzından şöyle sorgular:

---

²³⁶ Cem Acer, *Evdeki*, **Varlık**, Sayı: 1357, Ekim 2020, s. 94.

“Burada bir işi kalmadığının farkındaydı. Bir taksi çevirip Esenler Otogarı’nın yolunu tuttu. Ama ayaklarını geri çeken şeyi de göz ardı edemiyordu. Feride’nin kendinden, babasından, geçmişinden, bahçesindeki çiçeklerinden, mutfağındaki yemek buharından, balkonundaki rakı sofrasından, yosun ile karışmış karpuz kokusundan, hep kazandığı gece tavlalarından ne için vazgeçtiğini görmek istiyordu. Bu kadar mıydı İstanbul dedikleri? Garip bir is kokusu, üst üste yapılmış beton kabirler, asla susmayan ama ilerlemeye de hiç faydası olmayan korna sesleri, bu rüzgârlı akşamda yalınayak gezinen küçük kız çocukları, ablasının bağırtılarıyla yankılanan boş bir sokak ve onun çaresiz ama manasız bir gurur taşıyan bakışları. İstanbul bu muydu? Neredeydi büyüğü? Yedi tepesi?”²³⁷

Feride’nin büyük şehirde tutunamayışını hayalleri ile onu var eden kasabasını kıyaslaması, göçün neden olduğu memleket hasreti ile ilgilidir. Tüm hatıralarını ve yaşantılarını hatta alışkanlıklarını ve rutinlerini ne için geride bıraktığını sorgularken, hayallerindeki İstanbul’un artık var olmadığını görür. Kokuşmuş ve köhne bir şehre dönüşen İstanbul, onun için kaçılması gereken bir şehirdir artık.

Eşlerden birinin vefatı yahut boşanma sonucunda bir ayrılıkla, toplumda kendini zaten yalnız hisseden bireyler şehrin kalabalık ve keşmekeşiyle bir kez daha yüzleşirler. Zorlukları birlikte göğüsleyecek kimse kalmamıştır artık. Bu durum da çoğu zaman şehirden kaçışı tetiklemişlerdir. Merve Koçak Kurt, *Eskiye Yüzün* adlı öyküsünde eşinin terkettiği bir kadının anılarından kurtuluş için şehirden çıkmak istemesine odaklanır. Hatıralardan kurtulmak bir kenara esasında ona yabancılaşan şehirden de kurtulmak istiyordur. Oğlunun Çanakkale’de üniversiteyi kazanması sonucundan bunu bir fırsat bilir ve kalıcı olarak oraya yerleşme planları yapar. Öyküde gençliğinin resmedildiği bir tabloyu satarken anlatıcı olayı şöyle yorumlar:

“Orta yaşlı kadın, gençliğinin resmine baktı. Son bir kez daha...
Tabloyu satarken elleri titiyordu. Paraya ihtiyacı yoktu aslında. Sadece

---

²³⁷ Selnur Güneş, “Kenara Çok Yaklaştım”, **Varlık**, Sayı:1323, Aralık 2017, s.95.

anısından kurtulmak istemişti. Bu şehirden de... Oğlunun üniversiteyi kazanması bahaneydi, Çanakkale'ye yerleşecekti.”²³⁸

Göçün nedeni anılardan kaçış olsa da kocasının onu terk etmesiyle bir başına kalması da nedenler arasındadır. Bu yalnızlıkta şehirde kurulan dostlukların gün geçtikçe azalması, insanların birbirlerinden uzaklaşmaları da etkili olmuştur. Çünkü şehir her geçen gün biraz daha büyümekte ve yeni gelen insanların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Daha çok yabancı ve daha az dost anlamına gelen bu durumla baş etmenin yolu küçük bir kente yerleşmektir. Kadının hisleri ve oğlu arasındaki konuşmalar şöyle aktarılır:

“ ‘Çanakkale ucuz mudur?’ diye sormuştu oğlu günün birinde.

‘Küçük bir şehre gidelim.’ İle başlamıştı konuşmaları.

‘Belki birkaç yıl sonra, neden olmasın?’

O birkaç yıl hiç gelmeyecek gibi duruyordu en başta. Sayıklaya sayıklaya yirmi yılı tüketmişti bu şehirde. Şimdi Kızılay, şimdi Ulus, şimdi Balgat, şimdi Çukurambar, şimdi Bahçeli, Emek... Her bir semti bu büyük şehrin ayrı bir yüzüydü.

Ankara, yedikçe genişleyen ve genişledikçe önüne kattığı yeşili yutan bir kurşuniye yenik düşmüştü son yıllarda. Araçlar çoğalmış, yollar uzamış; buna karşın insanlar azalmış, dostlar eksilmişti. Bir şehri sevdiiren içindekilerdi. Şimdi ise her yer aynıydı. Hele ki o gittikten sonra, dünya daralmış ve yaşanmaz bir hale gelmişti.”²³⁹

Kırsaldan kente göçü tetikleyen nedenler bireyin ekonomik kaygıları, müreffeh bir yaşam arzusu gibi nedenler tersine göçde neden daha çok şehirdenkaçma arzusudur. Şehir birey için her ne çağrıştırıyorsa ondan bir kaçışa dönüşür. Ama emekliliği yaklaşmış ve şehirden alacağı kalmamış insanların da şehri

²³⁸ Merve Koçak Kurt, *Eskimiş Yüzün, Hece Öykü*, Sayı:68, Haziran-Temmuz 2015, s.36

²³⁹ Merve Koçak Kurt, *a.g.e*, s. 6

terk ettiğini görürüz. Nadir Aşçı, *Tipik Bir Ege Kasabası*, adlı öyküsünde, bu terk edişi anlatır. Sinema filmlerinde romanlarda ve öykülerde klişeleşmiş olan ‘şirin bir ege kasabasına yerleşip sahilde balık tutma’ hayali kentten kaçışın haklı bir nedenine dönüşmüştür. Şehir eski cazibesini kaybetmiştir. Artık kokuşmuş, vıcık vıcık bir yağ tabakasıyla kaplanmıştır. Kirli hava ve kokuşmuş bir şehirden kurtuluştur aslında Ege’deki sahil kasabası. Doyuma ulaşan karakter artık deneyimlerini tecrübelerini yazacağı dingin bir yer arayışındadır. Tüm bu duyguları karakterin gözünden şu cümlelerle aktarır:

“Bu küçük Ege kasabasına gelip yerleşeli tam üç yıl olmuştu. İstanbul’un o keşmekeşinden, insanı esir alan o yoğun sis ve yağ tabakasından kurtulalı üç yıl ya da. Tipik Ege kasabası olsun demişti, üç öğretim yılı öncesinde tayin isterken. Bildiğin küçük, tipik Ege kasabası... Çiftlik kuracak değildi, kedi köpek tavuk at besleyecek hiç değildi. Ne zirai bir donanıma sahipti zaten, ne de böyle bir iştiyaka... yirmi kişiyi geçmeyen dersliklerde müfredata da bağlı kalmadan istediği gibi at koştururken bir de sahiden at biniciliği yapmanın anlamı yoktu. Daha çok düşünecek, daha çok yazacaktı. Bu ona yeterdi.²⁴⁰

Kırsala göçün bir diğer nedeni de emekliliği gelmiş insanların şehrin yorucu ikliminden bir kaçış olmasıdır. İnsanın emeklilik hayallerinde bir balıkçı kasabasında yaşamak imgesi hep vurgulanmıştır. Ege’de bir sahil kasabasına yerleşme hayalini gerçekleştiren insan aslında bu hayalinin onun için nasıl bir etkisi olacağını ancak taşındıktan sonra anlar. Bazen umduğunu bulamayan insan bir küçük kasabada dahi yalnızlaşıp yok olabilmektedir. Ahmet Önel de böylesi bir durumu kaleme alarak sahil kasabası hayallerinin her zaman istenilen sonuçları doğurmadığına dikkat çekmiştir. *Karada Kaptan* adlı öyküsünde bir tekne alan adam hiç bir zaman denize açılmamıştır. Bir tekne alarak denize açılma hayalinin onu daha mutlu ettiğini ancak o zaman anlamıştır. Anlatıcının gözünden tekneyi alış hikayesini şöyle gösterilir:

---

²⁴⁰ Nadir Aşçı, “Tipik Bir Ege Kasabası”, *Hece Öykü*, Sayı: 107, Yıl: Ekim-Kasım 2021, s.67.

“Kıyı kente yerleştğinde uzun zaman ne yapacağını bilemedi. Öneriler doğrultusunda hareket etti ve bir süre çevreyi gözlemlemekle yetindi. Küçük bir balıkçı kasabasında size ne türden farklı seçenekler sunulabilir ki! Eninde sonunda yapacaklarınız bellidir elbette. Ya sıkı bir alkol tüketicisi olacak ve başka sakinlerin başını ağrıtmaya memur edecektiniz kendinizi ya da denize açılacaktınız. – bir de bu ikisini birlikte yapanlar vardır elbette, ah ne ustalık!- sonundan içinden gelen sese kulak verdi ve elindeki birikmişleri denkleştirip ikinci el bir tekne aldı...”²⁴¹

Mehmet Baynal, *Köstekli Saat* adlı öyküsünde tayini Ege'nin küçük bir kasabasına tayini çıkan bir doktorun kasabaya ve insanlara alışma sürecini geçici bir ikametinin insanın hayatında nasıl derin izler bıraktığını anlatır. Okuma imkanı bulamayan doktor babasının ölümüyle şehre taşınır ve böylece okuma fırsatı bulur. Önce kendi kasabasından göç eden doktor, sonrasında iş dolayısıyla kasaba kasaba gezmeye başlar. Bu sürekli göç durumu ne bir aile kurmasını ne de bir yerde uzun süre kalarak yerleşme planları kurmasını mümkün kılar. Onun yerine gittiği yerlerdeki insanlara bağlanarak onlarla ilişkilerini sağlamlaştırarak hayatına devam etmektedir. Ege'nin küçük bir kasabasında karşılaştığı Şükran Teyze ile aralarındaki şu konuşma gurbetin ve yolda olmanın onun hayatında bıraktığı çatlakları nasıl da genişletip büyüttüğünü gösterir:

“Şükran Teyze merakla soruyor yine: ‘Bir şey soracağım evladım, niye evlenmedin?’

‘Evlenmedik işte. Yaş kırkı geçince beğenmek de zor oluyor anacağım.’

‘Aaa kırk var mısın? Gördün mü, evlenecek zamanın gelmiş de geçmiş bile... Yüreğin doludur senin yoksa birine mi sevdalısın?’

‘Yok be teyze! Okumak, gurbet gezmek belimizi büktü. Hayat yürüyüp gitti, biz birlikte yürüyemedik napalım.’²⁴²

²⁴¹ Ahmet Önel, “Karada Kaptan” **Varlık**, Sayı:1356, Eylül 2020, s.46.

²⁴² Mehmet Baynal, “Köstekli Saat”, **Hece Öykü**, Sayı:103, Yıl: Şubat- Mart 2021, s. 185.

İnsanın göç ettiği yere uyum sağlaması, orali olması uzun bir zaman alabilir. İnsan ise göçün içinde olan bu durumu kabullenerek göç eder. Sürekli göç halinde olan bireyler ise geçici olarak kaldıkları bu yerlerde özellikle bağ kurmaktan uyum sağlamaktan kaçınabilirler. Çünkü her bir ayrılık yeni gurbeti daha da zorlaştıracaktır. Göçebe insanların göç ettikleri yerle olan bu cılız bağları zaman zaman derinleşebilmektedir. Hayatlarına giren insanlar, yaşadıkları mekanlar anı defterlerinde birikirken geride bıraktıklarının halleri ve şehrin yeni durumu hep bir merak konusu olur. Sürekli bir özlem ve sürekli anılarda yaşatılan bir hayatın yavaş yavaş inşa edilmesine tanık olunur.

3.6. KAN DAVASI VE TERÖR NEDENİYLE GÖÇ

Kan davası, intikam duygusunun beslediği bir öç alma eylemi olarak tanımlansa da Anadolu kültüründe yaygın olarak bu şekliyle kullanılır. Dünyanın neredeyse her yerinde görülebilen kan davası daha çok kapalı grup ve toplumlarda yaygınlaşmıştır.²⁴³ İki farklı grubun zamanla birbirlerine husumet beslediği bir ortamda dökülen kan ve sonrasında intikam duygusu Kan davası olarak yıllarca devam edebilmektedir. Gruplardan birinde vuku bulan ölüm olayının ardından, kısas usulü karşı tarafın da bu kandan nasibini alması gerektiği düşüncesi ile düşmanca eylemler yaşanır. Bu husumet her zaman düşmanlıktan dolayı olmaz. Bazen kazayla veya yanlışlıkla başlayan olaylar silsilesi, iki tarafın da istemeye istemeye içine girdiği bir kan davasına dönüşebilir. Kan davasının sosyolojik olarak tahlili bir çok araştırma ile yapılmakla birlikte; özünde öç alma eylemi olması ve toplumun kültürel dinamikleri ile ortaya çıkan bir olgu olması, meseleyi kültür ve geleneğe getirir. Her iki gruptan da bu eyleme katılmak istemeyenler çıksa da, toplumdaki mahalle baskısı nedeniyle geri adım atamazlar. En nihayetinde çareyi kaçıp saklanmakta bulurlar. Bu bazen bir kişi, bazen de bir aile veya kalabalık bir grubun kaçması şeklinde de olmaktadır. Günümüzde de görülebilen kan davasına bağlı göç, tarihi çok eskilere götürülebilecek bir olgu olarak öykülere konu olmaktadır. İbrahim Çelik, *Anı Koleksiyoncusu* adlı öyküsünde; köy okulunda okuyan bir öğrencinin yaşadığı olay

---

²⁴³ Şevket Ökten, Kan Davası: Kanın Öcü Ya da Şeref Uğruna Verilen Kolektif Savaş, **Antropoloji Dergisi**, 2010, Sayı: 24, s.166.

üzerinden kan davasına değinir. Küçük çocuk öğretmenin teröristlerce şehit edilmesine tanık olur ve faillerini emniyete bildirir. Ancak bu, yaşadığı toplumda hoş karşılanmaz ve ailesi sürekli tehdit edilir. Baskılara dayanamayan aile can güvenliği endişesiyle göç kararı alır. Ancak plansız yapılan bu ani göç, onları yabancı bir memlekette kimsesizliğe mahkum etmiştir. Can korkusu devam etmekte, uyumsuzluk ise peşlerini bırakmamaktadır. Çelik'in dikkat çektiği bir nokta ise birbirini sevmeyen kişilerin birbirlerine suç atfetmeleridir. Bir iftiraya maruz kaldıklarını dile getiren aile fertleri insanları ikna edemezler. Bu durumu da kırsaldaki hiyerarşiyle açıklar. Eğer varlıklı ve güçlü bir aile benzer bir durumla karşılaşılsaydı aynı muameleyi görmeyecektir. Bu olay çocuğun gözünden şu cümlelerle aktarılır:

“Bir gün haber geliyor failer öldürüldü, diye. İhbar eden Cemal. Kemal'in babası Cemal. İhbara karşılık bir can vermemiz gerekiyormuş. Göçtük. Bilmediğimiz bir yere. Herkes yabancı. Herkes düşman! Yıllarca her an bizden bir can gidecek diye korkuyla yaşadık. Yolumuz kesilecek diye tedirgindik, evimiz basılacak diye huzursuzduk. Annemin gözleri nemli. Kan davası bu oğlum, diyor. Şaka mı bellediniz! Babam, ben ihbar etmedim, diyor. Muhammed ve Ali aşkına, on iki imam aşkına. Onların adına yemin olsun ki ben ihbar etmedim. Suç birine kondurulacaktı. Bizi zayıf gördüler, bize kondurdular. Unutma, suç en çok zayıflara ve yoksullara yakışır, diyor babam kitabî bir ifadeyle. Bunu söylerken yüzünde göçerliğin, bir başınlığın kederi. Yıllar sonra yeniden kasabaya dönüyoruz. Pınarbaşı'na. Tütün kokan ovaya. Okul hâlâ yerinde. Öğretmenimin kanı, durgun gözleri, ağzından çıkan köpüğü de orada.”²⁴⁴

Segah Gümüş, modern yaşamla gelen pek çok değişimin, törenin sert ve kırılmaz duvarlarına çarpışına *Themis'in Işığı* adlı öyküsünde değinir. Atalarından miras aldığı kan davasından kurtulmak ve hayatını kurtarmak için kasabasından göç eden Themis'in günlüğüne odaklanarak, onun gözünden bu göçü ve çaresizliği anlatır. Göçün getirdiği sıkıntılar bir tarafa, can korkusunun devam etmesi ve insanlardan saklanarak yaşaması da acısını arttırır. Bir ömür böyle kaçarak ve

²⁴⁴ İbrahim Halil Çelik, “Anı Koleksiyoncusu”, **Hece Öykü**, Sayı:106, Ağustos-Eylül 2021, s.72.

saklanarak geçer. Töre kavramını gündeme taşıyan Gümüş; geleneklerine, kültürüne ve ananelerine sımsıkı bağlanmış topluluklara da gönderme yapmıştır. Törenin getirdiği acıdan kaçmanın neredeyse imkansızlığını vurgular. Kan davası olgusu da törenin içerisinde adaletin vuku bulması için gereken bir eylemdir. Bazı topluluklarda töre, yasaların da üzerinde kabul edilerek tartışılmaya bile kapalı hale dönüşmüştür. Themis ne yaparsa yapsın nereye giderse gitsin bu miras onu bulur. Themis'in babası tarafından kasabadan götürülmesini baĝnaz bir sırna baĝlar. Anlatıcının gözünden onun hayatının kısa bir özetini şu cümlelerle aktarır:

“Bu gidiş; atalarından miras aldığın bir göçtü ve doğduğundan beri buna yazgılıydın. Bir gün bu anın geleceğini bilen baban mühürledi dilini, doğduğun kasabanın tam ortasından geçen tren yolunun da bildiği şeyi kimseye demedi. Herkesin birbiriyle hısım olduğu o taşra kasabasından kırk yıl önce senin için ayrılmıştı. Sıkıcı, tekdüze bir yaşamın hüküm sürdüğü, yirmi dört saatin herkese fazlasıyla yettiği yerden, günlerin sakız gibi çiğnemekten başka bir şey yapmayan bazı işsiz güçsüz insanlar yüzünden gittiğini söylemişti herkese. Ama aslında ‘töre’nin bitmeyen acılarına tanıklık etmiş toprak damlı evler tarafından kulağına sürekli fısıldanan baĝnaz bir sırdan kaçırdı seni.”²⁴⁵

Kan davası kapalı toplumların içerisinde yer alan sosyal bir sistem haline dönüşmüştür. Bu sistemin önemli unsurları akrabalık baĝlarıyla tesis edilmiştir.

Şeref ve onurun korunması için verildiği iddia edilen, özünde ise “adalet”in grubun çıkar ve otoritesini pekiştirmenin aracı olarak görüldüğü, primitif bir olgu olarak görülebilir. Bu mücadele devletin kanunlarını geçersiz kılarak, hükmü ancak kendilerinin vereceği üst bir yapıya ulaşmıştır.²⁴⁶ Günümüzde dahi bu yapının devam etmesi, bir kaçış nedeni olarak hâlâ devam etmektedir. Kalabalık kentlerin تنها köşelerinde yaşamaya çalışan insanlar memleketlerinden göç etmenin yanı sıra, geleneklerinden, ananelerinden ve toplum baskısından canlarını kurtarmanın derdine düşmüşlerdir. Aslında bu göç töreden kaçıştır. Geleneklerinden grubun normlarından

²⁴⁵ Segâh Gümüş, “Themis’in Işıĝı”, **Hece Öykü**, Sayı:105, 2021, s.71.

²⁴⁶ Mahmut Kaya, **Gelenekten Modernliğe Kan Davalarının Çözümünde Arabulucu Bir Kurum Olarak Arfelik**, Bilime Adanmış Bir Yaşam, Editörler: Aytül Kasaboĝlu, Ayşe Çakır İlhan, Zuhal Güler, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2017, s.533.

bir kaçıdır. Kısacası doğup büyüdüğü o sokaklardan ve orada yaşayan insanlardan bir kaçıdır. Bu kaçıyla memlekete karşı ve orada yaşayan insanlara karşı da bir kin ve nefretin yerleştiğini görürüz. Savaş ya da ekonomik nedenlerle göç, göç eden kişinin -en azından- daha iyi şartlarda ve güvende yaşayabileceği bir umudu güçlü şekilde yanında taşır. Kan davasının neden olduğu göçte ise hep bir kaçış ve daimi bir tedirginlik söz konusudur. Gidilen, sığınılan hiçbir yerde tam manasıyla bir güvende olma yoktur.

1990'lı yıllar Güney ve Doğu Anadolu'da terör olaylarının tırmanışa geçtiği bölgede yaşayan insanların can korkusu nedeniyle başka köylere kentlere göç ettiği yıllar olmuştur. Bu insanların birçoğu başka kentlerdeki akrabalarına veya tanıdık eş dostların yanlarına giderek orada yeni bir yaşam kurmanın derdine düşmüştür. Nadir Aşçı terör nedeniyle göç eden Remzi adında birinin bu göçünü şöyle aktarır:

“Remzi doksanlı yılların ortasında gelmişti memleketinden. Terörün en azgın olduğu yıllarda...Haliyle hemen kabul edemedi onu mahalleli. Terör örgütüyle hiçbir işinin olmadığını anlatmakla geçmişti günleri. Oysa mahallede çok önceden gelmiş olan hemşerileri olsa da mahalle halkı onlarla gayet uyumlu bir şekilde hayat sürse de Remzi'yi kabul etmeleri öyle kabul olmamıştı. Yıllar geçince Remzi de diğer hemşerileri kadar sanki kırk yıldır buradaymış gibi sevimliye başlamıştı.”²⁴⁷

Terörün yaygın olduğu bölgelerden göç eden insanlar, göç ettikleri yerlerde toplumun ön yargılarıyla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Benzer bir durum günümüzde de yaşanmakta. Terör örgütlerin yaşadığı dış ülkelerden gelen insanların ilk izlenimleri terör destekçisi yahut terörist olma meylindedir. Göç eden bireylerin bu önyargıları kırmaları uzun zaman alabilmektedir. Aidiyet gibi duyguların en çok tahrip ettiği bu ön yargıları yıkmak da bir o kadar zor olmaktadır.

---

²⁴⁷ Nadir Aşçı, Kürk Paltolu Maradona, **Hece Öykü**, Sayı: 111, 2022, s.73.

3.7. TÜRKİYE'DEN BAŞKA ÜLKELERE GÖÇ

Türkiye'den yapılan göçler ve Türkiye'ye doğru yapılan göçler Türk edebiyatında izlek olarak seçilen konulardır. Ancak Türkiye'den yapılan göç denilince akla ilk gelen; 1960'lı yılların sonlarına doğru başlayan ve 1970'li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde gerçekleşen Almanya'ya göçtür. Başlangıçta iki yıl olarak planlanan bir anlaşmayla Türkiye'den göç etmelerine izin verilen işçiler, belirli bir süre çalışıp kalifiye eleman olarak Türkiye'ye döneceklerdir. Ancak aradan geçen zamanla birlikte işçiler geri dönmezler. Üstelik işçi alımlarının durdurulmasına rağmen evlilik, akrabalık gibi bağlarla göçün hızı artarak devam eder. 1970'li yılların sonuna doğru sayısı milyonları aşan Türk vatandaşının Avrupa'da yaşadığı bilinmektedir.²⁴⁸ Türk edebiyatında roman ve öykülerde sıklıkla yer alan Almanya'ya ve dolayısıyla Avrupa'ya göç hadisesi, yeni kavramları da beraberinde getirir. Misafir işçi, konuk işçi gibi tanımların Avrupa'da yer almasına karşın, "Gurbetçi" kavramı da halk diline girmiş olur.²⁴⁹ Türk Dili dergisinde Ocak 1972 yılında "Türk Yazınında Dış Göç" soruşturması açılarak, dönemin yazarları tarafından dış göç ve onun özelinde Almanya'ya göç eden insanların durumları tartışılmıştır. Bu tartışmada yer alan Fakir Baykurt, insanların bu göç süresince çekmiş oldukları sıkıntıların, sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyumsuzlukların öykü ve romanlarda yer edinmesinin önemine vurgu yapmıştır.²⁵⁰ Baykurt, Almanya'ya göçü bu yıllardan sonra öykü ve romanlarına taşır. Aynı dönemde Bekir Yıldız, Tomris Uyar, Burhan Arpad ve Nevzat Üstün gibi isimlerin de Avrupa göçünü öykülerine konu ettiğini görürüz. 1990'lı yıllara kadar devam eden göç hareketliliği, diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Bilhassa 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'den dünyanın farklı ülkelerine yapılan göçte eğitim önemli bir neden haline gelmiştir. Özellikle Amerika ve Kanada gibi ülkelere hem eğitim hem de iş imkânı için göç eden gençlerin, buldukları ülkenin kültürüne uyum sağlayarak eğitimlerinin sonrasında da ikametlerine devam ettiği görülmektedir. Modern dünyada kültür transferinin hızlı olduğunu düşündüğümüzde, bu durum göçün bireyde uyandıracığı kültür şokunu en aza indirmiştir. Ama yine de kültürler

²⁴⁸ Fatih Yaman, **a.g.e.**, s.129.

²⁴⁹ Gülizar Sinem Ön Kahveci, **a.g.e.**, s.13.

²⁵⁰ Macit Balık, **a.g.e.**

arası farklılıklar basit bir meselede dahi insanların anlaşılmasına ya da yanlış anlaşılmasına neden olabilmektedir. Oğuz Dinç, *Sır* adlı öyküsünde bu basit farklılıkları gündeme alarak Amerika'ya göç eden birinin, diğerleri tarafından sevilmeyen bir ofis arkadaşıyla şu konuşmasına okuru tanık eder:

“Aynı departmanda çalışıyoruz. Amerikalılar, Kevin’i bir türlü sevediler. Ben çok samimi değilim, ama bir yanlışını görmedim. Ekipteki tek Türk benim, belki anlamadığım bir arızası vardır, diye düşünüyordum. Bir Amerikalı’yla konuşurken en az bir buçuk metre uzakta durmanız lazım, yoksa gıcık olurlar; fiziksel veya ruhsal, kişisel alanlarına izinsiz girmeniz yasaktır. Kevin konuşurken çok yaklaşıyor. Aniden milletin dibinde bitiyormuş. Herkesin sözünü kesiyormuş. (Biz de konuşanları tam dinlemediğimiz için, sözümü kesmesi bana dokunmuyordu). Her muhabbete karışıyormuş. Kendisi bunların farkında mı? Pek zannetmiyorum.”²⁵¹

Batı'nın refah seviyesi, imkanları ve yaşam standartları nedeniyle Türkiye'den Batı'ya göç özendirilmektedir. İnsanların sinema, televizyon ve sosyal medya vasıtasıyla bu ülkelerden haberdar olması, onların yaşamlarına tanık olmaları gibi nedenlerle Batı'nın gelişmiş ülkelerine göç, romantik bir hayale dönüşebilmektedir. Ömür M. Yılmaz *Tebrik Kartları* adlı öyküsünde Avusturya'ya göçün, gidenler ve kalanlar arasında nasıl bir etkiye sahip olduğunu dile getirir. Öyküde anlatıcının gözünden ilkokuldan arkadaşının önce İstanbul'a ardından da Avusturya'ya göç edişini konu edinse de, gidenin hayatındaki refah seviyesi ve kalanın hayatındaki tutunamamışlık hissi üzerinden Avrupa'ya göç hayallerine vurgu yapmıştır. Bir zamanlar sadece iş ve para kazanma arzusu ile düşünülen Batı'ya göç etmek, günümüz insanında modern yaşam ve refah bir hayat isteği ile birleşerek cazibesini devam ettirmektedir. Artık Batı ülkeleri gurbetçilerin gittiği bir mekan özelliğinden çıkarak özenilen bir hayatı temsil eder. Yılmaz bu durumu kalanın gözünden şu şekilde aktarır:

---

²⁵¹ Oğuz Dinç, “Sır”, *Varlık*, Sayı:1344, Eylül 2019, s.64.

“Gitmişti. Ahbablarından öğrendiğimiz zorlu bir yolculukla gitmişti. İstanbul’daki planlarını gerçekleştirmesi yıllara yayılmıştı ama başarmıştı. Sıfırdan bir yaşam kurabilmişti. Üstelik öyle zaman ve mekân yoksunu gurbetçilerden de olmamıştı... kendi tabiri bu, her ne demekse. Bense virane mahallemin yamalı evlerinden birinde; etrafımdaki altı kardeşe, anaya babaya, incecik duvarlarla sırtlarını birbirine dayayarak yıkıma direnen diğer evlerin kalabalığına rağmen yapayalnız kalmıştım. O gün bugündür de bunca insan yığının içinde bir başımayım.”²⁵²

Türk Dili dergisinin 1972 yılında tartışmaya açtığı Almanya’ya göç meselesinde Türk işçilerin Almanya’da yaşamış oldukları sıkıntıların kaleme alınması gerektiği yazılmıştır. ²⁵³ Tartışmaya katılan Fakir Baykurt Türk işçilerin Almanya’ya göç meselelerin kaleme alınması gerekliliğinden bahsederek Diusburgh üçlemesi kitaplarıyla destek vermiştir. Soner Oğuz, elli yıl sonra aynı izleri takip ederek Almanya’ya ilk göç edenlerin meselelerini *Şehzadenin Bisikleti* adlı öyküsüyle ele alır ve tartışmayı devam ettirir. Öyküde bir babanın kızına annesi ve dedesi ile ilgili şu hatırları anlatması Almanya’ya göç meselesinde çekilen sıkıntılara parmak basar:

“-Deden Almanya’ya giden ilk işçilerdenmiş. O zamanlar hayat zor tabi. Memlekette iş de aş da yok. Almanya uzak lakin ‘Birkaç seneye kalmaz yükünüzü tutar dönersiniz; parası kıymetlidir.’ demişler. ‘Üç beş senede kazanacağınız para burada yedi sülalenize yeter.’ Annen, liseye yeni başlamış o zamanlar. Tüm akrabalar toplanıp Haydarpaşa’ya, dedeni uğurlamaya gitmişler. Deden, anneannene son kez sarılmadan binmiş trene; bir anneni basabilmiş bağına. O da utana sıkıla.”²⁵⁴

Bu gidişin hüznü, buruk bir tarafının olmasını ilk giden kafilede görmek beklenen bir durumdur. Dillerini, kültürlerini bilmedikleri bir yere gideceklerdir.

²⁵² Ömür M. Yılmaz, “Tebrük Kartları”, **Varlık**, Sayı:1353, Haziran 2020, s.96.

²⁵³ Macit Balık, **a.g.e.**, 826.

²⁵⁴ Soner Oğuz, “Şehzadenin Bisikleti”, **Hece Öykü**, Sayı:110, Nisan-Mayıs 2022, s.52.

Onlara orada ne tür zorluklarla ve kolaylıklar karşılaşacağını anlatan bir yakınları olmamıştır. En büyük motivasyonları ise ekonomik şartlardır. Bildikleri tek şey de belki de budur. Ancak birçok işçi ölüm tehlikesinin olduğu fabrikalarda ağır şartlarda çalışarak zor ve sıkıntılı zamanlar geçirmiştir öykünün devamında bu sıkıntıyı görmekteyiz:

“Almanya’dan küçük bir maaşla koca bir dert kalmış anneannene. Düşün düşün, ince hastalığa tutulmuş kadıncağz. Annenin gözü önünde eriyip gitmiş öyle. Annen zamanla bütün cürmü trenlere yıkmış olsa da o ilk treni hep bekliyor gibi. Raylardaki her tıkrırtı, onu alıp böylesi bir hikâyeye götürüyor işte.”²⁵⁵

Göçün bireyde uyandırdığı en güçlü his memleket hasretidir. Ulaşılan yerlerdeki imkanlar her ne kadar cazip gelse de memleket hasretini bastırarak yegâne duygu yine doğup büyüdüğü toprakların kendisi olmuştur. Mustafa Kutlu birçok öyküsünde şehirlerin ruhları olduğuna, bir insan gibi yaşamı içinde barındırdığına vurgu yapar.²⁵⁶ Bu açıdan bakıldığında memleket, yani doğup büyüdüğü şehir, yaşanmışlığın getirdiği bir hisle hem dostu hem yareni hem de sırdaşı olmuştur. Ve ayrılıp gittiğinde hissettiği duygu, dostundan yareninden ve sırdaşından ayrılık duygusu olur. İnsanın memleketiyle kurmuş olduğu bu bağın kişiden kişiye değişeceği de malumdur. İlişkinin düzeyine göre hasret duygusu da yoğunlaşır veya noksanlaşır. Mehmet Kahraman, *Bir Rüyanın Ömrü Kadar* adlı öyküsünde Amerika’ya eğitim için göç etmiş ve sonrasında orada yaşamaya devam etmiş bir kişinin söz konusu memleket özlemine vurgu yapar. Bir ülkeyi özel kılan sadece imkanları değildir. Refik Halit’in eserlerinde de hissedilen memleket özlemi nedeniyle onun her halinin hoş gelmesi, öyküdeki karakter üzerinden de hissedilir. Arkadaşıyla mesajlaşan karakterin içinde depreşen bu özlemin gün yüzüne çıkmasına şu cümleler tanıklık eder:

---

²⁵⁵ Soner Oğuz, **a.g.e.** s.52.

²⁵⁶ Necip Tosun, **a.g.e.**,78.

“Sen memleket özlemi çekiyorsun belli. Elin memleketinde ne olacak. Şaka şaka ☺ insan elindekinin kıymetini kaybetmeden. bu böyle. o zaman bunun bir değer olduğunu bilmiyorduk. şimdi, otuz ikinin aklıyla biliyoruz. altmışına geldiğinde nelere ah vah edeceğiz allah bilir. benim büyük on yaşında her şeyin öylesine farkında ki boyundan büyük laflar ediyor. zamane çocukları. televizyonda her şeyi görüyorlar. yoktan da anlamıyor. işte bir örnek sana. Neyin kıymetini bilecek? bizim gibi kırkına merdiven dayayacak ☺”²⁵⁷

Göç kararı büyük bir karar olmakla birlikte her zaman büyük değişikliklere yol açmayabilir. İnsan bazen kendi öz vatanında bir yabancıya dönüşebilir. Bulunduğu toplumun normlarına uymayabilir. Bu onu kendi memleketinde de kimsesiz ve yalnız bir birey olmaya itebilir. İşte bu yalnızlık duygusu insanı mekan değiştirmeye iten nedenlerin de arasında yer alır. Bazen sınırı aşan bir kararla bambaşka bir yere göç etme arzusu insanda belirir. Alper Beşe, metaforik bir anlatımla bu duygulara değinir. “Bazen yalnızlık da sadece göç kararına neden olabilir” vurgusu üzerine inşa ettiği *Deltaya* adlı öyküsünde, beş kişinin farklı nedenlerle ülkelerini terk etmek üzere yolda olduklarından bahseder. Sınırı geçmek için yolda olan anlatıcı, göç öncesi yaşamlarının kırıntılarını da diyaloglarla anlatır. Bu beş kişinin kendi nedenleri muhakkak vardır. Çünkü göç için bir neden olmalıdır. Ama asıl nedenin yalnızlık ve kimsesizlik olduğu anlaşılır. Dilini bilmedikleri, sadece haritalardan varlığını bildikleri bir yere gidecek kadar güçlü bir nedendir bu. Bir tiyatro sahnesi olduğu anlaşılan öyküde, göç üzerinden metaforik çağrışımlar yapılır. Anlatıcının vurgulamak istediği yalnızlık nedeni şu cümlelerde belirir:

“Sınır geçmek yalnızca başlangıç olacak. Tüm gücümüzü buna ayırırsak gittiğimiz yerde buradakinden daha kötü koşullar içinde buluruz kendimizi. Bunu her şeyin başında söyleyen ben değilmişim gibi orada bizi bekleyen ne olduğunu bilmiyoruz dedi Öteki.

---

²⁵⁷ Mehmet Kahraman, “Bir Rüyanın Ardından”, **Hece Öykü**, Sayı: 69, Haziran-Temmuz 2015, s.30.

Neden

Bu yola çıkmaya kalkmadan önce yalnız bir insandım. Duygudurumumu veya çevremdekilerin beni anlamadığını söylemiyorum bununla. Düpedüz, birincil anlamıyla. Yalnız. Ondan önceki aşamaların her birinde büyük sayılabilecek kalabalıklar içindeydim. Genişlemekten bollaşmış bir aile, az öğretmenli çok öğrencili okullar, yatakhaneler, işyerleri, koğuşlar. Sonra geometrik artışla ilerleyen yalınlaşma. Yalıtım. Görüntüler, sesler yaşamından çekildikçe yerlerine yenilerini koyma hevesine kapılmadım. Bir sabah aynada beliren yüz Burada yaşama şansımız kalmadı. Öldürmeyeceksek kendimizi veya bunu başkalarının yapmasına izin vermeyeceksek ellerinin erişemeyeceği bir yere kaçmamız gerek dedi.”²⁵⁸

Dış göçün bir başka sebebi de doğal afetler, savaş ve kıtlık gibi insanı temel haklarından, barınma ve beslenmesine kadar birçok unsurun yer almasıdır. Tarih devirleri içerisinde kıtlık nedeniyle göçlerin yapıldığı bilinmektedir. Alkan Kılıç *Nedamet ve Kan* adlı öyküsünde kıtlık nedeniyle göçü öyküsüne taşımıştır. Öyküde geçen ifadeyle şöyle şöyle aktarılır:

“Her şey gibi, bir zamanlar içinde oldukları debdebeli çağ da geldi geçti. Alevli fırtınalar, toprakta biten ne varsa silip süpürdü. Yağmurlar, ülkeye uğramaz oldu. Arı kovani benzeri kuleler, küle boyandı. Gürül gürül akan ırmaklar kurudu. Ülkede, kimsenin beklemediği bir kıtlık başladı baş gösterdi. Üzeyir, uzun zamandır derin uykudaydı; sefahate öylesine bulaşmıştı ki elinde avucunda ne varsa saçıp savurduğunu fark edememişti. Ansızın gelen felaket, onu hazırlıksız yakaladı. Göç edebilenler ülkeden kaçıp gitti, kimileri ise ileri görüşlü ve ihtiyat sahibi birkaç varsılın insafına bırakıldılar.”²⁵⁹

Kılıç’ın da ifadelerinden yola çıkarak insanların maruz kaldığı bu göç onları hazırlıksız yakalanmaktadır. Göçün belki de en önemli nedeni öncesinden tedbirli olmamak, gelecek sıkıntıları aşabilmek için hazırlıklı olmamaktır. Böyle durumlarda

²⁵⁸ Alper Beşe, “Deltaya”, **Varlık**, Sayı: 1360, Ocak 2021, s.62.

²⁵⁹ Alkan Kılıç, “Nedamet ve Kan”, **Post Öykü**, Sayı:48, Eylül-Ekim 2022, s.107.

insanlar isteyerek ya da istemeyerek başka yerlere ve başka insanlara sığınmak zorunda kalmaktadırlar.

3.8. BAŞKA ÜLKELERDEN TÜRKİYE'YE GÖÇ

Anadolu toprakları özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren birçok farklı coğrafyadan göçe maruz kalmıştır. Bolşevik İhtilali, Kafkasya Savaşı ve Balkan Savaşları esnasında o dönem sayıları toplamda milyonları bulan insanların Osmanlı topraklarına göç ettiği bilinmektedir.²⁶⁰ Mübadele dönemlerinde ve sonrasında ikinci büyük göçün yine merkezi olan Anadolu, Cumhuriyetle birlikte bu rolünü devam ettirmiştir. Bu büyük göçler “sığınmacı göçü” olarak nitelendirilir. Çünkü can güvenliğinin olmadığını düşünen insanlar daha güvenli olarak gördükleri Anadolu'ya sığınmak istemişlerdir. Sığınmacılığın dışında da göçlere tanıklık eden bu coğrafya, özellikle Osmanlı döneminde eğitim için göçün de merkezi olur. Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sonrası başlayan teşviklerle İstanbul, yabancı bilim insanlarının ya da öğrencilerin göç ettikleri bir merkez olmuştur. Devir ve dönemlere göre yoğunluğu değişse de İstanbul bu kimliğini koruyagelmiştir. Bilhassa Asya, Hicaz ve Afrika üzerinden yapılan bu göçe Doğu Avrupa'dan da insanların dahil olduğu görülür. 1990'larda başlatılan programlarla Asya'daki Türk devletlerinden birçok öğrenci Türkiye'ye gelerek çeşitli üniversitelerde eğitim almışlardır. Günümüzde de aynı durum devam etmekle birlikte daha çok Afrika'ya veya Arap coğrafyasına mensup bilim insanların ve öğrencilerin göçüne tanıklık edilir.

Anadolu coğrafyası Balkan devletlerinde yaşayan insanlar içinse ayrı bir öneme sahiptir. Yüzyılları aşan Osmanlı himayesi ile birlikte bu coğrafyanın rengine, dokusuna bezenen toplumlar artık o himayenin kesilmesiyle derin bir boşluk hissetmiştir. İshak Karavezir, *Sonsuza Varmadan Önce* adlı öyküsünde; Türk Hükümeti'nin eski Osmanlı mezar taşlarını yanında getirenlere toprak ve ev vereceği haberi üzerine bir Sırp papazın bir Osmanlı mezar taşını Türkiye'ye götürme kararını ve yolculuğunu anlatır. Ama burada esas vurgulananın Sırp papazın hayalini kurduğu

---

²⁶⁰ Mithat Arman Karasu, “Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri”, **Paradoks Dergisi**, C.14, Sayı: 1, 2018, s.26.

İstanbul'u ve Balat'ı görme arzusuyla birlikte Türkiye'de yaşama arzusudur. Bulduğu eski bir mezar taşının yükü buna degecektir çünkü. Ama bu göçün esas nedeni bu coğrafyaya göç ederek yerleşmektir. Bu arzunun arkasında ise, bu coğrafyayı babasından dinlemiş olması yatmaktadır. Bu gerçek, hikayenin sonundaki bir gazete haberinden okura duyurur. İstanbul'a özlemi anlatıcının gözünden şu cümlelerle aktarır:

“Aziz Miroslav, Sava'nın kenarında tıpkı kendisi gibi yürümüştü. Dilinde kutsal kelimelerden müteşekkil bir sözlük, Güney Slavlarına müjdeler getiriyordu. O da yüz yıllar sonra aynı müjdeyi bu kez İstanbul'a, Balat'a götürüyordu. Babasının ancak çok sarhoşken bahsettiği İstanbul'a.”²⁶¹

Anadolu coğrafyası özellikle Afrika halkı için sığınacak bir liman olarak görülmeye devam etmektedir. Türkiye'nin son yıllarda Afrika'ya yapmış olduğu faaliyetlerle iki halk arasında bir güven inşa edilmiştir. Uzun yıllar Batı'nın sömürgesi olarak bir çok sıkıntıya maruz kalan insanlarla, Osmanlı döneminden kalma bağları yeniden inşa etmek için karşılıklı birçok faaliyet yürütülmektedir. Böyle bir ortamda Zeynep Sati Yalçın, *Yitik Günün Mavisini* adlı öyküsünde bu duruma dikkat çeker. Öykü aslında Afrika'dan bir prensin ülkeyi terk edip Türkiye'ye sığınmasını anlatır. Ama kahraman, daha özelde Türkiye'deki bir nevi sakinliğe ve huzura kaçmıştır. Yalçın, anlatıcının gözünden bu olayları şöyle anlatılır:

“Abisiyle annesinin entrikalarına, aşağılamalarına tahammül edememiş, babası ülkede sansasyon olmasın diye onların karşısında yeterince güçlü duramamış, prensi koruyamamış. Prens, hepsine meydan okumuş, ama onlarla ve sağlık sorunlarıyla uğraşmaktan çok yorulmuş, iyileşemeyeceğine emin olunca, yeni bir hayat kurmak için kaçmış, Türkiye'ye sığınmış. Burada sakin ve huzurlu tek kişilik bir yaşamı varmış. Sorularımı dümdüz sorma dürüstlüğümlü gösterirmiş, ne güzel dinliyormuşum, kimse onunla konuşmazmış, ten renginden dolayı olabilirmiş, ülkesinde ve evindeyken

²⁶¹ İshak Karavezir “Sonsuza Varmadan Önce”, *Post Öykü*, Sayı:36, Eylül-Ekim 2020, s.80.

istenmediğinden zaten hep gurbette gibiymiş, annesinden koparıldığından beri içine yerleşen yabancılik hissi hiç geçmemiş.”²⁶²

Yalçın'ın öyküde dile getirdiği Türkiye'ye sığınma kavramı günümüz Türkiye şartlarının Afrika Kıtası'ndan nasıl görüldüğünü de hatırlatır. Osmanlı döneminden kalma kültürel bağların günümüzde de devam ettiğini vurgulayarak göç edilen yerin din, kültür ve geleneklerinin göç kararında etkili olduğunu gösterir. İnsan göç kararı alırken birçok unsur devreye girer. Özellikle zorunlu bir göç durumu söz konusuysen mümkün olan en yakın yerlere göç eder. Bunun mümkün olmadığı durumlarda uyum sağlayacağı, yabancılik hissetmeyeceği bir yere göç etmek ister. Bu kararda az önce bahsedilen din, kültür ve gelenek yönünden bir bağ kurabildiği yerler tercih sebebi olabilir. Ama tüm bunların da arka planında göç eden bireyler huzurlu ve refah bir hayatın mümkün olacağı yerleri tercih ederler. Öyküdeki prens karakteri de huzur bulacağı, refah bir hayat yaşayacağı Türkiye'yi seçmiştir.

---

²⁶² Zeynep Sati Yalçın, “Yitik Günün Mavisi”, **Hece Öykü**, Sayı: 106, Ağustos- Eylül 2021, s.44.

SONUÇ

“Son Dönem Türk Öykücülüğünde Göç (2015-2022)” adlı bu çalışmada son yıllarda artan göçlerin Türk öykücülüğündeki yansımaları incelenmiştir. Türkiye'nin sınır komşusu olan ülkelerdeki iç karışıklıklarından kaçmak isteyenlerin Batı'ya doğru olan göç güzergahının Türkiye'den geçmesi ve bir nevi ilk durağın Türkiye olması, Anadolu'yu Batı'ya giden bir köprüye dönüştürmüştür. Batı'ya gidemeyen veya gitmek istemeyen sığınmacılar ise Türkiye'de devletin himayesinde ikamet ederek ülkelerindeki iç savaşın akıbetini gözlemlemektedirler. Anadolu, tarihi itibarıyla de göç güzergahındadır. Doğu ile Batı arasında fiziki bir köprü görevi üstlendiği gibi kültürel bir köprü vazifesini de üstlenmiştir. 19. Yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen göç dalgasını sırtlayan Anadolu, yaklaşık yüz yıl sonra bu kez Orta Doğu coğrafyasından gelen göçü karşılamıştır.

Cumhuriyet sonrası dönemlerden itibaren kendi içerisinde de bir dönüşüm yaşayan ülke, sanayi ve kentleşmeyle bir atılım mücadelesi verirken, kırsaldaki insanın dikkatinin büyük kentlere yönelmesine neden olmuştur. Kırsal hayatın zorluklarını aşamayan insanlar, kentin rahat ve refahına yönelerek köylerini ve kasabalarını geride bırakıp büyük kentlere göç ederler. 1950'li yıllarda başlayan bu göç dalgası kentlerde beklenmedik bir yoğunlaşmaya neden olurken, insanlar kendi imkanlarıyla derme çatma konutlar inşa ederek kentli yaşama uyum sağlamaya çalışmıştır. Çalışmanın giriş kısmında bu göçün edebi eserlerdeki yansıması özetlenmiştir. Ülkenin gündemini uzun yıllar meşgul eden çarpık kentleşme ve gecekondu meselesinin günümüzde de etkisinin devam ettiği, öykülere ve romanlara yansıdığı aktarılmıştır. Anadolu'nun kendi iç göç meselesi günümüze kadar devam etmektedir. Kentler genişlemeye, göç almaya kırsaldaki insanlar ise köylerini ve kasabalarını terk etmeye devam etmişlerdir. Kırsaldan kente yapılan bu iç göç, başta Orhan Kemal olmak üzere birçok yazar tarafından öyküye taşınmıştır.

Bir başka göç dalgası da Almanya'dan geçici işçi talebiyle başlayan süreçtir. Zaten ekonomik nedenlerle büyük kentlere göç etmeye başlayan insanlar 60'lı

yılların sonlarına doğru bu kez yurtdışına, işçi göçlerine yönelirler. Almanya'ya giden işçiler Batı'nın imkanlarını ve refah düzeyini deneyimler ve geri dönmek istemezler. Böylelikle iki yıllık süre ile başlayan bu anlaşma, çok uzun yıllara yayılmıştır. Göçmen işçiler kendi ailelerini, akrabalarını bir şekilde Almanya'ya çağırarak orada yerleşik bir düzen kurarlar. Bu da öykülerde metinselleşen bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Çalışmanın birinci bölümde edebiyat ve göç kavramları tartışılarak birbiriyle olan ilişkisi araştırılmıştır. Edebiyatın diğer bilimlerle ilişkisi tartışılırken sosyolojik boyutu ele alınmıştır. Edebi eserlerin malzemesi dildir ve dili de toplum ve özelinde insan inşa etmiştir. Bu nedenle edebiyat toplumun üretmiş olduğu bir malzemeyle ürünler çıkarmaktadır. Bu durum edebi eserleri daha ilk oluşmaya başladıkları andan itibaren üretildiği toplumun bir parçası haline getirir. Böylelikle edebi eserleri üretildiği toplumdan kopuk düşünmenin edebiyatın kendisiyle çeliştiğini görürüz. Bu edebi eserleri toplum normlarına uyacağı ve ona uygun üretimlerde bulunacağı anlamına gelmez. Edebi eserler kendi içlerinde kendine has yapılarıyla ele alınmalı ve okunmalıdır. Ancak sanat eserleri en nihayetinde bir anlatım ürünü olduğu için ve insanı anlattığı için sosyaldir.

Bu bağlamda birinci bölümde ilk başlık altında edebiyat sosyolojisi alanının bir edebi eseri ne şekilde okuduğu tartışıldı. Edebiyatın sosyal işlevi nedeniyle sosyoloji bilimi zaman zaman edebiyata yönelmektedir. Toplumun belirli dönemlerdeki yapısını ve unsurlarını edebi eser üzerinden anlamaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar yeni bir disiplin alanı olarak edebiyat sosyolojisi alanının önünü açmıştır. Bu bölümde edebiyat sosyolojisinin sosyolojik eleştiriden ayrıştığı noktalar ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde anlatı geleneğinin başlangıcından itibaren üretilmiş edebi eserlerde göçün izleri sürülmüştür. Böylelikle ilk eserlerden günümüze kadar geçen sürede göç olgusunun ne şekilde tezahür ettiği anlaşılmıştır. Destan geleneğinde önemli bir yer tutan *Göç Destanı* ile başlanarak içerisinde göç olgusuna dair anlatıların olduğu destanlar listelenmiştir. Destanların ilgili bölümlerinden örnekler verilmiştir. Göç Destanı'nda göçün Tanrı buyruğu ile başlaması Türk kültüründe göçün kutsal bir olguya dönüşmesindeki etkisi üzerinde

durulmuştur. Destanlarda yer alan göçlerin nedeni genellikle siyasi anlaşmazlıklar, savaşlar ve fetihler olarak dikkat çekmektedir.

İkinci bölümün bir diğer başlığında halk hikayelerinde yer alan göç olgusu araştırılmıştır. Bu bölümde hikayelere konu olan aşk, ölüm, ayrılık gibi konular ön plana çıksa da göç olgusunun yer aldığı görülmüştür. *Aşık Garip* hikayesinde Garip'in para kazanmak için başka bir şehre göç etmesi günümüzde ekonomik nedenlerle göç olgusuyla benzerlikler taşır. Bir başka hikâye Kerem ile Aslı'da ise kültür, sınıf ve din farklılığı üzerindeki uyumsuzlukları göçe bir neden olarak anlatılmıştır. Diğer bölümlerde ise türkü, atasözleri başlıkları altında Türk kültür geleneğinde göç olgusunun çok yönlü bir şekilde halk yaşantısına yerleştiği ve günlük yaşamın içerisinde varlığını devam etmesi üzerine durulmuştur. Roman başlığı altında türün ilk örneklerinden günümüze kadar göç olgusunu izlek olarak ön plana çıkaran eserler ele alınmıştır. Öykü başlığı altında öykünün tarihsel dönüşümüyle birlikte eserlere eşlik eden göç olgusu araştırılmıştır. Dönemlerin öykü anlayışlarının göçle ilişkisi kurularak incelenmiştir. Özellikle 2015 yılından sonra çıkan öykü kitaplarında mültecilik konularının da ele alındığı tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde edebiyat dergileri arasında öyküye vermiş oldukları yer bakımından seçilen *Dergâh*, *Hece Öykü*, *İtibar*, *Karabatak*, *Kitaplık*, *Muhit*, *Post Öykü* ve *Varlık* dergilerinin 2015 ve 2022 yılları arasında yayınlanan sayıları taranmıştır. *Dergâh* dergisi Mart 2022 yılından itibaren yayından kalktığı için 2015 ile 2022 yılı Mart ayına kadar yayınlanan sayıları taranmıştır. *İtibar* dergisi 2019 yılı Eylül sayısı ile yayın hayatına son verdiği için 2015 ve 2019 yılları arasında yayınlanan sayıları taranmıştır. Bu dergilerde yayınlanan öyküler arasından göç olgusunun yer aldığı 80 öykü tespit edilmiştir. Öyküler göçü ele alış biçimlerine göre başlıklar altında kategorilerine ayrılmıştır. Bu başlıklar; *Mülteci Göçü*, *Kırsaldan Kente Göç*, *Savaş Nedeniyle Göç*, *Evlilik Nedeniyle Göç*, *Tersine Göç*, *Kan Davası Nedeniyle Göç*, *Türkiye'den Başka Ülkelere Göç* ve *Başka Ülkelerden Türkiye'ye Göç* başlıklarıdır. Çalışmada başlıkları sıralarken yoğunluk olarak çoktan aza doğru bir sistematik takip edilmiştir.

Mülteci Göçü başlığı altında toplanan öykülerin büyük bir bölümünü Suriyeli mültecilerin oluşturduğu görülmüştür. Özellikle 2019 ve 2021 yılları arasında

yayınlanan dergilerde mültecilik konusunun diğer yıllara göre daha sıklıkla ele alındığı tespit edilmiştir. “Suriyeli sığınmacılar” veyahut “mülteciler” kavramı öykülerde dile getirilirken tüm sığınmacılara genel bir sesleniş olarak “Suriyeli” sıfatının da kullandığı görülmüştür. Irak, Afganistan veya Pakistan gibi devletlerden gelseler bile Suriyeli kavramı tüm mültecilerin ortak bir tanımı haline dönüşmüştür. Öykülerde çoğunlukla zayıflar ve kimsesizler üzerinden bir izlek belirlenmiştir. Özellikle babanın veya annenin kaybını yaşayan çocukların savaş ve göç yollarında çekmiş oldukları sıkıntıları aşma mücadeleleri ele alınmıştır. Savaşın en çok etkilediği kesimin de çocuklar, kadınlar ve yaşlılar oluşu öykülerde de karşılık bulmuştur. Kadın veya erkek yazar, fark etmeksizin öykülerin karakterlerinin çoğunluğu çaresizlik içerisinde çocuklarına bakmak zorunda kalan annenin çabalarının sıklıkla ele alındığı görülmüştür. Mültecilik bölümünde tespit edilen öyküler nicelik olarak diğer başlıklardan ayrılmıştır. Bu nedenle bölüm kendi içinde de alt başlıklara ayrılmıştır. Mültecilik olgusunun ele alınış yöntemine göre; Dil bilmeme sorununun, memlekete olan hasretin, ötekileştirilmeye maruz kalınması, kayıtsızlık ve göç yollarında çekilen sıkıntılar ile onlara uzanan yardım ellerini konu edinmiş öyküler olduğu tespit edilmiştir. Mülteci Göçü başlığı altında *Hece Öykü* dergisinin nicelik olarak diğer dergilerden ayrıştığı, bu başlığa daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Mültecilik konusu on yılı aşkın bir süredir Türkiye’nin gündeminde olan bir kavramdır. Suriye savaşının etkilerini toplum olarak aynen görmekte olan Anadolu halkı, bu süre içerisinde de birlikte yaşamanın yollarını aramıştır. Toplumun mültecilere olan duyarlılığının Türk edebiyatında da karşılık bulunduğunu, toplumun ve edebiyatının nabzının attığı mecraların dergiler olması, dış gerçekliğin dergilerde de tezahür etmesinin sebeplerinden yorumu yapılabilir.

Bir diğer başlık olan *Savaş Nedeniyle Göç ise*, mültecilik başlığından ayrılması gerektiği düşünülmüştür. İnsanlar mültecilik hakkı yerine, göç ettikleri ülkelerin vatandaşlığına geçerek yeni bir hayat kurma mücadelesine girmişlerdir. Dolayısıyla bir sığınma değil bir terk ediş ve geride bırakma durumu ağır basmaktadır. Bu başlık altında yer alan öykülerde özellikle kendi ülkelerinde var olan savaş ve iç karışıklıktan kaçıp daha refah ve huzurlu bir hayat yaşamak isteyen insanların hikayeleri ele alınmıştır. Öykülerde göç eden karakterler sadece Suriye

değil Irak, Afganistan ve Pakistan gibi birçok ülke vatandaşının da başka ülkelere göçü konu edindiği görülmüştür.

Kırsaldan Kente Göç başlığı altında ele alınan öykülerin aslında 1950’li yıllarda başlayan şehirleşmenin günümüzde de insanları odağında bulunmaktadır. Türk Edebiyatının ve onun da özelinde Türk öykücülüğünün kentleşme ve kırsaldan kente göç olgusunun gündeminde olduğu tespit edilmiştir. “Mülteci Göçü” başlığından sonra, en fazla öykünün tespit edildiği ikinci başlık “Kırsaldan Kente Göç”tür. Öykülerde kırsaldan kente göç olağan üstü bir durum olarak anlatılmaz. Göçün insanda bıraktığı memleket hasreti ve aidiyet hissi, gibi duygular öykülerde değişmeden devam eden gerçeklikler olarak tespit edilmiştir.

Kan Davası ve Terör Nedeniyle Göç başlığı altında ele alınan öykülerin nicelik olarak daha az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Modernleşmeyle birlikte kapalı toplumların zamanla dönüşerek daha açık bir hale gelmesi bunda etkili olurken toplumun ve edebiyatın gündeminde önceki dönemlere göre daha geride kaldığı tespit edilmiştir. Bir dönemin öykü ve romanlarında sıklıkla yer alan Kan davası nedeniyle göç olgusunun günümüz öykücülüğünde daha az yer edindiği de tespitlerden biridir. Benzer bir durumun terör nedeniyle göç olgusu olduğu söylenebilir. 90’lı yıllarda boşaltılan köyler ve terör baskısından kurtulmak isteyen insanların sıklıkla başvurduğu göç hareketliliğinin günümüzde toplumun gündeminden çıkmakta olduğu ve öykülerde daha az yer bulduğu görülmüştür.

Sonuç olarak güncel bir toplumsal olay olan göç, göçmenlik ve sığınmacılık dergilerdeki öykülerde konu edilmiştir. Bu edebi eserlerin toplumsallık işlevinin bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Toplum ve bireyi derinden etkileyen ve sadece geçmiş çağların değil modern zamanların da gerçekliği olan göç olgusunun birçok başlıkta öykülere konu olarak girdiği ve göçün insanda bıraktığı derin yaralar yanında kimlik ve aidiyet kavramlarıyla kurmaca metinlere taşındığı görülmüştür. Bütün bu çıkarım ve tespitlerle çalışmanın literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abbasov, E.** (2010). “Köroğlu Destanında Göç Semantemi”. Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu. s.3
- Acer, C.** (2020). “Evdeki”, Varlık, Sayı: 1357, Yıl: Ekim 2020 (93-94), s. 94.
- Adıgüzel, Y.** (2016). Göç Sosyolojisi, Nobel Yayınları, 2016, s.3.
- Akgün, A.** (2015). “Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine bir Değerlendirme.” Göç Dergisi. Cilt:2. s.73.
- Aktaş, Ş.** (2009). “Edebi Metin ve Özellikleri.” A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı:39. s.199.
- Aktaş, C.** (2021). “Rögar Kapağı”, Dergâh, Sayı: 382, Yıl: Aralık 2021 (5-7), s.6.
- Aktaş, C.** (2021). “Ürkekligi Onun”, Hece Öykü, Sayı: 107, Yıl: Ekim-Kasım 2021 (6-13), s.13.
- Alptekin, A.B.** (2010). “Türk Halk Hikayelerinde (Kerem ile Aslı, Şah İsmail İle Gülizar, Hurşit İle Mahımihri, Cihan ve Abdullah) Göç”. Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu. s.86.
- Altın, N. Ş.** (2017). “Edebiyat Sosyolojisinin Sınırları”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:10, Yıl :2017, Sayı:2, s.41.
- Andı, M. F.** (2013). "Hayata Edebiyatla Bakmak. Hat Yayınevi, Yıl:2013, s. 166.
- Alver, K.** (2006). “Edebiyat Sosyolojisi ve Hayat”. Sosyoloji Dergisi. Sayı:15, s.107.
- Alver, K.** (2019). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. İz yayıncılık. s.9.
- Anar, S.** (2018) “Bir Ressamın Hikâyesi”, Dergâh, Sayı:355, Yıl: Eylül 2019 (8-9), s.9.
- Andıç, Z.** (2022). Bağ Bozumu, Hece Öykü, Sayı: 110, Yıl: Nisan-Mayıs 2022, s.79.
- Arslan, F.** (2018). Sosyo Kültürel Değişim ve Göç Çağrışımları: Mustafa Kutlu Öykülerinde Yolda Olmak, Akra Kültür ve Sanat Dergisi, C.6, Sayı: 16 Yıl:2018 (121-129), s.127.

- Arvas, A.** (2012). “Türk Destanlarına Yansıyan Göç Olgusuna Genel Bir Bakış”. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi. (Balkan Özel Sayısı-I). s.215-226
- Asker, N.** (2018). “Köroğlu ve Türk Destancılık Geleneği”. Oğuz Türkmen Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı:1, (53-63), s.55.
- Aşçı, N.** (2021). “Tipik Bir Ege Kasabası”, Hece Öykü, Sayı: 107, Yıl: Ekim-Kasım 2021(67-71), s.67.
- Aşçı, N.** (2022). “Rol Çatışması”, Hece Öykü, Sayı: 108, Yıl: Aralık 2021-Ocak 2022 (55-58), s. 56.
- Aşçı, N.** (2022). Kürk Paltolu Maradona, Hece Öykü, Sayı: 111, Yıl: 2022, s.73.
- Atsan, D.** (2022). “Mezarlıkta Kahvaltı”, Hece Öykü, Sayı:109, Yıl: Şubat-Mart 2022, s.40.
- Ay, F.** (2011). “Yaşar Kemal’de Göç Olgusu (Bir Ada Hikayesi I Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikayesi II Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikayesi III Tanyeri Horozları)”. İstanbul Kültür Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. S.2.
- Aydın, E.** (2009). “Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynaklar ve Ölçütler.” Turkish Studies, Volume 4 /1. s.357.
- Aydın F.** (2016). “Mustafa Kutlu’nun Hikayelerinde Tersine Göç”, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı:39, Yıl: 2016, s.26.
- Ayhan, F.** (2015). “Kuşlar”, Hece Öykü, Sayı: 68, Yıl: Nisan-Mayıs 2015 (165-167), s. 165.
- Bakhtin, M.** (2001). Karnavaldan Romana, Ayrıntı Yayınları. s.337.
- Balık, M.** (2010). “Fakir Baykurt”. Türk Dili Dergisi. Sayı:700.
- Balkaya, A.** (2013). “Türkülerin Sosyo-Kültürel Düzenleyicilik Misyonu: Kars’ta Gelin Terifleme”. The Journal of Academic Social Science Studies. s.141.
- Başpınar, M.** (2018). “Eksile Eksile”, İtibar, S: 76, Ocak 2018, s.17.
- Baynal, M.** (2021). “Köstekli Saat”, Hece Öykü, Sayı:103, Yıl: Şubat- Mart 2021 (184-187), s. 185.
- Beşe, A.** (2021). “Deltaya”, Varlık, Sayı: 1360, Yıl: Ocak 2021 (62-67), s.62.
- Bergson, H.** (1989). *Yaratıcı Tekâmül*. MEB Yayınları. s.170.
- Boratav, P. N.** (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi. s. 37.

- Boratav, P.N.** (1984). *Koroğlu Destanı*. Adam Yayıncılık. s.19.
- Bozkurt, F. Özgüzel, S.** (2019). “Türk Yaşam Tarzı Olarak Göç Olgusu ‘Göç Yolda Düzülür’”. *Folklor Edebiyat Dergisi*, C:25, Sayı:100. s.816.
- Bulut, A.** (2014). *Modern Çağda ‘Amentü’yi Arayış: Ricat*. Yaşayan Hikayemiz, Ed: Necati Tonga, Kesit Yayınları, 2014, s.17
- Büyükköroğlu, M.** (2015). “Yılanlıdağ”, *Hece Öykü*, Sayı:70, Yıl: Ağustos-Eylül 2015 (169-171), s.171.
- Campbell, J.** (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Kabalcı Yayınevi. İstanbul. s.13.
- Cengiz, A.** (2021). “Şehirli Gelin”, *Hece Öykü*, Sayı: 102, Yıl: Aralık 2020-Ocak 2021 (132-135), s.
- Cobutoğlu, S. A.** (2019). “Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarında Göç Coğrafyası: Özgürlükten Sürgünlüğe ‘Kafkasya’”, *TÜBAR XLV/Bahar*. s.13
- Coşkun, S.** (2006). “Türkiye’de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 8. s.405.
- Çağlar, T.** (2018). “Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C:5, Sayı: 8, 2018, s.34.
- Çavuş, B.** (2019). “Tükenme Bir Saniye”, Sayı: 1339, Yıl: Nisan 2019 (94-96), s.94.
- Çavuş, B.** (2020). “*Türk Romanında Dış Göç (1960-1990), A.j. Greimas’ın Eyleyenler Modeline Göre Dış Göç Romanlarında Yapı*”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.37.
- Çelik, E.** (2013). “Edebiyat eserleri toplumun aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C:104. Sayı 738. s.59.
- Çelik, İ.** (2020). “Bir çürük Elma”, *Varlık*, Sayı: 1357, Yıl: Ekim 2020 (95-96), s.95.
- Çelik, İ. H.** (2021). “Anı Koleksiyoncusu”, *Hece Öykü*, Sayı:106, Yıl: Ağustos-Eylül 2021 (70-73), s.72.
- Çelik, M.** (2021). “Uyandırma Servisi”, *Hece Öykü*, Sayı: 105, Yıl: Haziran-Temmuz 2021(19-22), s.19.

- Çerko, H.** (2020). “Kuzey”, Hece Öykü, Sayı: 101, Yıl: Ekim-Kasım 2020 (8-10), s. 10.
- Çevik, H. S.** (2019). “Pis Bir Hikâye”, Dergâh, Sayı: 357, Yıl: Kasım, 2019, s. 9.
- Çobanoğlu, Ö.** (2018). Halk Edebiyatına Giriş II, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, yayın no:1753, s.5.
- Delav, Z.** (2019). “Hatırım İçin”, Varlık, Sayı: 1338, Yıl: Mart 2019 (96-97), s.96.
- Demir, Y.** (2018). “Persona”, Hece Öykü, Sayı: 86, Yıl: Nisan-Mayıs 2018 (25-28) s.25.
- Demir, R.** (2019). “Dadaloğlu Üslubu”, Halkbilimi Araştırma Derneği, C:1, Sayı:2, Yıl:2019, s.2.
- Demir, R. Öztürk, M.** (2022). “Aşık Garip Hikayesi’nin Yeni Bir Varyantı ve Çözümlemesi”, Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, C:5, Sayı:1. (72-81). S.75.
- Diñç, O.** (2019). “Sır”, Varlık, Sayı:1344, Yıl: Eylül 2019 (64-65), s.64.
- Dirlikyapan, J. Ö.** (2007). *Yazınsal Kavrayışta Köklü Bir Değişim: Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*. Bilkent Üniversitesi Edebiyat Bölümü Doktora Tezi. Yıl:2007, s.131.
- Diş, S. B.** (2017). “Kötülüğün Sıradanlığı Karşısında Özerk Birey”, FLSF Felsefe Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, Yıl:2017 (180-200), s.183.
- Doğan, M.** (2018). “Kuzeyi Gösteren Her Şeye”, Hece Öykü, Sayı: 88, Yıl: Ağustos-Eylül 2018 (137-139), s.137.
- Doğan, M. C.** (2018) *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Yayın no:1385. s.226.
- Duman, H.** (2018). Savaş Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.58, Sayı:1, Yıl: 2018, s.101.
- Eagleton, T.** (2018). *Edebiyat Kuramı*. Ayrıntı Yayınları. Çev: Birkan, T. İstanbul. s.17.
- Eagleton, T.** (2019). *Edebiyat Nasıl Okunur?* İletişim yayınları, Çev: Ersavcı, E. s.157.
- Ekici, S. Tuncel, G.** (2015) “Göç ve İnsan” Birey ve Toplum Dergisi, C:5, Sayı:9, Yıl:2015, s.11.
- Elçin, Ş.** (2000). Kerem ile Aslı Hikayesi. Akçağ Yayınları. s.17.

- Elman, E.** (2017). “Bakır aydanlık”, Hece ykü, Sayı: 83, Yıl: Ekim-Kasım 2017 (44-47), s. 46
- Ergin, E.** (2020). “Son Sabahımız Burada”, Post ykü, Sayı: 32, yıl: Ocak-Şubat 2020 (25-30), s. 27.
- Ergülen, H.** (2019). “Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?”, Kitaplık, Sayı:205, Yıl: Eylül-Ekim 2019 (86-94), s.94
- Felek, Ö.** (2021). “Bağdatlı Tamirci Hişam”, Hece ykü, Sayı: 104, Yıl: Nisan-Mayıs 2021 (52-57), s.53.
- Gemici, M.** (2019). “Su Köpüğü”, Dergâh, Sayı:356, Yıl: Ekim 2019 (5-7), s.6.
- Genç, E.** (2020). “Yazgı”, Post ykü, Sayı: 34, Yıl: Mayıs-Haziran 2020 (4-8), s.4.
- Gezgin, İ.** (2022) *Homo Narrans İnsan Niçin Anlatır?* Redingot Yayınları. s.128.
- Göde, H. A.** (2010). Kına Türküleri Üzerine, Folklor/Edebiyat Dergisi, Yıl: 2010, C:16, Sayı: 64, s. 166.
- Gölbaşı, S.** (2020). “Sensiz Bir Koku”, Hece ykü, Sayı: 97, Yıl: Şubat-Mart 2020 (24-26), s.26.
- Güler, D. Ulutak, N.** (1992). Aile kavramının Geleneksel Yapısı ve Türk Toplum Yapısında Aile, Kurgu Dergisi, Yıl: 1992(51-76), S:11, s.51.
- Gümüş, S.** (2021). “Themis’in Işığı”, Hece ykü. Sayı:105. Yıl: Haziran-Temmuz 2021 (70-73). S.71
- Güneş, S.** (2017). “Kenara Çok Yaklaştım”, Varlık, Sayı:1323, Yıl: Aralık 2017, s.97.
- Harrigton, A.** (2019). “Sosyal Dünyanın Edebiyat Yoluyla Kavranması: Robert Musil’in Nitelsiz Adam Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler”, Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. Çev: Çalışkan, N. Editör: Alver, K. İz yayıncılık. s.109.
- Hergüner, B.** (2017). 2000 Sonrası Türk ykücülüğünde İnsan, İnanç ve Kent İlişkileri, Yıl: 2017, s.124 Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Irmak, Y.** (2012). “Rasim Özdenören’in ‘Çok Sesli Bir Ölüm’ Adlı Hikayesinde Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Yaklaşım”, Dede Korkut Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, Yıl: 2012, s.81.
- Işık, A.** (2022). “Evet”, Kitaplık, Sayı 221, Yıl: Mayıs-Haziran 2022, s.90.

- İnan, N. B.** (2022). Türkan Hanım, Post Öykü, Sayı: 46, Yıl: Mayıs-Haziran 2022, s.90.
- İnce, C.** (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, C. 11, Sayı:18, Yıl 2019, s.2584.
- İzci A.** (2022). “Gurbette Ölmek”, Kitaplık, Sayı: 221, Yıl: Mayıs-Haziran 2022, s.81.
- Kale, Ö.** (2012). “Gurbet Kuşları, Eskici ve Oğulları, Vukuat Var Romanlarında Göç Olgusu”, Dede Korkut Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi. C:1, Sayı:2, Yıl: 2012, (119-127)
- Kahraman, M.** (2015). “Bir Rüyanın Ardından”, Hece Öykü, Sayı: 69, Yıl: Haziran-Temmuz 2015 (28-34), s.30.
- Kahveci, G. S. Ö.** (2018). *Türk Romanında Dış Göç Olgusunun İz Düşümleri: Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Fıruzan*. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Yıl:2018, s.137.
- Kanlıkama, E.** (2015). “Yenidünya Ağacı-Sır”. Hece Öykü, Sayı: 71, Yıl: Ekim Kasım 2015 (150-157), s.155.
- Kanlıkama, E.** (2016). Eksilmek, Hece Öykü, Sayı:76, Yıl: Ağustos- Eylül 2016, s.134-135.
- Kanlıkama, E.** (2016). Arasta'nın İnsanları, Hece Öykü, Sayı:77, Yıl: 2016 (90-95), s.90
- Kara, E.** (2021). “Kuşlar İçin Küçük Şemsiyeler”, Hece Öykü, Sayı: 107, Yıl: Ekim-Kasım 2021 (147-149), s.147-148
- Karacan, A.** (2021). “Mobilier”, Hece Öykü, Sayı: 104, Yıl: Nisan-Mayıs 2021 (40-43), s.41.
- Karakaş, F.** (2018). “Kaybolan Hayatlar”, Dergâh, Sayı: 336, Yıl: Şubat 2018 (9), s.9.
- Karasu, M. A.** (2018). Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri, Paradoks Dergisi, C.14, Sayı: 1. Yıl 2018(21-41), s.26
- Karavezir, İ.** (2020). “Sonsuza Varmadan Önce”, Post Öykü, Sayı:36, Yıl: Eylül-Ekim 2020 (79-84), s.80
- Kaya, F.** (2018) “Şam, Ressam ve Güvercin”, Hece Öykü, Sayı: 86, Yıl: Nisan-Mayıs 2018 (167-169), s. 168.

- Kaya, M.** (2017). Gelenekten Modernliğe Kan Davalarının Çözümünde Arabulucu Bir Kurum Olarak Arfelik. Bilime Adanmış Bir Yaşam, Editörler: Aytül Kasaboğlu, Ayşe Çakır İlhan, Zuhâl Güler, Ankara Üniversitesi Basımevi, Yıl:2017, s.533.
- Kılıç, A.** (2022). Nedamet ve Kan, Post Öykü, Sayı:48, Yıl: Eylül-Ekim 2022, s.107.
- Kılıç, H.** (2021). Dünyayı Kurtaran Adam İbrahim, Post Öykü, Sayı:43, Yıl: Kasım Aralık 2021, s.93.
- Kılıç, R. D.** (2020). “İmkân”, Hece Öykü, Sayı: 99, Yıl: Haziran-Temmuz 2020 (133-135), s.133.
- Kıran, S.** (2019). “Botan Çayı Bizden Geçer, Varlık, Sayı:1345, Yıl: Ekim 2019 (42-43), s. 42.
- Koçak, M.** (2016). “Boşluk”, Karabatak, S:26, Mayıs Haziran 2016, s.141.
- Kösemihal, N. Ş.** (2014). “Edebiyat Sosyolojisine Giriş”, İstanbul University Journal of Sociology. 2(19-20): 1-37.s.2
- Kur’an-ı Kerim, Tekvir Suresi, 26. Ayet. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Tefsiri.
- Kurt, A.** (2011). *1950 Sonrası Türk Romanında Anadolu’dan İstanbul’a Göç.* İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi. Yıl 2011, s.21
- Kurt, M. K.** (2015). “Eskimiş Yüzün”, Hece Öykü, Sayı:68, Yıl: Haziran-Temmuz 2015(35-37), s.36
- Kurt, M. K.** (2019). “Kauai ‘O’ o Kuşunun Son Şarkısı”, Post Öykü, Sayı:26, Yıl: 2019(98-101), s.100.
- Kutlu, M.** (2016). Sormaya Geldik, Dergâh, S: 321, Kasım 2016, s.32.
- Kutlu, M.** (2016). Bulut. Dergâh, Sayı: 315, Yıl: 2016, s.32.
- Kutlu, M.** (2016). Sormaya Geldik, Dergâh, sayı: 321, Yıl: Kasım 2016, s.32.
- Kutlubay, M. F.** (2022). Toprak Ana Kurt Baba, Post Öykü, Sayı:46, Yıl: Mayıs Haziran 2022, S.16.
- Moldanlı, Y.** (2015). “Kan Portakalı ve Uçurtma”, Post Öykü, Sayı:7, Yıl: Kasım-Aralık 2015 (31-33), s.32.

- Moran, B.** (2015). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İletişim yayınları, Yıl 2015, s.6.
- Moran, B.** (2018). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları. İstanbul. S, 84.
- Nar, M. Ş.** (2014). “Günümüz Toplumunda Mitler: Anadolu Halk Efsaneleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, C:20, Sayı: 79. s.57.
- Nurata, B.** (2016). “Bu Karanlıkta Fatih’te Ne İşim Var?” *İtibar*, S:54, Mart 2016, s.29.
- Oğuz, A.** (2019). “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Anadolu’ya Gelen Muhacirlerin Göç Ettiği Bazı Şehirlerdeki İskân Politikaları”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. C.13. Sayı,19. s.1.
- Oğuz, S.** (2022). Şehzadenin Bisikleti, Hece Öykü, Sayı: 110, Yıl: Nisan Mayıs 2022, s.52.
- Öksüz, N. A.** (2015). “Kimsesizlik”, *Hece Öykü*, Sayı: 71, Yıl: Ekim Kasım 2015 (179-180), s.179-180
- Ökten, Ş.** (2010). “Kan Davası: Kanın Öcü Ya da Şeref Uğruna Verilen Kolektif Savaş”, Yıl:2010, Sayı:24, s.166.
- Önel, A.** (2020). “Karada Kaptan” Varlık, S:1356, Eylül 2020, s.46.
- Önür, H.** (2017). “Türk Sosyolojisinde Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2017(161-181), Sayı:42, s.177.
- Öyke, C.** (2004). *Kırgızların Küçük Destanlarından Baktı Bolot*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. s. 52.
- Öz, M.** (2016). “Dream Flood”, *Karabatak*, Sayı:26, Yıl: Mayıs-Haziran 2016, s.133.
- Özçınar, Ş.** (2014). “Düşüncenin Tarihsel Sürecinde Hegel’in Varlık, Yokluk ve Oluş Diyalektiği”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı:22, Yıl:2014, (91-111), s.91
- Özdenören, R.** (2021). *İmkânsız Öyküler*, İz Yayıncılık, s.75, 2021.
- Özkan, M.** (2016). “Edebiyatta Dil Kullanımı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Yıl: 2016 C.52, Sayı.52, s.66
- Öztelli, C.** (1959). *Karacaoğlan Hayatı, Sanatı, Şiirleri*. Varlık Yayınevi. s.54.

- Öztürk, D.** (2016). “Gün Batımı”, Varlık, Sayı:1302, Mart 2016, s.97.
- Özyalçınlar, A.** (2016). “Torik Akını”, Kitaplık Dergisi, Sayı:183, Ocak-Şubat 2016, s.71.
- Pesen, M. N.** (2018). “Acı Çay”, İtibar, S: 85, Ekim 2018, s.26.
- Pesen, M. N.** (2022). “Haftada Bir”, Muhit, S:33, Eylül 2022, s.20.
- Ramazanoğlu, Y.** (2018). “Kırmızı Küçük ve Bıçkın”, İtibar, S:83, Ağustos 2018, s.24.
- Sağlam, M. Y.** (2001). “Atasözleri ve deyimlerde İmgelem”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:18, Sayı:1, s.45.
- Sağlam, S.** (2016). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:5, 2016, s.34.
- Sarı, A.** (2020). “İyi Olan Bir Şey İçin Teselli”, Post Öykü, Sayı:36, Yıl: Eylül Ekim 2020(72-78), s.77.
- Seçkin, P.** (2016). “Dile Gelen Göç, Zamanın İzleri, İşgal, Göç ve Muhacirlik”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.Yıl:2016 (187-195), s.189
- Sert, H.** (2018). “Yayın Balığı”, Hece Öykü, Sayı: 87, Yıl: 2018 (157-158), s. 157.
- Şakar, C.** (2016). “Kanadında Bir Kuşun”, İtibar, S:63, Aralık 2016. s.16.
- Şakar, C.** (2017). “Edebiyatın Doğası ”, Post Öykü. Sayı,18. s.48.
- Şakar, C.** (2018). *Adı Leyla Olsun*, İz Yayıncılık, Yıl:2018, s.97.
- Şakar, C.** (2018). *Tarihsel Süreç İçinde Öykü Kavramında Genişleme ve Daralma Oldu mu? Olduysa Ne Yönde Değişti?* 40 Soruda Türk Öyküsü içinde Ömer Lekesiz. Ed. C. Şakar. Ketebe Yayınları, Yıl: 2018, s.17
- Şakar, C.** (2018). “Öykünün doğuşunda sanayileşmenin etkisi olduğu söylenir. Sanayileşme ve kentleşmeyle öykü arasında nasıl bir bağ olduğunu düşünüyorsunuz?”, 40 Soruda Türk Öyküsü içinde Köksal Alver. Ed. C. Şakar. Ketebe Yayınları, Yıl: 2018, s.49
- Şakar, C.** (2018). “Öyküyle toplumsal olaylar, kültür, teknoloji, iktisat... arasında nasıl bir etkileşim olmuştur? Öykü tüm bunlardan bağımsız, kendini kendi içinden üreten bir yapı mıdır?”, 40 Soruda Türk Öyküsü içinde Köksal Alver. Ed: Şakar, C. Ketebe Yayınları. s.51.

- Şakar, C.** (2018). *Ömer Seyfettin, Refik Halid. Karay, Memduh Şevket Esendal ve Sabahattin Ali Türk öyküsünün temel taşları olarak kabul edilir. Bu dört köşeden baktığımızda ortaya nasıl bir tablo çıkıyor?* 40 Soruda Türk Öyküsü içinde A. Karaca. Ed. C. Şakar. Ketebe Yayınları, Yıl: 2018, s.115.
- Terzioğlu, A. H.** (2018). *Göç Destanı*. Panama Yayınları. İstanbul. s.78-79.
- Topbaş, A.** (2016). “Matmazel Amabella”, Post Öykü, Sayı:13, Yıl: Kasım-Aralık 2016 (24-27), s.25.
- Toprak, S. V.** (2015) “I. Dünya Savaşından Sonra Nüfus Mübadelesi Kapsamında Türkiye’ye Göçenlere Karşı Yunanistan’ın Tutumunun İstanbul Basınına Yansıması”, *Türkiyat Mecmuası*. C. 25/ Bahar. S.253.
- Toprakkaya, A.** (2018). “M. Heidegger’de Köklere Bağlılık”, *Temaşa Dergisi*, Sayı:8. s.64.
- Tosun, N.** (2016). *Öykümüzün Sınır Taşları*. Dedalus Yayınları. İstanbul. S,17.
- Tosun, N.** (2019). “Türk Öykücülüğünde Şehrin Halleri”, *Düşünen Şehir Dergisi* (Hakemli Dergi, Yıl: Ekim 2019(72-83), Sayı:10, s. 75.
- Tosun, N.** (2021). *Modern Öykü Kuramı*. Hece Yayınları. İstanbul. S, 57.
- Turan, L.** (2020). “Yasemin Kokulu Bayrak”, *Karabatak*, Sayı: 50, Yıl: Mayıs-Haziran 2020 (104-105), s.105.
- Tunçok, G. Z.** (2020). “Adalet Ağaoğlu’nun Göç Temizliği Adlı Anı-Romanında ‘Ev/Eve Dönüş’ Algısı”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Sayı:25, 2020, s.143.
- Türk, Y.** (2016). “Kuşlar Döner mi Yurduna?”, *Hece Öykü*, Sayı:72, Yıl: Aralık 2015-Ocak 2016 (19-22), s.22.
- Türkkan, B.** (2019). “Uluslararası Göç Olgusu: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’deki Ekonomik ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2019. s.9.
- Türköz, S. A.** (2016). Tematik bir Resim, S:59, *İtibar*, Ağustos 2016, s.15.
- Türköz, S. A.** (2019). Burun, *İtibar*, S:91, Nisan 2019, s.14.

- Uğurlu, F.** (1992). “Bir Edebiyat Bakışı”. *Kurgu Dergisi*, Sayı:10, s.196.
- Uzun, S. G.** (2022). “Latife Tekin’in Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç İle Gelen Özerklik”, *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S:29, 2022, s.957.
- Uzunbay, Z.** (2016). “Lamia”, *Varlık*, Sayı:1300, Yıl: 2016, s.48.
- Ün, B.** (2020). “Nursel Duruel’in Nereye Adlı Öyküsünde Göç, Kentleşme ve Bireyin Yalnızlığı. *Edebi Eleştiri Dergisi*”, C:4, Sayı:2, Yıl:2020(240-252), s.245.
- Wellek, R. ve Warren, A.** (2019). *Edebiyat Teorisi*. Dergâh Yayınları, Çev: Huyugüzel, Ö. F. s.25. s.118.
- Yağan, A.** (2020). “Uzak”, *Post Öykü*, Sayı: 36, Yıl: Eylül Ekim 2020 (35-43), s.37.
- Yaldız, F.** (2015). “Dede Korkut ve Göç”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, c:15, Sayı:2. (149-158), s. 152.
- Yalçın, Z. S.** (2021). “Yitik Günün Mavisi”, *Hece Öykü*, Sayı: 106, Yıl: Ağustos- Eylül 2021 (34-45), s.44.
- Yaman, F.** (2019). *Göç ve Toplum*, Ketebe Yayınları, Yıl:2019, s.25.
- Yıldız, S. A.** (2021). “Tuzcu”, *Post Öykü*, Sayı:40, Yıl: Mayıs-Haziran 2021, s.108.
- Yıldız, A.D.** (2021). “Yıldız Ramazanoğlu’nun Cam Kenarı Adlı Hikâye Kitabında Mülteciler”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:2, Yıl: 2021, s. 449.
- Yıldız, A.D** (2022). “Günümüz Türk Hikayesinde Mülteci Konusu ve Cihan Aktaş’ın Fotoğrafta Ayrı Duran Hikâye Kitabında Mülteciler”, *Mavi Atlas Dergisi*, Sayı:2, Yıl:2022, s.490.
- Yılmaz, Ö. M.** (2020). “Tebrik Kartları”, *Varlık*, Sayı:1353, Yıl: Haziran 2020 (93-96), s.96.
- Yusufoğlu, N.** (2011). “Reşat Nuri Güntekin Romanlarında Savaş Teması”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. Yıl:2011(361-375), Sayı:30, s. 370.
- Yücel, Ş.** (2019). “Troçki’yi Ben Öldürdüm”, *Kitaplık*, Sayı: 203, Yıl: Mayıs-Haziran 2019 (100-107), s.101
- Yücel, T.** (2012) *Eleştiri Kuramları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.52.

Zeka, S. (2019). “Göç Olgusuna Refik Halit Karay’ın Memleket Hikayeleri Üzerinden Bakış”. Karamanoğlu Mehmet Bey üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. C:2, Sayı:2, Yıl: 2019 (132-142), s.135.

EKLER

Tablo 1. Yıllara Göre Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Derya Atsan	Mezarlıkta Kahvaltı	2022	Mülteci Göçü
2	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Kürk Paltolu Maradona	2022	Kan davası Terör
3	HECE ÖYKÜ	Zübeyde Andıç	Bağ Bozumu	2022	Kırsaldan kente göç
4	HECE ÖYKÜ	Soner Oğuz	Şehzadenin Bisikleti	2022	Dış göç
5	KİTAPLIK	Ayşen Işık	Evet	2022	Mülteci Göçü
6	KİTAPLIK	Adil İzci	Gurbette Ölmek	2022	Göç Olgusu
7	POST ÖYKÜ	Nurbanu İnan	Türkan Hanım	2022	Mülteci Göçü
8	POST ÖYKÜ	Alkan Kılıç	Nedamet ve Kan	2022	Dış göç
9	HECE ÖYKÜ	Nâdir Aşçı	Rol Çatışması	2022	Mülteci Göçü
10	POST ÖYKÜ	M.Fatih Kutlubay	Toprak Ana Kurt Baba	2022	Kırsaldan kente göç
11	HECE ÖYKÜ	Mehmet Baynal	Köstekli Saat	2021	Tersine göç
12	HECE ÖYKÜ	Ahmet Karacan	Mobilet	2021	Tersine göç
13	HECE ÖYKÜ	Özgen Felek	Bağdatlı Tamirci Hişam	2021	Savaş
14	POST ÖYKÜ	Süleyman Arif Yıldız	Tuzcu	2021	Mülteci Göçü

15	POST ÖYKÜ	Hüseyin Kılıç	Dünyayı Kurtaran Adam	2021	Mülteci Göçü
16	HECE ÖYKÜ	Müzeyyen Çelik	Uyandırma Servisi	2021	Kırsaldan kente göç
17	HECE ÖYKÜ	Segâh Gümüş	Themis'in Işığı	2021	Kan davası
18	HECE ÖYKÜ	Cihan Aktaş	Ürkekliği Onun	2021	Mülteci Göçü
19	HECE ÖYKÜ	Erva Kara	Kuşlar için Küçük Şemsiyeler	2021	Savaş
20	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Tipik Bir Ege Kasabası	2021	Tersine göç
21	HECE ÖYKÜ	Aysel Cengiz	Şehirli Gelin	2021	Evlilik
22	HECE ÖYKÜ	İbrahim Halil Çelik	Anı Koleksiyoncusu	2021	Kan davası
23	HECE ÖYKÜ	Zeynep Sati Yalçın	Yitik Günün Mavisi	2021	Yabancı Göç
24	DERGÂH	Cihan Aktaş	Rögar Kapağı	2021	Kırsaldan kente göç
25	VARLIK	Alper Beşe	Deltaya	2021	Dış göç
26	HECE ÖYKÜ	Safiye Gölbaşı	Sensiz Bir Koku	2020	Mülteci Göçü
27	POST ÖYKÜ	Emre Ergin	Son Sabahımız Burada	2020	Mülteci Göçü
28	KARABATAK	Leyla Turan	Yasemin Kokulu Bayrak	2020	Mülteci Göçü
29	HECE ÖYKÜ	Rüveyda Durmaz Kılıç	İmkân	2020	Evlilik
30	VARLIK	Ahmet Önel	Karada Kaptan	2020	Tersine Göç
31	POST ÖYKÜ	Ahmet Sarı	İyi Olan Bir şey İçin Teselli	2020	Mülteci Göçü
32	POST ÖYKÜ	Ali Yağan	Uzak	2020	Mülteci Göçü

33	POST ÖYKÜ	İshak Karavezir	Sonsuza Varmadan Önce	2020	Yabancı Göç
34	HECE ÖYKÜ	Hasibe Çerko	Kuzey	2020	Kırsaldan kente göç
35	VARLIK	Cem Acer	Evdeki	2020	Tersine Göç
36	VARLIK	İbrahim Halil Çelik	Bir Çürük Elma	2020	Tersine göç
37	VARLIK	Ömür M. Yılmaz	Tebrik Kartları	2020	Dış göç
38	POST ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Kaua 'O' o Kuşunun Son Şarkısı	2019	Evlilik
39	KİTAPLIK	Şükran Yücel	Troçki'yi Ben Öldürdüm	2019	Mülteci Göçü
40	KİTAPLIK	Haydar Ergülen	Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?	2019	Savaş
41	DERGÂH	Sedat Anar	Bir Ressamın Hikayesi	2019	Zorunlu Göç
42	DERGÂH	Mukadder Gemici	Su Köpüğü	2019	Mülteci Göçü
43	DERGÂH	Halime Seher Çelik	Pis bir Hikâye	2019	Evlilik
44	VARLIK	Serhat Kıran	Botan Çayı Bizden Geçer	2019	Kırsaldan kente göç
45	VARLIK	Oğuz Dinç	SİR	2019	Dış göç
46	VARLIK	Burak Çavuş	Tükenme Bir Saniye	2019	Mülteci Göçü
47	VARLIK	Zeynep Delal	Hatırım İçin	2019	Mülteci Göçü
48	İTİBAR	Sema Aksoy Türköz	Burun	2019	Mülteci Göçü
49	HECE ÖYKÜ	Yavuz Demir	Persona	2018	Mülteci Göçü
50	HECE ÖYKÜ	Feride Kaya	Şam, Ressam ve Güvercin	2018	Mülteci Göçü
51	HECE ÖYKÜ	Hale Sert	Yayın Balığı	2018	Mülteci Göçü
52	HECE ÖYKÜ	Mesut Doğan	Kuzeyi Gösteren Her Şeye	2018	Evlilik

53	DERGÂH	Fatma Karakaş	Kaybolan Hayatlar	2018	Mülteci Göçü
54	İTİBAR	Mustafa Nezihi Pesen	Acı Çay	2018	Göç Olgusu
55	İTİBAR	Yıldız Ramazanoğlu	Kırmızı Küçük ve Bıçkın	2018	Mülteci Göçü
56	İTİBAR	Mustafa Başpınar	Eksile Eksile	2018	Zorunlu göç
57	HECE ÖYKÜ	Engin Elman	Bakır Çaydanlık	2017	Mülteci Göçü
58	VARLIK	Selnur Güneş	Kenara Çok Yaklaştım	2017	Tersine göç
59	KARABATAK	Mesut Koçak	Boşluk	2016	Mülteci Göçü
60	KİTAPLIK	Adnan Özyalçınlar	Torik Akını	2016	Savaş
61	KARABATAK	Meliha Öz	Dream Flood	2016	Mülteci Göçü
62	POST ÖYKÜ	Ahmet Topbaş	Matmazel Amabella	2016	Kırsaldan kente göç
63	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Arasta'nın İnsanları	2016	Mülteci Göçü
64	HECE ÖYKÜ	Yıldırım Türk	Kuşlar Döner mi Yurduna	2016	Kırsaldan kente göç
65	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Eksilmek	2016	Mülteci Göçü
66	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Sormaya Geldik	2016	Mülteci Göçü
67	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Bulut	2016	Mülteci Göçü
68	VARLIK	Demet Öztürk	Gün Batımı	2016	Mülteci Göçü
69	VARLIK	Zeynep Uzunbay	Lamia	2016	Kırsaldan kente göç
70	MUHİT	Mustafa Nezihi Pesen	Haftada Bir	2016	Mülteci Göçü
71	İTİBAR	Cemal Şakar	Kanadında Bir Kuşun	2016	Mülteci Göçü

72	İTİBAR	Selma Aksoy Türköz	Tematik bir Resim	2016	Mülteci Göçü
73	İTİBAR	Betül Nurata	Bu Karanlıkta Fatih'te Ne İşim Var	2016	Mülteci Göçü
74	HECE ÖYKÜ	Fahri Ayhan	Kuşlar	2015	Mülteci Göçü
75	POST ÖYKÜ	Yunus Moldanlı	Kan Portakallı ve Uçurtma	2015	Mülteci Göçü
76	HECE ÖYKÜ	Mehmet Kahraman	Bir Rüyanın Ömrü Kadar	2015	Dış göç
77	HECE ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Eskiyen Yüzün	2015	Tersine göç
78	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Yeni Dünya Ağacı- Sır	2015	Göç Olgusu
79	HECE ÖYKÜ	Numan Altuğ Öksüz	Kimsesizlik	2015	Savaş
80	HECE ÖYKÜ	Muhammaed Büyükköroğlu	Yılanlıdağ	2015	Göç Olgusu

Tablo 2. Yıllara Göre Mülteci Göçü Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Derya Atsan	Mezarlıkta Kahvaltı	2022	Mülteci Göçü
2	KİTAPLIK	Ayşen Işık	Evet	2022	Mülteci Göçü
3	POST ÖYKÜ	Nurbanu İnan	Türkan Hanım	2022	Mülteci Göçü
4	HECE ÖYKÜ	Nâdir Aşçı	Rol Çatışması	2022	Mülteci Göçü
5	POST ÖYKÜ	Süleyman Arif Yıldız	Tuzcu	2021	Mülteci Göçü
6	POST ÖYKÜ	Hüseyin Kılıç	Dünyayı Kurtaran Adam	2021	Mülteci Göçü
7	HECE ÖYKÜ	Cihan Aktaş	Ürkekliği Onun	2021	Mülteci Göçü
8	HECE ÖYKÜ	Safiye Gölbaşı	Sensiz Bir Koku	2020	Mülteci Göçü
9	POST ÖYKÜ	Emre Ergin	Son Sabahımız Burada	2020	Mülteci Göçü
10	KARABATAK	Leyla Turan	Yasemin Kokulu Bayrak	2020	Mülteci Göçü
11	POST ÖYKÜ	Ahmet Sarı	İyi Olan Bir şey İçin Teselli	2020	Mülteci Göçü
12	POST ÖYKÜ	Ali Yağan	Uzak	2020	Mülteci Göçü
13	KİTAPLIK	Şükran Yücel	Troçki'yi Ben Öldürdüm	2019	Mülteci Göçü
14	DERGÂH	Mukadder Gemici	Su Köpüğü	2019	Mülteci Göçü
15	VARLIK	Burak Çavuş	Tükenme Bir Saniye	2019	Mülteci Göçü
16	VARLIK	Zeynep Delal	Hatırım İçin	2019	Mülteci Göçü
17	İTİBAR	Sema Aksoy Türköz	Burun	2019	Mülteci Göçü
18	HECE ÖYKÜ	Yavuz Demir	Persona	2018	Mülteci Göçü

19	HECE ÖYKÜ	Feride Kaya	Şam, Ressam ve Güvercin	2018	Mülteci Göçü
20	HECE ÖYKÜ	Hale Sert	Yayın Balığı	2018	Mülteci Göçü
21	DERGÂH	Fatma Karakaş	Kaybolan Hayatlar	2018	Mülteci Göçü
22	İTİBAR	Yıldız Ramazanoğlu	Kırmızı Küçük ve Bıçkın	2018	Mülteci Göçü
23	HECE ÖYKÜ	Engin Elman	Bakır Çaydanlık	2017	Mülteci Göçü
24	KARABATAK	Mesut Koçak	Boşluk	2016	Mülteci Göçü
25	KARABATAK	Meliha Öz	Dream Flood	2016	Mülteci Göçü
26	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Arasta'nın İnsanları	2016	Mülteci Göçü
27	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Eksilmek	2016	Mülteci Göçü
28	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Sormaya Geldik	2016	Mülteci Göçü
29	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Bulut	2016	Mülteci Göçü
30	VARLIK	Demet Öztürk	Gün Batımı	2016	Mülteci Göçü
31	MUHİT	Mustafa Nezihi Pesen	Haftada Bir	2016	Mülteci Göçü
32	İTİBAR	Cemal Şakar	Kanadında Bir Kuşun	2016	Mülteci Göçü
33	İTİBAR	Selma Aksoy Türköz	Tematik bir Resim	2016	Mülteci Göçü
34	İTİBAR	Betül Nurata	Bu Karanlıkta Fatih'te Ne İşim Var	2016	Mülteci Göçü
35	HECE ÖYKÜ	Fahri Ayhan	Kuşlar	2015	Mülteci Göçü
36	POST ÖYKÜ	Yunus Moldanlı	Kan Portakallı ve Uçurtma	2015	Mülteci Göçü

Tablo 3. Yıllara Göre Kırsaldan Kente Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Zübeyde Andıç	Bağ Bozumu	2022	Kırsaldan kente göç
2	POST ÖYKÜ	M.Fatih Kutlubay	Toprak Ana Kurt Baba	2022	Kırsaldan kente göç
3	HECE ÖYKÜ	Müzeyyen Çelik	Uyandırma Servisi	2021	Kırsaldan kente göç
4	DERGÂH	Cihan Aktaş	Rögar Kapağı	2021	Kırsaldan kente göç
5	HECE ÖYKÜ	Hasibe Çerko	Kuzey	2020	Kırsaldan kente göç
6	VARLIK	Serhat Kıran	Botan Çayı Bizden Geçer	2019	Kırsaldan kente göç
7	POST ÖYKÜ	Ahmet Topbaş	Matmazel Amabella	2016	Kırsaldan kente göç
8	HECE ÖYKÜ	Yıldırım Türk	Kuşlar Döner mi Yurduna	2016	Kırsaldan kente göç
9	VARLIK	Zeynep Uzunbay	Lamia	2016	Kırsaldan kente göç

Tablo 4. Yıllara Göre Tersine Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Mehmet Baynal	Köstekli Saat	2021	Tersine göç
2	HECE ÖYKÜ	Ahmet Karacan	Mobilet	2021	Tersine göç
3	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Tipik Bir Ege Kasabası	2021	Tersine göç
4	VARLIK	Ahmet Önel	Karada Kaptan	2020	Tersine Göç
5	VARLIK	Cem Acer	Evdeki	2020	Tersine Göç
6	VARLIK	İbrahim Halil Çelik	Bir Çürük Elma	2020	Tersine göç
7	VARLIK	Selnur Güneş	Kenara Çok Yaklaştım	2017	Tersine göç
8	HECE ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Eskiyen Yüzün	2015	Tersine göç

Tablo 5. Yıllara Göre Evlilik Nedeniyle Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Aysel Cengiz	Şehirli Gelin	2021	Evlilik
2	HECE ÖYKÜ	Rüveyda Durmaz Kılıç	İmkân	2020	Evlilik
3	POST ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Kaua 'O' o Kuşunun Son Şarkısı	2019	Evlilik
4	DERGÂH	Halime Seher Çelik	Pis bir Hikâye	2019	Evlilik
5	HECE ÖYKÜ	Mesut Doğan	Kuzeyi Gösteren Her Şeye	2018	Evlilik

Tablo 6. Yıllara Göre Türkiye’den Yurt Dışına Yapılan Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Soner Oğuz	Şehzadenin Bisikleti	2022	Dış göç
2	POST ÖYKÜ	Alkan Kılıç	Nedamet ve Kan	2022	Dış göç
3	VARLIK	Alper Beşe	Deltaya	2021	Dış göç
4	VARLIK	Ömür M. Yılmaz	Tebrik Kartları	2020	Dış göç
5	VARLIK	Oğuz Dinç	SIR	2019	Dış göç
6	HECE ÖYKÜ	Mehmet Kahraman	Bir Rüyanın Ömrü Kadar	2015	Dış göç

Tablo 7. Yıllara Göre Yurt Dışından Türkiye’ye Yapılan Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Zeynep Sati Yalçın	Yitik Günün Mavisi	2021	Yabancı Göç
2	POST ÖYKÜ	İshak Karavezir	Sonsuza Varmadan Önce	2020	Yabancı Göç

Tablo 8. Yıllara Göre Göç Olgusu Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	KİTAPLIK	Adil İzci	Gurbette Ölmek	2022	Göç Olgusu
2	DERGÂH	Sedat Anar	Bir Ressamın Hikayesi	2019	Göç Olgusu
3	İTİBAR	Mustafa Nezihi Pesen	Acı Çay	2018	Göç Olgusu
4	İTİBAR	Mustafa Başpınar	Eksile Eksile	2018	Göç Olgusu
5	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Yeni Dünya Ağacı- Sır	2015	Göç Olgusu
6	HECE ÖYKÜ	Muhammaed Büyükköroğlu	Yılanlıdağ	2015	Göç Olgusu

Tablo 9. Yıllara Göre Savaş Nedeniyle Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Özgen Felek	Bağdatlı Tamirci Hişam	2021	Savaş
2	HECE ÖYKÜ	Erva Kara	Kuşlar için Küçük Şemsiyeler	2021	Savaş
3	KİTAPLIK	Haydar Ergülen	Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?	2019	Savaş
4	KİTAPLIK	Adnan Özyalçınlar	Torik Akını	2016	Savaş
5	HECE ÖYKÜ	Numan Altuğ Öksüz	Kimsesizlik	2015	Savaş

Tablo 10. Yıllara Göre Kan Davası Nedeniyle Göç Konulu Tespit Edilen Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Kürk Paltolu Maradona	2022	Kan davası
2	HECE ÖYKÜ	Segâh GümüŖ	Themis'in IŖığı	2021	Kan davası
3	HECE ÖYKÜ	İbrahim Halil Çelik	Anı Koleksiyoncusu	2021	Kan davası

Tablo 11. Hece Öykü Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	HECE ÖYKÜ	Derya Atsan	Mezarlıkta Kahvaltı	2022	Mülteci Göçü
2	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Kürk Paltolu Maradona	2022	Kan davası Terör
3	HECE ÖYKÜ	Zübeyde Andıç	Bağ Bozumu	2022	Kırsaldan kente göç
4	HECE ÖYKÜ	Soner Oğuz	Şehzadenin Bisikleti	2022	DıŖ göç
5	HECE ÖYKÜ	Nâdir Aşçı	Rol ÇatıŖması	2022	Mülteci Göçü
6	HECE ÖYKÜ	Mehmet Baynal	Köstekli Saat	2021	Tersine göç
7	HECE ÖYKÜ	Ahmet Karacan	Mobilet	2021	Tersine göç
8	HECE ÖYKÜ	Özgen Felek	Bağdatlı Tamirci HiŖam	2021	SavaŖ
9	HECE ÖYKÜ	Müzeyyen Çelik	Uyandırma Servisi	2021	Kırsaldan kente göç

10	HECE ÖYKÜ	Segâh Gümüş	Themis'in Işığı	2021	Kan davası
11	HECE ÖYKÜ	Cihan Aktaş	Ürkekliği Onun	2021	Mülteci Göçü
12	HECE ÖYKÜ	Erva Kara	Kuşlar için Küçük Şemsiyeler	2021	Savaş
13	HECE ÖYKÜ	Nadir Aşçı	Tipik Bir Ege Kasabası	2021	Tersine göç
14	HECE ÖYKÜ	Aysel Cengiz	Şehirli Gelin	2021	Evlilik
15	HECE ÖYKÜ	İbrahim Halil Çelik	Anı Koleksiyoncusu	2021	Kan davası
16	HECE ÖYKÜ	Zeynep Sati Yalçın	Yitik Günün Mavisi	2021	Yabancı Göç
17	HECE ÖYKÜ	Safiye Gölbaşı	Sensiz Bir Koku	2020	Mülteci Göçü
18	HECE ÖYKÜ	Rüveyda Durmaz Kılıç	İmkân	2020	Evlilik
19	HECE ÖYKÜ	Hasibe Çerko	Kuzey	2020	Kırsaldan kente göç
20	HECE ÖYKÜ	Yavuz Demir	Persona	2018	Mülteci Göçü
21	HECE ÖYKÜ	Feride Kaya	Şam, Ressam ve Güvercin	2018	Mülteci Göçü
22	HECE ÖYKÜ	Hale Sert	Yayın Balığı	2018	Mülteci Göçü
23	HECE ÖYKÜ	Mesut Doğan	Kuzeyi Gösteren Her Şeye	2018	Evlilik
24	HECE ÖYKÜ	Engin Elman	Bakır Çaydanlık	2017	Mülteci Göçü
25	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Arasta'nın İnsanları	2016	Mülteci Göçü
26	HECE ÖYKÜ	Yıldırım Türk	Kuşlar Döner mi Yurduna	2016	Kırsaldan kente göç
27	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Eksilmek	2016	Mülteci Göçü

28	HECE ÖYKÜ	Fahri Ayhan	Kuşlar	2015	Mülteci Göçü
29	HECE ÖYKÜ	Mehmet Kahraman	Bir Rüyanın Ömrü Kadar	2015	Dış göç
30	HECE ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Eskiyen Yüzün	2015	Tersine göç
31	HECE ÖYKÜ	Emrah Kanlıkama	Yeni Dünya Ağacı-Sır	2015	Göç Olgusu
32	HECE ÖYKÜ	Numan Altuğ Öksüz	Kimsesizlik	2015	Savaş
33	HECE ÖYKÜ	Muhammaed Büyükköroğlu	Yılanlıdağ	2015	Göç Olgusu

Tablo 12. Post Öykü Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	POST ÖYKÜ	Nurbanu İnan	Türkan Hanım	2022	Mülteci Göçü
2	POST ÖYKÜ	Alkan Kılıç	Nedamet ve Kan	2022	Dış göç
3	POST ÖYKÜ	M.Fatih Kutlubay	Toprak Ana Kurt Baba	2022	Kırsaldan kente göç
4	POST ÖYKÜ	Süleyman Arif Yıldız	Tuzcu	2021	Mülteci Göçü
5	POST ÖYKÜ	Hüseyin Kılıç	Dünyayı Kurtaran Adam	2021	Mülteci Göçü
6	POST ÖYKÜ	Emre Ergin	Son Sabahımız Burada	2020	Mülteci Göçü
7	POST ÖYKÜ	Ahmet Sarı	İyi Olan Bir şey İçin Teselli	2020	Mülteci Göçü
8	POST ÖYKÜ	Ali Yağan	Uzak	2020	Mülteci Göçü
9	POST ÖYKÜ	İshak Karavezir	Sonsuza Varmadan Önce	2020	Yabancı Göçü

10	POST ÖYKÜ	Merve Koçak Kurt	Kaua 'O' o Kuşunun Son Şarkısı	2019	Evlilik
11	POST ÖYKÜ	Ahmet Topbaş	Matmazel Amabella	2016	Kırsaldan kente göç
12	POST ÖYKÜ	Yunus Moldanlı	Kan Portakallı ve Uçurtma	2015	Mülteci Göçü

Tablo 13. Varlık Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

1	VARLIK	Alper Beşe	Deltaya	2021	Dış göç
2	VARLIK	Ahmet Önel	Karada Kaptan	2020	Tersine Göç
3	VARLIK	Cem Acer	Evdeki	2020	Tersine Göç
4	VARLIK	İbrahim Halil Çelik	Bir Çürük Elma	2020	Tersine göç
5	VARLIK	Ömür M. Yılmaz	Tebrik Kartları	2020	Dış göç
6	VARLIK	Serhat Kıran	Botan Çayı Bizden Geçer	2019	Kırsaldan kente göç
7	VARLIK	Oğuz Dinç	SIR	2019	Dış göç
8	VARLIK	Burak Çavuş	Tükenme Bir Saniye	2019	Mülteci Göçü
9	VARLIK	Zeynep Delal	Hatırım İçin	2019	Mülteci Göçü
10	VARLIK	Selnur Güneş	Kenara Çok Yaklaştım	2017	Tersine göç
11	VARLIK	Demet Öztürk	Gün Batımı	2016	Mülteci Göçü
12	VARLIK	Zeynep Uzunbay	Lamia	2016	Kırsaldan kente göç

Tablo 14. İtibar Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

1	İTİBAR	Sema Aksoy Türköz	Burun	2019	Mülteci Göçü
2	İTİBAR	Mustafa Nezihi Pesen	Acı Çay	2018	Göç Olgusu
3	İTİBAR	Yıldız Ramazanoğlu	Kırmızı Küçük ve Bıçkın	2018	Mülteci Göçü
4	İTİBAR	Mustafa Başpınar	Eksile Eksile	2018	Göç Olgusu
5	İTİBAR	Cemal Şakar	Kanadında Bir Kuşun	2016	Mülteci Göçü
6	İTİBAR	Selma Aksoy Türköz	Tematik bir Resim	2016	Mülteci Göçü
7	İTİBAR	Betül Nurata	Bu Karanlıkta Fatih'te Ne İşim Var	2016	Mülteci Göçü

Tablo 15. Dergâh Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	DERGÂH	Cihan Aktaş	Rögar Kapağı	2021	Kırsaldan kente göç
2	DERGÂH	Sedat Anar	Bir Ressamın Hikayesi	2019	Zorunlu Göç
3	DERGÂH	Mukadder Gemici	Su Köpüğü	2019	Mülteci Göçü
4	DERGÂH	Halime Seher Çelik	Pis bir Hikâye	2019	Evlilik
5	DERGÂH	Fatma Karakaş	Kaybolan Hayatlar	2018	Mülteci Göçü
6	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Sormaya Geldik	2016	Mülteci Göçü
7	DERGÂH	Mustafa Kutlu	Bulut	2016	Mülteci Göçü

Tablo 16 Kitaplık Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	KİTAPLIK	Ayşen Işık	Evet	2022	Mülteci Göçü
2	KİTAPLIK	Adil İzci	Gurbette Ölmek	2022	Göç Olgusu
3	KİTAPLIK	Şükran Yücel	Troçki'yi Ben Öldürdüm	2019	Mülteci Göçü
4	KİTAPLIK	Haydar Ergülen	Letonya İngilizce Nasıl Yazılır?	2019	Savaş
5	KİTAPLIK	Adnan Özyalçınlar	Torik Akını	2016	Savaş

Tablo 17. Karabatak Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	KARABATAK	Leyla Turan	Yasemin Kokulu Bayrak	2020	Mülteci Göçü
2	KARABATAK	Mesut Koçak	Boşluk	2016	Mülteci Göçü
3	KARABATAK	Meliha Öz	Dream Flood	2016	Mülteci Göçü

Tablo 18. Muhit Dergisinde Tespit Edilen Göç Konulu Öyküler

Sayı	Dergi	Yazar Adı	Öykü Adı	Yayın Tarihi	Başlıklar
1	Muhit	Mustafa Nezihi Pesen	Haftada Bir	2016	Mülteci Göçü